

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

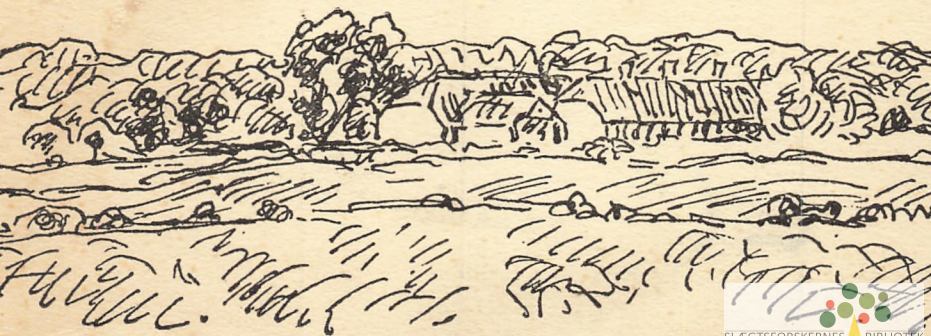
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FYN

F Y N

FYN

TURISTFORENINGEN FOR DANMARK

ÅRBOG 1956

REDIGERET AF KRISTJAN BURE

FYENS STIFTSBOGTRYKKERI
ODENSE

DENNE BOG ER SAT MED BASKERVILLE
OG TRYKT I
53.000 EKSEMPLARER
I FYENS STIFTSBOGTRYKKERI . ODENSE

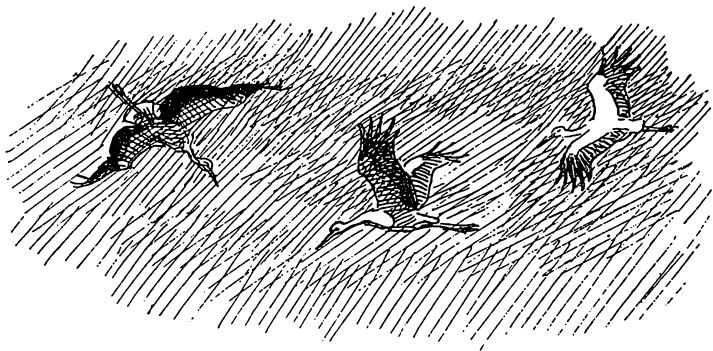
OMSLAG:
JOHANNES LARSEN

KLICHEER:
BERNHARD MIDDELBOE . KØBENHAVN

I N D H O L D

INDLEDNING	7
FYNS LAND	11
<i>Af forfatteren Marinus Børup.</i>	
HAVET OMKRING FYN.....	31
<i>Af redaktør Ib Paulsen.</i>	
FYN GENNEM DANSKE MALERES ØJNE	55
<i>Af museumsdirektør Leo Swane.</i>	
FYNSKE HAVER	91
<i>Af professor C. Th. Sørensen.</i>	
FYNBOERNE	101
<i>Af forfatteren Olaf Andersen.</i>	
FYNSK	119
<i>Af lektor ved Kbhvn.s Universitet Poul Andersen.</i>	
HJEMMEMUSIKEN OG DENS BETYDNING PÅ FYN	147
<i>Af direktør for Det fynske Musikkonservatorium Martin Andersen.</i>	

*Turistforeningen for Danmarks Årbog
for 1957 vil handle om Sjælland.*

I 1955 fejrede „De samvirkende jyske Turistforeninger“ deres halvtreds Aars Jubilæum. I Aar er det „De samvirkende Turistforeninger i Fyns Stift“, der fylder halvtreds; Dagen er den 6. Oktober.

Den første Turistforening paa Fyn blev oprettet i Faaborg 1895, dog ikke som en selvstændig Forening, men som en Afdeling under Hovedforeningen i København, „Den danske Turistforening“. Hvorvidt det var Kræfter i selve den gamle yndefulde By med de smukke Omgivelser, den Interesse de fynske Malere havde vakt for Egnen eller den Forstaaelse, Lensbaron Adam Berner-Schilden-Holsten havde vist for Turistarbejdet, der gjorde, at Faaborg blev den første af de fynske Byer, som viste synlig Interesse for at paakalde Omverdenens Opmærksomhed, faar staa hen. Men det var altsaa Faaborg, der begyndte. I 1899 blev der oprettet en Afdeling i Nyborg, 1900 en i Svendborg og 1903 en selvstændig Forening i Assens. Og efter Hundreedaarsfesten for H. C. Andersen med Indvielse af Museet for Digteren blev Odense By klar over, at her var en Seværdighed, der kunde trække fremmede til; og dette førte til, at „Odense og Omegns Turistforening“ blev dannet 1906.

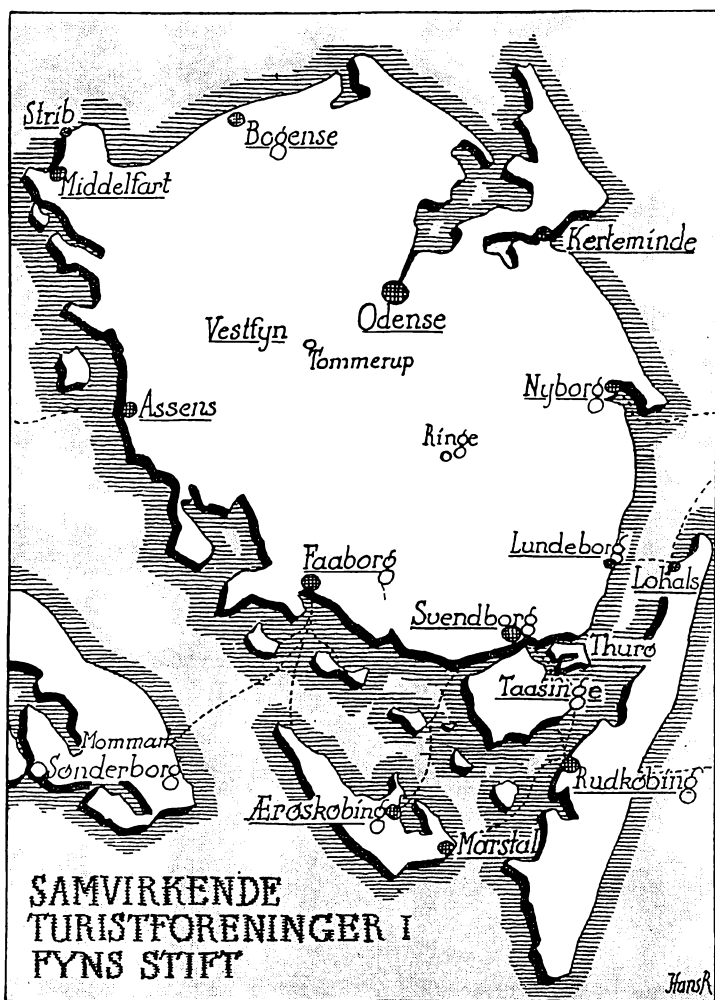
Efter Forslag fra de jyske Foreninger blev der i Foraaret 1906 optaget Forhandlinger med „Dansk Turistforening“ om en Nyordning, som gav Landsdelene deres berettigede Plads i Arbejdet for Turismens Fremme; og den 6. Oktober 1906 opnaaedes der Enighed om, at „Dansk Turistforening“ fremtidig skulde bestaa af tre Afdelinger: Sjælland med København, Fyn og Jylland, hver med sin særlige Bestyrelse og Formand. De fynske Foreninger fik Navnet „Den fynske Afdeling under den danske Turistforening“.

Efter denne Nyordning blev Arbejdet paa Fyn taget op med større Interesse end før; man kan vist godt sige efter de Linier, Højesteretssagfører J. H. Bagger, Viceformand i „Den danske Turistforening“, mange Aar i Forvejen havde trukket op: Forbindelse med Samtidens ledende Mænd, med Pressen, med Autoriteterne og med Befolkningen ude i Landet, de enkelte Samfund, der levede deres eget Liv i deres egen By. Resultatet blev, at der oprettedes flere nye Foreninger paa Fyn: Kerteminde og Middelfart 1908 og Langeland 1911.

Da „Den danske Turistforening“ i 1922 efter 35 Aars Virksomhed blev opløst, og al Arbejdet for Fremme af Turismen samledes i den nyoprettede Organisation „Turistforeningen for Danmark“, gik den fynske Afdeling, der bestod af 8 Lokalforeninger, ind i Hovedforeningen under det nye Navn: „De samvirkende Turistforeninger i Fyns Stift“. Dette Navn har Sammenslutningen bevaret ogsaa efter Ændringen af Turistforeningen for Danmarks Love i 1935.

Siden 1922 er der oprettet Lokalforeninger følgende Steder: Ærøskøbing 1923, Vestfyn 1925, Bogense og Marstal 1927, Taasinge 1933, Strib 1934, Thurø 1943, Lundeborg 1947 og Nordlangeland 1953. Der findes nu ialt 17 Foreninger i Sammenslutningen, som har ca. 6000 Medlemmer.

Den første Formand for de fynske Foreninger var Lensbaron

Adam Berner-Schilden-Holsten, Holstenshus ved Faaborg, der ledede Arbejdet fra 1906 til 1916, da han blev afløst af Redaktør Jul. Eilersgaard, Middelfart, som var Formand indtil 1922. Da han fratraadte, overtog Redaktør A. Nordahl-Petersen, Odense,

INDLEDNING

Formandskabet, som han varetog indtil 1935, da han blev Leder af „Turistforeningen for Danmark“s Indlandsafdeling. Nordahl-Petersen var desuden i mange Aar en omsorgsfuld og god Redaktør af Turistforeningens Aarbog. Da han i 1935 maatte nedlægge sit Mandat, valgtes Stadsskoleinspektør Johs. Christophersen, Faaborg, til Formand, og han har indtil Dato fortsat ledet Foreningernes Arbejde paa samme gode Maade som de tre tidligere Formænd: indadtil at skaffe flere Medlemmer, udadtil gennem sund og ædruelig Propaganda at sprede Oplysning om de fynske Landsdele og derigennem skaffe flere Besøgende. De har alle, sammen med gode og interesserede Medarbejdere for Lokalforeningerne, udført et stort og uegennyttigt Arbejde for at sprede Kendskab til Fyn som Turistland.

Den jydske jubilæumsbog var illustreret af danske Tegnere. Billedstoffet i denne Bog er, med faa Undtagelser, af fynske Kunstnere fra Jens Juel til „Fynboerne“. Ved Udvælgelsen af Billederne har Frøken Else Lofthus, Statens Museum for Kunst, ydet mig en enestaaende Hjælp, som jeg bringer hende en hjertelig Tak for.

K. B.

Wedelsborg Skov. 1843. Pennetegning af Dankvart Dreyer.

FYNS LAND

Af MARINUS BØRUP

Naar Feriebørn fra Hovedstaden farer med Toget til Korsør, med Færgen fra Ø til Ø og videre med Toget over til hver sit Sted i Jylland for dér at opleve Livet paa Landet, faar de paa Turen kun flygtige Rejseglimt, men fyldt med Forventning.

Fra Færgen, den sejlende Ø, ser de en Bakketop ligge i det vidtstrakte Storebælt og vente. Paa hvad? Paa Storebæltsbroen!

Mon vi skal blive saa store engang, at vi kan bygge en Bro saa lang? Vi ser den for os, et mægtigt Syn: fra Sjælland til Sprogø, fra Sprogø til Fyn!

Ja *Fyn*—derovre bag Nyborgfjorden ligger det dejligste Land paa Jorden! Saa snart vi er kommen fra Færgen i Toget, kan vi *høre* de Fynboers Glæde, paa Sproget, og *se*, hvor glade de er for det Land: de holder det hele saa fint i Stand. De har Roser

paa Husene, klippede Hække; langs rislende Bække staar Pile paa Række. De brune Køer har Lune, Kulør af det fine og smilende fynske Humør. Vi kender det godt, baade vi og Verden, fra H. C. Andersens By — dér er den! Nu ser vi de Stræder, hvor Drengen har drømt, saa han gjorde Odense verdensberømt! Saa hilser vi Fyn med en Sang af Carl Nielsen, vi bringer den prægtigste Mor hans Hilsen, og vi løftes tilsidst af det smilende Fyn over Hegnene op til det herligste Syn: det skinnende Bælt mellem Skovenes Bryn. Fra selve Lillebæltsbroen ser du det strømmende Vand slynge sig som et Kæmpe-S blaat i det grønne Land. Og se, hvor Flagets rødt og hvidt staar rent til blaat og grønt! Intet Sted i Verden er mere friskt og kønt! Og nu er du i Jylland og kan næsten ikke tro, at du har kørt deroppe paa den fine, fjerne Bro . . .

Mere end Glimt af det egentlige Fyn ser man ikke paa Genemfarten med Toget. Nutidens Rutebil og den gamle Postvogn før Jernbanens Tid giver begge et klarere Nærbillede af Landet, man rejser igennem, ogsaa af Forskellen mellem Landsdelene. Vor første moderne og ypperligste Rejsebeskriver H. C. Andersen er den, der med sit klare fynske Blik tidligst har rigtig sét Forskellen mellem Sjælland og Fyn:

Naar man fra det stille sørgelige Korsør sætter over til Nyborg, er det som at gæste en levende Hovedstad, med en Byport som er længere end nogen af de københavnske, og mens man paa den sidste nøgne Strækning af Sjælland tit tror, det er en Dynge Gødning løftet op paa fire Pæle, og da er det en Familiebolig! — kommer man fra Nyborg gennem den hvælvede Port ud i det yndige, frodige Fyns Land forbi renlige Bondehjem med Blomsterpartier ved Vejen; men hvor Bonden har Sans for Blomster, for det skønne, dér er højere Kultur!

Saadan omtrent skrev han for over et Aarhundrede siden, og selvom der er sket store Forandringer begge Steder, er For-

Stynet Piletræ, Pennetegning af Jens Juell. Kobberstiksamlingen.

skellen der stadig mellem det Korsør, som han aabenbart korsør sig over, og det livfulde Nyborg, saa skinnende ny for hans følsomme Sanser. I Virkeligheden hører Nyborg ligesom Nykjøbing, baade F., M. og S., til vore gamle Byer, som Nygade'r i forskellige Byer er gamle Gader.

Store Bælts *Nyborg* er et Navn, der er givet i Modsætning til Gamburg i den modsatte Del af Landet, *Gammelborgen* ved Lille Bælt, der i Borgenes Tid sammen med Faaborg og Svenborg er anlagt til Værn mod de tilbagevendende fjendtlige Indfald af Sørøvere, især de vendiske.

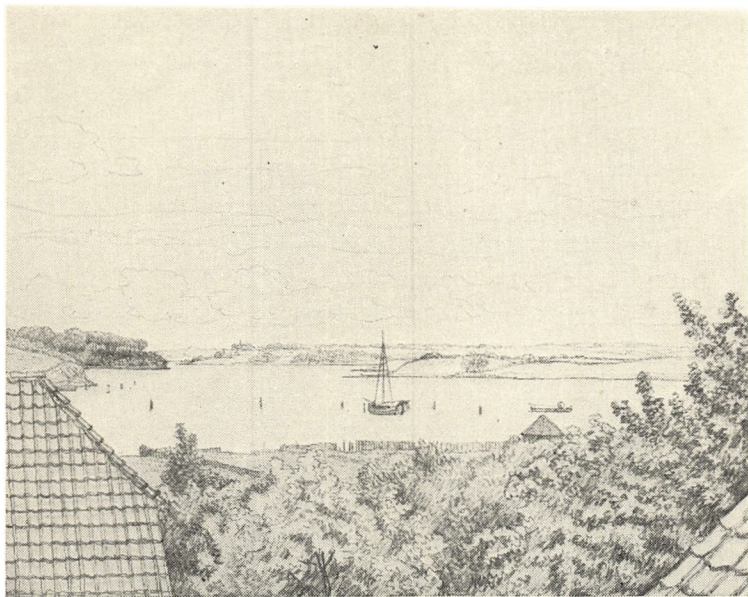
Byen Nyborg — som med sin smukke Byport bevaret og med det historiske Slot værdigt restaureret som vor ældste danske Kongeborg — var virkelig i Danehoffernes Tid Rigets Hovedstad, centralt beliggende, og nu vises Minderne om de afgørende Stunder i Rigets Historie anskueligt genfremstillede, som da

Karl Gustav tabte Riget af sin Haand; det ses i Relief, hvordan Svenskerne tabte Slaget ved Nyborg, afgørende, i 1659.

Mon ikke Svenborg egentlig er Svinborg til Minde om Marsvin i Sundet, ligesom Svinø ved Gamborg minder om Marsvinejagten i Gamborg Fjord. Ogsaa Faaborg, der nu straalersom de fynske Kunstners Hjemsted, er en gammel By, hvad saa Navnet betyder, paa Fynsk er det Foborg.

Den gamle Martin Skovbo, der boede i sit lille Hus i Baaring saa temmelig uænset som „Almanakforfatter“, men som var en sjælden fin Kender af sit Vends Herred, har fortalt mig gamle Lokalsagn om Modsætningen mellem Fynboer og Jyder: fra Kustrup, hvor Svend Tveskæg blev født af en fynsk Pige, ved Baaring Vig, og endnu ældre: om Fins Borg ved Lille Bælt. Lille Bælt, sagde han, ja det er værd at se paa, et mærkeligt Farvand! Vi har ældgamle Sagn om, at der har staaet store Kampe her, om Kong Fins Borg, som skal have ligget ved Føns Vig. Og Føn og Fin og Fyn, det er jo nok samme Navn. Vi Fynboer kalder jo endnu vor Ø ikke Fyn, og slet ikke Fyen, men Fyns Land, med kort Vokal. Hvad der ligger til Grund for Sagnet om Fins Borg, det er vel nok den mærkværdige Modsætning, der endnu er mellem Jyder og Fynboer. Lille Bælt er ikke bredere end en Flod — det *var* oprindeligt en Flod med Udløb her, i Geologernes Fastlandstid før Østersøen blev til —, og dog er der et Folkeskel her midt inde i Landet, mere brat maaske end Skellet mellem Land og Land ved Øresund. Jyderne, de har en helt anden Sprogtone, klangløs, hvor de saa siden er kommen fra, det maa de om! Men her hører de ikke hjemme. Og jeg tænker mig, at Sagnene om Kong Fins Borg stammer fra en urgammel Folkevandringstid, hvor Jyderne har prøvet paa at tage Fyns Land i Besiddelse; men de er bleven afvist! —

Det var før Krigenes, Verdenshandelskrigenes Tid, det var før Lillebæltsbroens Tid. Vil Jyderne ogsaa blive afvist nu, da

Svendborgsund 1830. Blyantstegn. af C. W. Eckersberg. Kobberstiks.

Øen er lænket til Fastlandet ved de tempelskønne Brobuer? — Ja! De kan komme enkeltvis og bliver venligt mødt, men Fynboer af Væsen og Sprog, det bliver de ikke.

Kønt er her! sagde den gamle Kunstner; men det er vanskeligt at male, det bliver let kun en Idyl. Men se de lysere Striber midt ude, det er Strømmen, der altid gaar her i denne Saltvandsflod — aldrig i Ro og mindst naar Strømmen kæntrer. Dybt er Lille Bælt, for det ligger og graver og graver, undergraver sin egen Idyl. Oppe ved Røgle Klint kan vi se det, hvor Skred ved Skred af den gode fynske Jord, Ler og Muld med Buske og Træer hentes ned i det golde Dyb. Af gamle Kort kan vi se, hvor meget der er forsvundet i Tidens Løb — —

Lille Bælts Farlighed vidner selv gamle Runestene om; Rolf Nore-Gode rejste Sten efter sin unge Brodersøn, der druknede...

Men den og flere fynske Høvdingestene blev ført til København og ligger nu til Pynt paa Grevinde Danners forlorne Gravhøj ved Jægerspris. De burde hentes hjem og genrejses paa deres oprindelige Sted, saadan som Glavendrup-Stenen, Jellingstenedenes Forbilled, er blevet det, takket være Historikeren Vedel-Simonsen paa Elvedgaard; han reddede Stenen fra Ophugning til Skærver. Den prægtige Fru Ragnhild satte i Begyndelsen af 900-Seklet dette stolte Mindesmærke efter Alle Sølve-Gode, vialið heiðverðan thegn, Helligdoms-Aasens ærværdige Vogter, — genfindes dette vialið ikke i Villestofte lidt nordvest for Odense? Storgodens Navn i Allesø? hendes Runerister Sote's Navn i Saaderup? — Som Stenen staar i sin dunkle Mindelund ved Thorup nær Thorshøj ude paa Sletten, er det en betagende Oplevelse at møde hendes myndige Klarsyn i Indskriften, den længste paa nogen dansk Runesten, se i selve Tegnene hendes tillidsfulde Gudstro i de magtfulde Verslinier: Thorr vigi thassi runar, Thor vie disse Runer! — — Det samme tillidsfulde Klarsyn, men med et barnligt Smil fra en urgammel Navnegivnings Tid, er der i den fynske Billed-Evne, en ægte primitiv Poesi:

Yndigt Syn rundt om Fyn: fem smaa Øer har som Køer hver sin Kalv, en lille væn Ø, Aarø, Raagø, Strynø, Vorsø, Fænø! — Fænø med Fænø Kalv, Moderen med Barnet, det er den inderste Sjæl i fynsk Fantasi, den livfulde Indbildningskraft, som H. C. Andersens Eventyrliv over hele Jorden har sit sprudlende Udspring fra, inderligst i Historien om en Moder.

Han kunde saa let besyngte Sjælland, Hovedstadens Nordsjælland, med Sangen om Gurre, saa godt som nogen af Hovedstadsdigterne, Heiberg med Syvsoverdag, Herz med Hørsholm-Digtene, Hostrup med Eventyr paa Fodrejsen. Og han var den første til at besyngte Jylland; paa Hovedstadens Bekostning priste han det som Hovedlandet — god Dementi af „Provinsen“! —, ikke paa jydsk, langtfra, saadan som Blicher og siden Aakjær,

Store Egetræer. Pennetegning af Dankvart Dreyer. Kobberstiksamlingen.

kun som velsindet rejsende Gæst; heller ikke metrisk fuldkomment, kun improviseret, men med en storsynet Fantasi og en folkelig Sangbarhed, saa „Jylland mellem tvende Have“ stadig er Hovedsangen om de Jyders Land.

Men Helligdommen Fyns Land tav han om, til sine sidste Dage. Tidligere havde han tyst og inderligt tænkt paa sin fredlyse Fødeø med „I Danmark er jeg født —“; nu nævnede han direkte Fyn, først i nogle faa, uanselige Verslinier; paa Spørgsmaalet om, hvad Fyns Navn betyder, svarer han blot med et smilende Rim: „Navnet Fyn betyder fin og vil saa meget sige, at Fyn det er en Have fin for hele Danmarks Rige.“ Men paa sit Dødsleje dikterede han Velsignelsen, han selv ved Fødslen

havde faaet, saa „velsignet“ blev hans Yndlingsord; ved Livets Udgang kunde det hele siges i et kort vidunderligt Glimt: *Vort Jordlivs Stjernesked er fra en Moders Hjerte at flyve hjem til Gud!* Nu kunde og maatte han som sit sidste Ord aabent røbe, hvad han hele sit Liv havde ment:

*Fyn,
 hvor jeg fødtes til Tankens Lyn
 mellem vilde Roser og Humleluft,
 velsignet dit Solskin,
 velsignet din Luft!*

I den døendes Minde var Livets Grundemner, Luften og Sol-skinnet paa Fyn, det sidste.

Humleluften paa Fyn er ikke almindelig nu som paa hans Tid. Fruen paa Kjærsgaard ved Brenderup indførte Dyrknin-gen, de store Humlehaver paa Fyn; nu importeres Humlen igen. Men de vilde Roser, Æbleroser, Slyngroser, Hybenroser er en fin, uforgængelig Duft fra de fynske Hegn.

Paa Fyn, Rosen-Øen, er Sol-skinnet saa klart, Luften saa mild — her hvor Blæst kun er Brise, takket være Jyllands Værn om Fyn mod den overmægtige Blæsen, dette jydsk vældige Væsen, ubøje ligt, saa Træerne bukker og bukker igen: hvor skal den Vældige skynde sig hen? Derfor bliver Jydernes stædige Mod-standskraft overanstrengt indtil Tavshed, Fynboernes sejrri ge nynnende Flid derimod ikke, Sjællændernes nøgternt sladre nde Sindsro slet ikke. Men hvor forskellige, dog en Enhed!

Tilsammen udgør de *Familien Danmark*, som en Digt-kreds fra 1924 hed; Carl Nielsen vilde have gjort et Korværk deraf; men han blev syg og døde fra det. I *Familien Danmark* er Jyl-land den tavse forslidte Far, Sjælland den snaksomme Husmor — men *Fyn* er en drømmende Jomfru, den voksne milde Datter, der gemmer en stille Verden af Skønhed, hun selv ikke fatter. Sit Legemes dejlige Linier hun plejer i nynnende Stilhed saa

Raadyr paa Sne. 1902. Akvarel af Johannes Larsen. Kobberstiks.

tro som hun passer de Rollinger smaa, der flokker sig om hendes Mildhed — alle de grønne Øer om Fyn.

Omtrent paa den samme Tid, da Nationalsangen var under Debat, fik H. C. Andersens Danmark-Sang sin nye melodiske Iklædning og kunde nu, ved 150 Aars Dagen, fremtræde i hele sin friske Skønhed. Hvor maler den ogsaa i fine, udsøgte Billeder! Og som Omkvæd har hvert Vers „Du danske friske Strand“ — *Strand* er paa fynsk ikke bare Tang- og Sandbræmmen, men det saltfriske blaanende Hav langs de hjemlige Kyster, „den aabne Strand“. Paa Fyn findes ingen Klitter, men Klint er det samme Ord, ligesom Banker er fynsk for Bakker (Nasalklangen!). „Hin høje Klint, som os Fyn beskytter“ (i Thyre Danebod-Visen, vor ældste Fædrelandssang), er dét Klinten ved Strib — *paa* Strib hedder det —, Røgle Klint? Nej, det er Klinten ved Kongebro-Skoven, Gals Klint (hvor Gals er den paa

Fyn bevarede ældre Form af Hals). Her var det, Kong Fins Borg laa, og det gamle Navn Kongebro kunde godt være Navnet for Lillebæltsbroen med det prægtige Vejanlæg gennem Skoven, hvor begge Kongevejene, den ny, Hovedvej 1, og den gamle, Rugaards Landevej, forenes. Her gaar Broen over, men ikke som venteligt fra Øst mod Vest, men fra Sydvest mod Nordøst! — Længst muligt vilde aabenbart Kongevejen blive paa det dejlige Fyns Land!

Hvor kvindeligt-skønt er ikke ogsaa Fyns Land i sin ternede Sommerkjole, hvor Hegnene runder sig over de frodige Former med Agertavlens vekslende Farvefelter, naar det rene Solskin fulgt af Skyernes Skygger glider hen over Landskabets skiftende Nuancer af Grønt, og et bittelille, fjernt Felt Byg blændende ædelgult i Solen ligger!

Hvor fint rundede Landets Former er, det ses især, naar det ligger blottet og hvidt ved Vintertide:

Et Vintervejr af Hjertens Lyst, med Frost og Fygesne fra Øst, har smidt sig over Fyn. Hvor blidt og fast hver yppig Form runder sig under Sne og Storm i Hvidt — Vidundersyn! . . .

Endnu forryger Hegn og Tag — og dog har Stormen tabt sit Slag, dens golde Kraft vil dø! Og Himlens Blaa skal Sejren se: en klar, af solskinsgylden Sne funklende Vinter-Ø!

Jeg vader i den hvide Ørk, for Øjets Glip lys-mørk, lys-mørk; Sne stormer mod mit Bryst. Jeg løfter glad de vaade Bryn: Fygende danser over Fyn et Vejr af Hjertenslyst!

— Ja, barnligt modtagelige Sanser vækker og bevarer Fyn. Blomsterne dér har renere, klarere Farver og Dufte; de fynske Farver saa' vi straks i de fynske Maleres første Akvareller, og de mørkerøde Roser fra en gammel Bondehave — de har den rigtige Rosenduft fra for længe siden. Frugterne, Skovjordbær, Vinæbler, Moreller har en fuldere, finere Smag og Duft. Fuglesangen er mere jublende ren og rig, Øret for Musik derfor saa

Gamle Ege ved Føns 1908. Penneteg. af Fritz Syberg. Kobberstiks.

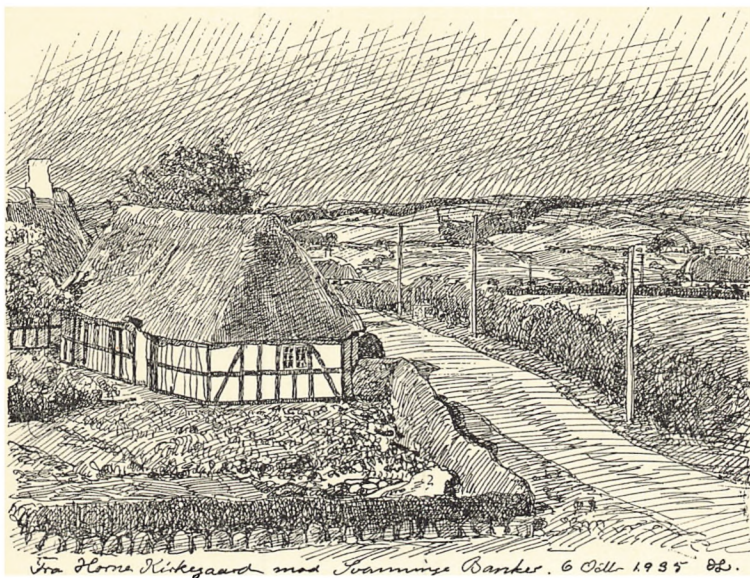
rigt udviklet paa Fyn — tænk ogsaa paa H. C. Lumbye, fra Lumby ved Odense! — og al Skønheden saa henrivende for den fynske levende Skønhedssans.

Skønheden er et Smil, der blidt udstråler fra alt og vækker det lyse Lune, den utrættelige Flid, en Stræben efter det fuldkomne. Lidt overdreven kan Flittigheden blive ved Lydighed mod Skik og Brug, som da man i ældre Tid „gjæsle“ Hegn med Hessel“, gærdslede Hegnene med Indfletning af Hasselris eller Vidjer; det er opgivet; og nu, i Kosángassens Tid, faar de levende Hegn ikke den Betydning som før.

De fynske Hegn er ikke blot Læ for Vind og Skjul for Undselighed, de har ogsaa praktisk Betydning som Erstatning for Skov. Skovene paa Fyn er smaa og mange. Engang gav Skoven Tømmer, blev tyndet ud og forsvandt paa vide Strækninger. Men netop hvor Skoven er borte, er Hegnene talrige og tætte; nu yder de Brændsel i Skovens Sted.

Men paa *Sletten*, hvor der aldrig var Skov, er de tætte Hegn faa, Markerne aabne. I Stedet ses Rækker af gamle Pile med knudrede Hoveder, strittende Haar af lange Vidjer, tit skaaret af paa Halvdelen af Hovedet, undertiden hele Pilerækken kronraget. Men den villigt voksende Graapil paa Grøftevolden skyder snart ud igen, Stammen bliver tykkere med Alderen, Hovedet mere svulmende stort, indtil det ældgamle Træ revner og bliver bundløst hult — og en H. C. Andersens Eventyrfantasi kan fra denne hans Moders Fødeegn mellem Odense og Bogense udødeliggøre det gamle Træ Verden over som Nedgang til hans Aladdinshule med den vidunderlige Lampe simplificeret i Fyrtøjet. Modsat *Sletten* paa Nordfyn, afsides, flad og træfattig, er de sydfynske Egne om Faaborg skovrige; med høje Banker og smilende Søer i Skovene regnes de for den skønneste Del af Fyns Land. Helt hernede har Odense Aa sit Udspring, kun saa kort fra Sydkysten. Men den nødes af Vandskellet til at gennemstrømme hele Fyn, og straks ved sin Begyndelse er den vandrig og bred som en lille Flod. Yndigt og lunerigt slynger den sig langs Skovranden — hvor den da ikke er liget af til et kedeligt Stykke Kanal, en Vandalisme, som skulde forbydes! Gennem Dalum og Fruens Bøge glider den, prægtigt blomstersmykket ved Munke Mose gennem Odense forbi Sankt Knuds Kirke og H. C. Andersens Eventyrhave ved Klokkedybet, men saa ud paa Fyns Land igen i et stort Sving mod Øst, inden den overgiver sig til Fjorden. Bære Skibe til og fra Odense det maa Kanalen om, som i ældre Tid Kerteminde Havn, — og det ser fantastisk ud paa Afstand, naar de store Skibe glider gennem Kanalens Enggræs, tilsyneladende paa tørt Land.

He'den er et gammelt Navn for det jævne Land om Odense, jævnt helt over mod Nyborg; men fra Tommerup i Midtfyn begynder de fynske Alper, med Frøbjerg, Landets højeste Punkt, og videre i Syd- og Vestfyn Banke bag Banke ad Assens og Faa-

Pen- og Tuschtegning af Johannes Larsen. 1935. Kobberstiksamlingen.

borg til. Disse Banker klædt i Vinterdragt er betagende skønne, stadigt vekslende i Særpræg, og de har noget storladent i det harmoniske Sammenspil, der genkalder Jeronimus-Sangen i Carl Nielsens Maskarade, ikke Teksten, men Melodien, der er som en Hymne til dette større Fyns Land, myndig og alvorsfuld, men med en rig og inderlig Skønhed. —

Jernbanen er et Fremmedlegeme gennem Landet, og de moderne Bilveje med den larmende Færdsel — Knallert-Knægte, der drøner afsted blot andetstedshen hvor de heller ikke har noget at gøre! — en Færdsel saa morderisk som en Krigstid, eller mere, er foreløbig uundgaaelig ogsaa her i Fyns Gennemfartsland, men er Fyns Væsen dybt imod. Odense har tidligt sat Forbud mod Støjen, og det respekteres nu til Gavn for alle. Fyns inderste Væsen er Stilhed, for dyb, inderlig til, at den

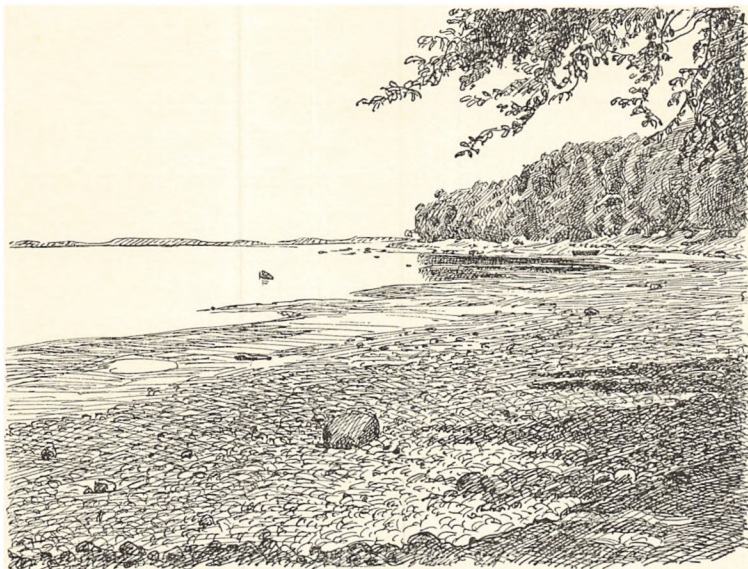
lader sig forstyrre; den er Helsøster til Skønhedssansen, næret af lunt smilende, aftenstemningsrige Skærsommerstunder:

Frøer gøer gemt i Kæret, Popler bobler Myg i Vejret, Pile smile dybt i Dammen, Stier tier saligt sammen. Fjerne Stjerne. Lyse Nætter. Græsset presset tyst sig retter; Grøfter løfter hvide Skærme, mindes Hendes Kniplingsærme: Hvilke søde silkebløde blide varme hvide Arme! — — —

De gamle skønne Bøndergaarde og trelængede Boelsteder blev i en ældre, selvhjulpen Tid „støpset“ med en særlig fynsk brunrød Farve af Kalveblod og Kærnemælk, og stadig er den fynske Stil i det gamle Bindingsværk i fredelig Pagt med moderne Nybygning paa udstykket Herregaardsjord; lige saa tiltalende i Farvevalg og Rumforhold er de nye Statshuse og Udflyttergaarde med Tegl for Straa paa Taget.

Endnu er der vide Strækninger, især paa Øst- og Sydfyn, som er præget af de gamle Herregaardes, de store Jordegodsets Landbrug — langs vidtstrakte Skovbryn brede, ensartede Marker, velegnede for Nutids Mejetærskere; lange elektriske Traadhegn om vide Græsgange med talrigt løstgaaende Kvæg — de dejlige brune Køer, der stammer her fra Fyn og har bredt sig op i Jylland, ja over hele Landet, saa de nu kaldes rød dansk Malkerace, — og det yndige, lyst hjortebrune Yerseykvæg, der giver Fløde! og sikkert kan imødesee en yderligere fynsk Forædling! De er som skabte for Fyn!

Omend man hilser de moderne Husmandsbrug med livligt vekslende Agre hjerteligt velkommen, vil man dog nødigt undvære de gamle Herregaardes store rolige Præg over vidtstrakte Egne, med gamle milelange Stengærder bevaret. Og de stolte Herregaarde selv, renæssancerøde som Ellensborg, Chr. IV's Svigermoders Gaard, nu Holckenhavn, eller empirehvide som Glorup, randet af de store Skræppeblade, hvorunder det grønne er saa godt for Øjnene for den grimme Ælling! — de ligger i deres

Syd for Lundeby. 22 Juni 22

Pen- og Tuschtegnung af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

prægtige Haveparker som Aabenbaringer af Skønhed. Selvom de med Skyde- og Skoldehuller i Taarnene og med Hundehuller i Kælderen minder stygt om deres Bestemmelse i gamle Ufredstider som rasende Værn mod indtrængende Fjender og truende Magt over kuede Bønder, virker selve deres krigerske Isolation nu kun som en fordoblet Skønhed med Spejlbilledet i Voldgravens blanke Vand — saaledes især Egeskov, rejst paa en hel Skov af nedrammede Egepæle midt i en klart spejlende Sø, den skønneste danske Herregaard, med hyggeligt snakkende Alliker om de knejsende Taarnspir.

Det ødsle Forbrug af Eg ses i Loftsbjælker og brede Gulvplanker, i Rygaard tillige i det indre Trappetaarns Egetrin, brede mod Muren, smalle mod Midtpillen, saa Halvdelen af hver Planke er gaaet til Spilde som Spaner. I det tilsvarende

Trappetaarn paa Nakkebølle er Trinnene af store Sten, uens høje Trin, der vindler sig solret op, saa det blev vanskeligt for Angriberens Vaaben i højre Haand at virke inde ved Midtpillen, mens Forsvareren havde fuldt Sving for sin højre ved Taarmuren — yderst praktisk for sin Tid, især under Grevens Fejde, da Bønderne stormede Herregaardene, plyndrede Høgerederne i den Tro at de med Greven kæmpede for den fangne Ørn paa Sønderborg — indtil Slaget ved Øksnebjerg inspirerede dem til det rimede Løsen: „Smi' Posi! Søg Mosi! Griven haver tavn!“ — det ældste fynske Rim, der kendes.

Et historisk interessant Museum er jo en gammel Borg at besøge, men yderst upraktisk at bebo i Nutiden, hvor kun et altfor faatalligt Folkehold er muligt. Den Fornøjelse at bo i et flere Etagers Hus paa Landet, med høje Sale, anden, tredie Sal, koster dyrt for den travle Piges som for Borgfruens arme Ben, der dagligt maa entre op og ned ad disse uregelmæssige Stentrin. I et lille Nutidshus, der med alle moderne Bekvemmeligheder holdes af Husmoderen alene, er paa Fyn netop Trappen, fra Gangen til Sovekamre og Badeværelset ovenpaa, hendes særlige Pryd, altid skinnende blank som nylakeret. Valget mellem at bo vidt synlig paa en gammel Borg eller i et lille moderne Hus, gemt i sin Have, kan ikke være tvivlsomt. — Udviklingen gaar den Vej, ikke mindst paa Fyn, hvor ingen romantisk Skaansomhed trives i Sindet — som hun udtrykte det, den faamælte fynske Pige, nok et Rim værd:

*„Det gamle kønne Mosehus,
der sank i Grus,
da Vinterstormen anfaldt,
var ogsaa kun en rigtig
Lungetuberkulosebacilleudklækningsanstalt!“*

Det ægte fynske Præg ses i de voksende Byers Villakvarterer eller langs Vejen i gamle Landsbyer med nye Huse og i nye Ba-

Heste paa Marken. 1918. Akvarel af Peter Hansen. Kobberstiks.

ners Stationsbyer som det stilfulde Brenderup. Og dog er det stadig det gammelkendte Fyn, der ogsaa toner i det udtryksrige Sprog, især det djærve Nordfynsk, og i Pigestemmers minderige Klange – sprudlende Sind som den Husmor, der i sin Tid digtede Fuglegildet hos den gamle Ørn, rigtig en Moders Dag: „Lad Kanden kun gaa om –“, Rimene tom og Skum (Skaam) viser, den er fynsk, ogsaa Hus (Huss) Mos; den er fra 16–1700-Seklet: Smaafuglene danser Menuet!

De Stemmers velsignede Sang gaar for mig tilbage til Barn-domstidens Forvandling, siden jeg først saa' Fyn: en mut og indesluttet AarhUSDreng, der sidenhen kun levede i Længsel, i Længsel efter Fyn, min Faders Fødeland. Naar jeg kom, ikke hjem, men tilbage efter Ferien, var jeg fynsk i Stemmeklangen og havde let ved at gengive fynske Vendinger, jeg havde hørt derovre. Modtageligheden stammede fra Fars sagtmødige Slette-

bosind, en Arv efter hans Far. Bedstefar var Husmandssøn fra „Slaiten“, den afsides, vidtstrakte Slette, der avler Vemod og Ensomhedsfølelse, men ogsaa det milde Lune. —

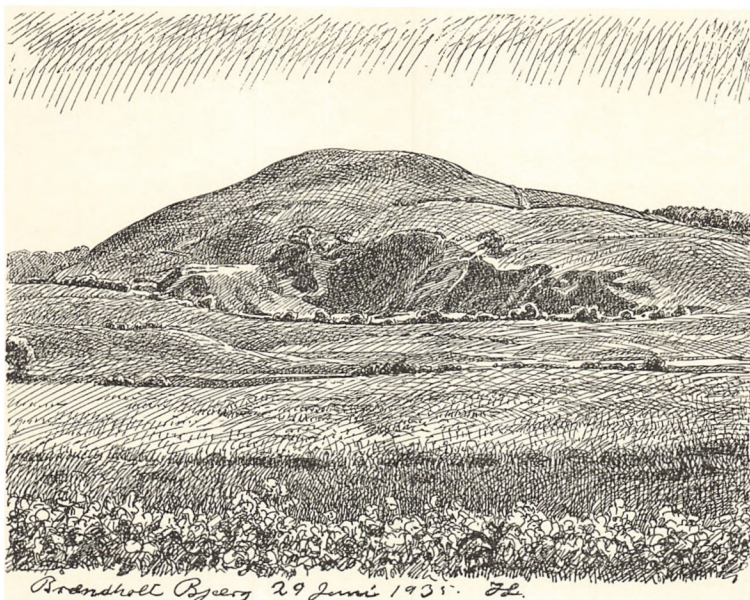
Det skelsættende Aar, da jeg først saa' Fyn, blev indvarslet med Ildskrift paa Himlen: Nytaarsfyrværkeriet over Aarhusbugten kulminerede med et kæmpestort 1899, der afløstes af et lige saa vældigt 1900. Den følgende Sommer gik Ferierejsen for første Gang til Fyn, og jeg véd ikke bedre Udtryk for det nye, der mødte mig derovre, end: Hjertets Fødsel.

Jeg lærte at elske et Sted, en Egn og dens Mennesker, en Gaard og dens livfulde Tilværelse; alle Dyrene i Stald og paa Græs, alle Fuglene i Sivene ved Moser og i Hegnene om Marker med Kirkestiens Genvej og det duftende Korn — alt det lærte en Ven for Livet mig at kende, og at cykle, ned ad Kirkebanken, og Kroketspillet i den dejligste Have overfor Bedstefars lille Hus, og om Aftenen i dens Gange legede vi, Drengene og Pigerne sammen, de fynske Lege Par om Par . . .

— *Karen Skovbo's* Digt „Den lyse Nat“ er med Rette blevet kaldt det bedste Digt i Antologien *Den fynske Sang* ved *Hening Høirup*; dér er hun, selve den fynske Pige:

*Den lyse Nat har kaaret
min skønne Ø til Hjertenskær;
saa sødmefyldt og frodig
kom hun sin Bejler nær;
skøn steg hun op af Havet,
grønklædt i tidligst Vaar,
mens Duggen laa som Perler strøet
i hendes Majløvshaar.*

*Den lyse Nat har favnet
saa tæt og ømt min skønne Ø,
at tusind skære Blomsterbørn
fik Liv i hendes Skød;
dem lagde hun i Silkeseng*

Pen- og Tuschtegnning af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

*ved Markens lune Hegn;
dér kyskes de af Himlens Sol
og toes i Himlens Regn.*

*Den lyse Nat har slynget
sit sølvgraa Slør om deres Seng
og kalder blidt en Nattergal
til Sang fra nære Eng;
saa blunder de ved bløde Kluk
fra Pil og Vidjers Krat,
mens Gøgen toner ud sit: Kuk!
imod den lyse Nat.*

*Den lyse Nat har dvælet
saa længe hos min skønne Ø,
at Vaarens første Blomsterkuld
forlængst har saaet sit Frø,
og Hylden bærer yndefuldt*

MARINUS BØRUP

*sin lyse Blomsterpragt;
den synes mig hver Skumringsstund
en Brud i Kniplingsdragt.*

*Nu stiger alle Stjerner —
og Kornmod glimter lavt i Øst,
mens Kornet staar med fulde Aks
og venter paa sin Høst.
Den lyse Nat forsvandt saa tyst
bagved de fjerne Lyn,
men hilste skælmsk forjættende:
Paa Gensyn, skønne Fyn!*

En ubestemmelig Bastard, baade Fynbo og Jyde og hverken eller, blev og forbliver kun Feriegæst paa Fyns Land. Hvad jeg véd og har tænkt mig om Fyn, *mit* Fyn, det skylder jeg først og sidst de to: Bedstefar og en lille Pige, i hvem jeg finest og skønnest først saa' Fyn, saa det aldrig glemmes. Lad det da tilsidst her være sagt og sunget med Carl Nielsens Melodi:

*Fin og stille smiler Fyn,
Banker, Marker, Moser.
Gamle Byer samme Syn:
Bindingsværk og Roser.
Stranden blaaner Øen rundt,
Verden fjernt i Glemme.
Skønt og Godt og Sandt og Sundt
føles her har hjemme.*

*Tanken Smil og Talen Sang,
travl og trofast Færden.
Herfra vandt den milde Klang
Hjerter vidt om Verden.
Danmarks Bæltesmykke Fyn
funkler hjertedannet
med sit slebne Odins Lyn,
med smaa Perler randet.*

HAVET OMKRING FYN

Af IB PAULSEN

De fynske farvande og de fynske øer er min barndoms. Derfor sidder oplevelsen i mit sind med dybe rødder og er ikke bare feriebetonet. Det har været et liv *ved* og *paa* havet og i kontakt med tilværelsen aaret rundt paa de saakaldte lykkelige øer — i højt vejr som i taage og storm, og som en generalnævner for mine indtryk gaar jeg rundt med en tydelig fornemmelse af, at jeg ikke i noget andet miljø har kunnet tage saa dybe lodskud af vort lands ælde.

Havet omkring Fyn er et afvekslende hav. Der er mange og stærke farver i de begivenheder, som nu og da har fundet sted i de fynske vande og paa de solforbrændte, nedsneede eller forblæste ølande. Jeg synes, jeg har lov til at sige, at jeg efterhaanden til bunds kender tilværelsens vilkaar langs med disse kyster,

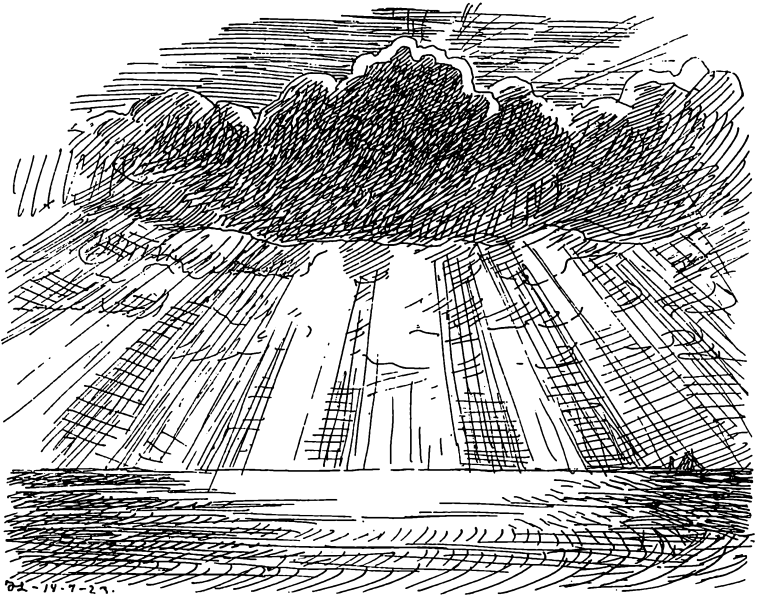

men er ogsaa lykkeligt klar over, at baade hav og øer fremdeles har raastof til oplevelse i behold til mig.

Især føler jeg mig tiltrukket af vinterlandets dybe ro, som man føler den bundfælder sig i sindet, naar man fra odderne eller bankerne oplever det hele paa vrangen og ser holmene ligge derude som graa og sorte skibe, ankret op for mørketiden og forladt af de charmerende farver, som følger i lysets spor. Mon ikke netop denne stemnings palet ville harmonere ilde med de fleste ferierejsendes blaa, grønne og gyldne opfattelse af sundene og øerne omkring Fyn, som den former sig længe efter, at havisen er staaet til havs som snavsede flaader under maageskriget?

Midt i „den lille gale“ — saadan kaldte de gamle sømænd i Stige februar maaned — ser man det i sparsomt vintersolskin funkke og lyne fra vigene og fjordene, som om enorme ædelsten i mørket var skudt op fra havbunden. Men gaar man nær til dem, føler man sig hensat til selve kong Fimbuls drivhus for særlige vækster, i dette tilfælde de dejligste isroser. De mørke, grove sten i havet danner blomsterbundene, men isdækkets bevægelser har formet de skønne, funkklende kronblade af opskruet is. Lidt længere ude fastslaar det froststivnede bølgeslags rytmer, at havet kun modvilligt gik i staa. Der tegner bølgeslag bag bølgeslag sig som lave, hvide volde paa samme vis som fløden blev træg for piskeren i en skaal, størknede i den urokkelighed, som kun foraarssol og mildt vejr kan løsne. Naar *det* sker, begynder isgrøden at duve — længe sejt — senere mere livfuldt og sluttelig med et næsten fyrigt temperament, naar den første foraarstorm beslutter sig til paany at lægge havfladen blot og i et sidste stormløb kaster de graa lænker.

Da staar man der i duften af hav og tang og vaar og føler, hvorledes de nye tider stormer ind over landet i brændingens saltstøv, som danner regnbuefarvede portaler. Da fornemmes det ogsaa, som om det tunge vintersind gaar i drift paa et frigivet

Sol over havet, 1923. Pen- og tuschtegning af Johannes Larsen.
Kobberstiksamlingen.

hav og somren fyger ind over landet i vildgæssenes kiler. For mig har det desuden altid været identisk med den store oplevelse at kunne staa der paa stranden med en følelse af, at landet paa disse steder ikke kan have forandret sig alverden i det sidste par tusinde aar. Hvad skulle have forandret sig? — Havet? Luften? Fuglelyden eller duften? Eller kimmingens mærkværdigt levende rytmer af evindeligt vandrende hav? Alt er stort set, som det ogsaa var dengang — de samme graa og blaa vaarhimle, den samme knagen i stenbæltet, fremkaldt af brændingens slag mod den graa vold, de samme lune sandvige og duvende gobeliner af byger, som trækker ude til havs. Som den rødhaarede og fregnede knægt dengang laa paa stranden og indsugede det hele, har man selv som dreng ligget paa et ø-dige og kikket ud over

søen mod blaa eller grønne kyster, mod store øer og bittesmaa pletter paa vandet, næppe anselige nok til at kunne kaldes holme. Og man har ladet sine tanker rejse langt af led. Man har ligget der en fjern dag i en juli og set de første spæde rejsetog af „flyvende sommer“ lette til en blaa flugt. Sidenhen kom der mange. Det stod for en som en baade flittig, billig og poetisk maade at rejse paa, og som dreng, der fløj med drager paa stubben i august, havde man gerne gaaet paa langfart med brisen. Edderkopungerne kom lettere om ved den slags. De entrede paa deres kvikke ben ud paa et straa eller en kvist paa en strandtorn og vendte næsen til vindhjørnet og lod sommerblæsten tvinde lidt silke af sig, og naar der var nok, sad de der ikke mer'. Helt paa lykke og fromme gav de sig dog ikke vejret i vold. De kunne minkelere med bærettraaden, slække lidt af paa den og krable lidt af den op, eftersom de ville stige eller synke, og kunne opnaa endog meget blide landinger paa den maade. Det hændte ogsaa, at man gik ned og sparkede lidt i tangen og bagefter sad paa en sten og undrede sig over det myldrende liv under den og fandt ud af, at et menneske i besiddelse af den samme springfærdighed som tanglopper ville kunne hoppe mellem 170 og 180 meter ad gangen, og man gik og opdagede, at de rejseglade mariehøns ikke bare døde ved at falde i vandet, selvom de havde fejl disponeret deres kræfter. Man saa bølgerne skylle dem i land og efterlade dem ubevægelige paa sandet, men lidt senere paa dagen havde solskinnets igen vakt dem til live, og de gik paany paa vingerne med en vejrøn til Vorherre.

Naaet til skelsaar og alder konstaterede man desuden, at man havde tilegnet sig en barked hengivenhed for menneskene paa disse strande, de hjemmeboende som de langfarende — for de lyse piger og de skæggede, graa gubber, som man ser sidde paa havnebænkene og kalfatre verdenssituationen. En af dem var min gudfar. De viste en besynderlig modstandsdygtighed over-

for vejr og vind og trængsler, disse graa med skraatobaksfarve i skæggene og mange fine rynker omkring øjnene, fordi de tidligt havde maattet tvinge sig til at se langt. Livet gjorde dem sejle og korte i veddet som de sentgroende birke, der klamrer sig til Dovrefjeld, samt saare vejrbestandige, saa de ikke kan stødes omkuld ved et boksestød fra skæbnen. Deres serum mod gift af mange slags er deres lune. Det trivedes frodigt paa langfarten, saavel som indenskærs. Ogsaa i de smaa farvande kunne der lægges adskillige sømil bag kølen. Betænk blot, at Ras Thygesen, postføreren paa ruten Kerteminde-Romsø, igennem ca. fyrretyve aar har tilbagelagt 101.840 km ordinære postture paa den 24 km lange rute mellem byen og øen og tilbage til byen igen. Hertil kommer alle ekstraturene. Tilsvarende opgørelser kunne etableres ogsaa for andre postførerdynastier mellem de fynske øer. Ogsaa disses tal er i udsejlet distance verdensrejser, selvom de blev hugget i smaabidder. Om ingen af disse øers søfolk og fiskere kan det vel siges, at de var til fals for turistmønt. Men ogsaa de kan lide at snakke med medmennesker; vejen til deres hengivenhed gaar gennem jævn menneskelighed. Overfor deres egne, som overfor den fremmede, lægger de megen god livsviden for dagen, samt et bekvemt lune, lutret i langfarten paa et tidspunkt, da det betød ulykke for en ung søkarl at hjælpe sin kæreste med at vinde garn, fordi han derved tvandt sig sin egen lykke af hænde. Ingen af disse gubber lod sig lokke til afgang mod fjerne maal en fredag, og alle ansaa det for væsentligt for skibslukken, at der blev lagt en sølv mønt i en nybygnings mastespor. Mod hændelig daarligdom garderede de sig ved messingringe i deres øren. Naar tiden skønnedes moden, stak en hjælpsom sjæl ombord en syl i kabysilden, stemte en prop bag øreflippen og banede med staalet vej for ringene. Om folk af den slags fra Strynø og Bornholm i et hjørne af riget hed det sig, at en skipper ikke burde paamønstre flere, end der var master ombord,

Oktoberlandskab. 1903. Blyantstegning af Johannes Larsen.
Kobberstiksamlingen.

saa man i paakommende tilfælde kunne surre dem til hver sin, men om folk fra Taasinge, Thurø, Brandsø, Langeland og Ærø staar ingen advarsel af den slags skrevet.

I sommervigene langs med disse øer styrter ternerne sig i juni som hvide kastepile ud af rummet og letter hver gang usvigelig sikkert med en fisk, og digesvalerne gør dem kunsten efter. De kommer strygende i lange, bløde kurver langs med havbrynene eller krydser lagunerne af stille vand, tangerer overfladen i en fnuglet berøring og snapper myg til ungerne i brinken. Klint ved klint langs de lave østrande er hullet af dem — huller i titusindevis, og hvert hul betyder et svalebo for enden af det lange lerrør. Lægger man sit øre til brinken, hører man, at det piber sultent dybt inde i istidsleret.

Johannes Larsen gør studier ved Fyns rev. Blyantstegning af Fritz Syberg.
Kobberstiksamlingen.

Oppe i land staar de store, strittende tidsler som pansertaarne og beskytter dunet liv. I dem sidder maageungerne og terne-, strandskade- og rødbenungerne og stoler paa deres dæknings- evne, naar nogen angriber roen ved at gaa i land og varselskri- gene har lydt fra de gamle fugle deroppe. De sidder der ganske stille og trykker de lette, dunede kroppe og røber kun liv ved det stærkt neddæmpede aandedrag og lyset i de mørke øjenper- ler, et lillebitte roligt eller cirkelnde lys, alt efter om iagttageren selv bevæger sig eller ikke — en øjenprik af stor dybdevirkning, saa dyb som nogen alpesøs med dens sælsomme, grønne glar.

Lillebælt og Storebælt, Lunkebugtens spejlinger af pyramide- popler og tunge bøge, Kattegat og Østersø, den store sydfynske øgaard og den lille ovre ved Langelands vestkyst, øgaarden

indenfor Langø oven for Odense fjord og fjordens egen. . . ø ved ø i snesevis . . . hvor begynde og hvor ende?

Lad os kikke paa kvadratkilometrenes puslespil og i det prøve paa at tilegne os lidt viden om disse øers størrelsesforhold. Den fynske øgruppe omfatter ikke færre end 98 øer, hvoraf kun 28 er beboede. Thurø, Taasinge, Ærø og Langeland med deres tilsammen kun 450 kvadratkilometer jord udgør mellem en trediedel og en fjerdedel af Svendborg amts landomraade og mellem en syvendedel og en ottendedel af hele stiftets. Disse fire øer kunne ligge henved tre gange tæt sammen mellem Haarby aa's udmunding i Helnæsbugten — Odense amts sydgrænse — og Svendborg amts østlinje ovre ved Storebælt, med andre ord henved tre gange indenfor amtets omraade paa selve Fyn. Samtlige fynske øers indbyggere, godt 38.000 mennesker, udgør ca. en tiendedel af stiftets hele indbyggertal og kunne huses fire gange i Odense med forstæder. Langeland er rundt regnet lige saa lang som afstanden fra landsbyen Aasum, fem kilometer øst for Odense, og til Lillebæltsbroen, og Ærø kunne ligge mellem nulstenen paa Flakhaven og Kerteminde Nordstrand. Stiftets 70 ubeboede øer og smaaholme maaler tilsammen kun 4,5 kvadratkilometer, hvilket vil sige, at mange af dem end ikke anes som prikker paa Fyns-kortet, men vi er jo her til lands vant ogsaa til de ganske smaa ting. *Danmark* hedder en af de grønne holme i Det sydfynske øhav, og *Danmark* kaldes et skær i Svartjansundet mellem Norge og Sverige paa det sted, hvor Idefjorden skærer sig op mellem landene. Tæt ved det sidste Danmark ligger et andet skær, som nordmændene kalder *Karl den Tolotes Bukseknop* ud fra den meget forstaaelige betragtning, at „store karer jo brur store knapper“ . . . Græsholm, Grydholm, Boddiken og Flæskholm er lignende smaa ølande i Fyns største øgaard. Fra den sidste er der en rask sejlads op til Lyø ved Lillebælts begyndelse, hvorfra en rottefænger i det Herrens aar 1806, da

Frygtbøghuset 30/8-21 H.L.

Pennetegning fra Romsø af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

sorte rotter frygteligt hjemsøgte øen, indstævnede alle de smaa sorte for Holstenshuus' birketing som „voldsmænd, tyve og røvere“. Men virkningen af denne voldsomme rettens trusel har det dog ikke været muligt at efterspore . . .

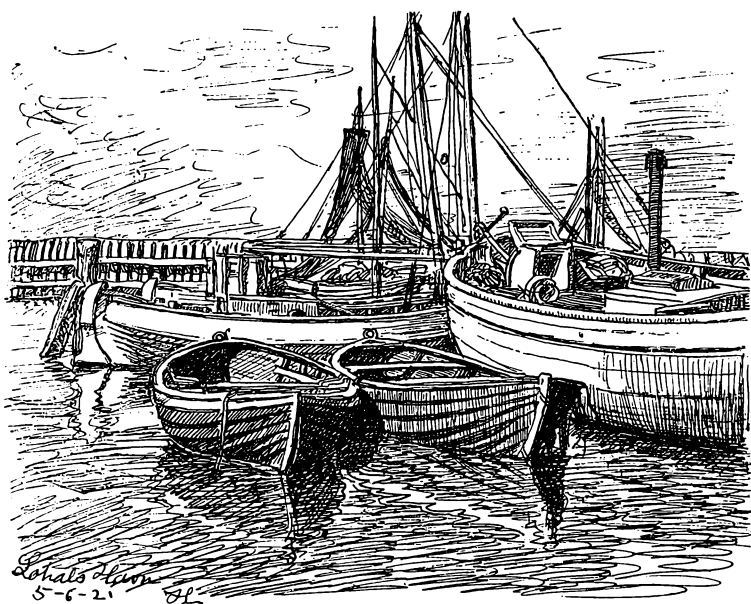
Syd fra og nord paa stred sig imod den sidste istids afslutning to sejgtflydende gletscherstrømme, som gravede Lillebælts og Storebælts dybe render. Paa tværs af dem begge bevægede sig aartusinder efter menneskestrømmene mellem Øst- og Vestdanmark, hvor gamle færgeruter skrev bindestreger mellem landdelene. Paa et tidligt tidspunkt var fiskerlejet Bøjden derinde paa Horneland færgeby for ruten Fyn-Als, siden erstattet med genforeningsruten mellem Faaborg og Mommark. Man overvejede en tid lang at genoplive denne gamle færgestrækning, men skønner, at det bliver for dyrt. Jeg har ofte fra min baad i bæltet taget pejling af fyrene paa Helnæs, Skjoldnæs og ovre paa Als-

kysten og har erindret, at derinde ved Bøjden bro endte den fynske del af en ældgammel kongevej mellem hovedstaden og de slesvigske landsdele. Folkene yderst paa næsset har altid levet i blæsten, som siges at have haft saa frit spillerum, at den ogsaa blæste Horne kirke rund. Rimeligere er det nok at antage, at kirken blev saaledes bygget som kombinationen af gudshus og fæstningsværk i en urolig tid med strandhugstmænd fra syd, og paa en saadan maade, at det gudelige kunne henvises til stueetagen og den varme modtagelse med øksehug og flydende beg i hovedet til første sal.

Her, hvor Østersøens og Lillebælts havstrømme tager livtag med hinanden, spillede færgeruten Bøjden-Als en rolle i 1864, og bønderne paa de fynske gaarde havde kørepligt for herskaber, der skulle viderebefordres ad Nyborg til. Ind imellem fiskede de i bæltet, satte deres garn om aftenen og overnattede, selv ved vintertid, under et dækken i aaben baad, til garnenes røgtning kunne finde sted ved gry. Paa den maade supplerede de udbyttet af jorden. Endnu mindes de gamle paa Alssiden hver 4. pinsedag i Mommark overførslen af heste fra Fyn til de sønderjyske landsdele paa et tidspunkt, da købmand Willesen i Høruphav maalte sine penge i skæpper. Her som paa det sydligere strøg mellem Sønderjylland og Ærøs sydkyst var der under den første verdenskrig, og for saa vidt ogsaa under den anden, en livlig illegal trafik af flygtninge vester fra. De kom roende i sulebaljer og frønnede pramme, som de havde tilvendt sig i mørke, og mange flygtninge mistede livet i det lunefulde bælt og paa den blæsende Østersø.

Lidt længere nordpaa møder blikket halvøen Helnæs med „det syge sted“, hvor bæltet og havet gennem aartusinder har rettet grove hug mod den fynske idyl, naar vejret var haardest. Her har sagnet dybt i et mudret hul, hvis bund end ikke kan rækkes af en 14 alens aalestage, placeret en Sønderby-præst i

Pen- og tuschtegning af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

sin kalechevogn. Han og hans huskarl kørte i det en blæsende og sur nat, og han sidder endnu dernede, iklædt fuldt ornat og med kusken paa bukken i stiv, sort hat. Hvem kerer sig om det i havbleg med spring af ørreder i bæltet? Men han sidder der ogsaa hen i høsten og lytter til graagaaskilernes træk langs med kysten mod Wedellsborghoved, Aalehoved og Sparretornen, som er Gamburg fjords vestlige bolværk. I denne blide fjord fandt sidst i aarene 1916 til 1919 de blodige marsvinjagter sted, fynboernes form for „grinde“drab, for hvilken der bestaar en gammel og blodig tradition langs bæltets kyster.

I Assens bag et andet læende næs gaar en søfartsinteresseret præst og pusler med sin samling af optegnelser om skibsskæbner og pudsige skibsnavne. Det mest imponerende er nok „Die junge

Magdalena fährt in Hoffnung“, hvad der næppe er noget at sige til. Et andet skib hed „Gud raader for Lykken“, og en skipper med lune døbte sin skude „Festina Lente“, hvilket kan udlægges „Skynd dig langsomt“, subsidiært „Hastværk er Lastværk“. Snurriest af dem alle virker dog „Die drei Zwillingen“, der maa siges at være et større naturfænomen end „De tvende Damers Haab“ og „Den vandrende Jacob“ . . .

Fænø stiger op af havet, og Brandsø og Baagø forsvinder i det. Thorø falder i visse belysninger ganske sammen med Fyn, men guden paa monumentet derinde svinger stadig sin hammer i vestenblæsten, og maagerne løslader en klat og lader haant om magtudfoldelsen. Men overalt paa næssene op langs den fynske kyst drager arbejdets hærveje deres spor, medens strømmene i Fænø sund forlængst har slettet kampenes, røveriddernes og de stridende kongers, samt skummet om de kæmpende orlogsmænds stævne. Tilbage blev af det ældste Hindsgaul kun en jordvold, men det nye ligger der som et samlingssted for kultur, der ikke giver braadne pander, i hvert fald ikke i korporlig forstand.

Det har ogsaa givet mine farter i disse farvande farve at tænke paa de skrupler, andre bæltfarende fra tid til anden har stridt med paa det vaade stræk. Kristian den Anden, den vægelsindede, var en af dem, Knud den Hellige en anden, da han foer over bæltet med ild og eder i ryggen og en horde vendelboer i hælene. Her paa lag gik anno 1912 Middelfart-konditoren Henriksen paa bjørnejagt med en flodhestemusketdonner, fordi et rejsende menageri, der havde lejret sig i Kongebroskoven, sendte ham et SOS paa cykel. Det var før Danmarks mest indbringende færgefart over Lillebælt blev affivet af broen. Tre bjørne var i færd med at smadre deres bure, og en vogter havde tømt sin revolver i dem uden andet resultat, end at de blev endnu mere fordomsfrie. Fraaden stod dem om flaben, men saa var der en Middelfarter, der raadede til at alarmere Henriksen . . .

Lindetale Nov. 18 juni
1921
JL

Pen- og tuschtegning af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

„Skynd dig at hente konditoren,“ raabte han, og en kastede sig paa sin cykel. Ditoren havde staaende en flodhestebøsse fra Kongo, købt af en cigarhandler, og da han naaede frem, var den kraftigste af bjørnene trekvart ude af buret. Konditoren lagde an, kanonen tordnede tre gange, og bjørnene gik i jorden. Han kunne meget mere end bruge en flødesprøjte . . . Her i gamle Melfar bivuakerede i aarene 1807 til 1814 fremmede soldater i tusindetal i halm under aaben himmel i byens gader og praktiserede en frimodig hang til at „knibe Stadens Fruentimmere i Benene, naar de gik forbi“.

Oppe ved Strib knob befolkningen ogsaa aalene paa en tid, da folk paa Striiben havde part i aalegaardene ned langs den jyske kyst fra omkring Erritsø til Sanddal. Ogsaa her laa en færgegaard med færgekarle, som sled paa bæltet i al slags vejr, før statsbanerne kom til Striiben og gjorde rokarlenes og smakkernes tid til skovlhjulenes og skruernes. Det skete i tresserne, men længe, længe før — beretter sagaen — havde Palnatoke og hans mænd øvet vikingedaad fra Søborg ved Strib, mens bydelen Gammel Slotsvænget endnu var havbund og kunne yde snekkerne ypperligt læ.

Lige saa mættet med historie og sagn og alvorlige og pud-sige beretninger om menneskers færden er de øvrige fynske farvande. De er afvekslende i mere end een forstand. De skifter fra aabne, brede havflader med tyngde i brændingsslaget, til bælt-ernes og sundenes strømfyldte hovedgader, — fra Svendborgsunds intime idyller til Storebælts vejraabne vandvej og Langelandsbæltets farvand, som leder færdselen sønder ud. Oppe i Bogen- se paa Kattegatskysten havde de i ældre tid blæst ogsaa paa anden vis end sekundmeternes. Længe omfattede den lille by ikke færre end 32 værtshuse, som blev flittigt benyttede af folk ude- som indefra, og det var kotyme, at godtfolk, som gik hjem paa to eller fire, søgte ind hos konditoren i den graa morgen- stund for at hente en pose varmt brød med hjem til at tage braadet af vor mor. Det hændte ogsaa, at der blev slaaet en pro- per næve her paa Kattegats-bredden, og at natvægteren maatte hjem og banke paa sovekammerruden for at faa et plaster paa. Ogsaa herfra udgik i ældre tid en færgerute til Jylland, med endepunkt ved Juelsminde. Christian den Fjerde befo'r den. Men nu er dens og de 32's gyldne tider forlængst forbi, og Bogen- se lever borgerligt og stille, kun Manneken paa sin sokkel er bekymret, naar blæsten staar hans straale stridt imod . . .

For alt hvad der kan siges om mandfolk, maa man ikke glemme kvindernes andel i de fynske haves historie. Den er gammel og graa eller blaa, alt eftersom skæbnen ville det. Den har afsnit om slid ogsaa for kvinder til havs, om endeløse vente- tider i kontrært vejr og om resolut handlemaade, naar storm- floder brød ind over de lave øer, og frelsen i mandens fravær afhang af hustruens handlinger. En sjælden gang har beretnin- gen om kvinden og de fynske vande ogsaa været uniformeret . . . Paa det lille bismarckklumpfarvede fyr Elsehoved, omtrent hvor Storebælts sydlige udløber belaver sig paa at blive Skaarupsund og Lunkebugten, har nu i en lang aarrække siddet en kvindelig

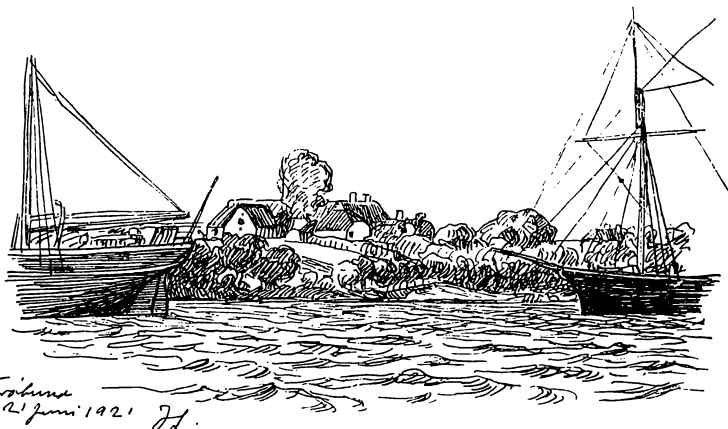

Christian II færGES over Lillebælt. Pen- og tuschtegning af Peter Hansen.
Kobberstiksamlingen.

fyrmeister. Fyret blev bygget i 1894, og Helene Henriksen har som tredje generation overtaget vagten. Før hende var hendes far og bedstefar fyrfolk paa Elsehoved, som er betydningsfuldt for skibsfarten til og fra øhavet. I de lange døgnvagter i august 1943 fik hun sin ilddaab, men til hendes største bekymringer hørte en overgang feriegæsters nysgerrighed i fyrets nærhed . . . „Hvad laver De her?“ spurgte hun venligt . . . og de svarede, at de havde faaet lov til at gaa der af fyrmesteren. „Hvordan saa han ud?“ kom næste spørgsmaal . . . „Joe, det var en lille svær mand,“ lød svaret. „Ja, det er godt med Dem, han døde i 1940, og kan De saa se at komme afsted“ . . . Fyrhunden gør sig ikke nær saa mange svinkeærinder, naar den dirigeres hjem efter tændstikker til at tænde fyrflammen med. Den har etatblod i

aarerne og end ikke skeler til artsfæller med kontroversstof i sig, naar den er ude i tjenesten . . .

Ogsaa Storebælts historie er sprængfyldt med dramatik. Det skulle ellers nok kunne skræmme en kvinde, at lidt længere oppe ad kysten rumsterede storebæltstrolde og toldede graadigt blandt bæltfarerne i ældre tid. Sidst hørte man hans brøl fra Bøgebjerg strand en besk dag i en december. Jeg stod og fiskede og ventede sne, da et lyn brød ud af en blaasort sky, fulgt af et drøn, som kaldte ekkoet af klinten. En mente, det bare var Rasmus Skovfoged, som bandede ovre paa Romsø, en anden troede paa trolde i Bæltesundet, som Storebælt kaldtes for et par aarhundreder siden. Uhyrets tilstedeværelse i farvandet gjorde det næsten umuligt for gejstlige at blive sat over mellem Nyborg og Korsør. Tidligere havde sørøvere paa begge sider af bæltet og med operationsbasis ogsaa paa Sprogø ofte forulempet de rejssende, men det satte kongen stop for ved at bygge vagttaarn paa øen og borge ved begge bæltbyerne. Færgefolkene paa Storebælt var især uvillige, naar præster traadte ud paa færgebroen. De ansaa det for livsfarligt at sætte prælater over, fordi bælttrolde fremfor alt andet havde ytret smag for ublandet kristenblod. I 1770 maatte biskop Erik Pontoppidan af Bergens stift slaa endog meget haardt i bordet, før karlene ville sætte sejl. Her druknede i 1779 biskop Frederik af Slesvig med de fleste af sit følge, og paa et vist tidspunkt havde hellige brødre fra Roskilde manet over trolde med Sct. Lucii hjerneskal, hvad der dog ikke forhindrede ham i langt frem i tiden at husere dernede og give ondt af sig i skrubbent vejr. Til minde om en dramatisk overfart dedicerede biskop Peder Palladius sit skrift „Sct. Peders Skib“ til sin ledsager paa en bæltrejse, Herluf Trolle. Da havde for længe siden dronning Margrethe ytret sin taknemmelighed overfor bønderne paa Reersø, fordi de gav hende husly og øllebrød og ristet sild, da hun som skibbruden var kommet i land

Pen- og tuschtegning af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

paa øen. De slap for at betale tiende. I 1709 skældte Holberg kolerisk ud over, at beboerne paa Sprogø forlangte en ublu pris for en seng, da han en aften var blæst ind til dem . . .

Storebælt var tillige i meget høj grad Kertemindejollernes farvand. I disse velsejlende baade røgtede de gamle Kerteminder deres dont i bæltfiskeriet. Hjemme sad konerne ved røgeovnen, og ofte drog de langt til fods for at sælge fangsterne. Endnu er Kerteminde paa een gang det moderne fiskeris udgangspunkt og lillestrandens typiske by, hvor smaajollerne anbringes i jollekaase, bygget ud fra stranden af vidier og tang og sten, som det blev det i byens første dage. Lillestrandene ved mange fynske havnebyer begyndte som byernes facade mod havet, nu ligger de som byernes maleriske bagsider med deres hønselyd og rappende ænder og duft af barkekedler og tjærepøse. De dejlige mætte farvers forum . . .

Øhavet . . . den største af de fynske øgaarde . . . hvad der kan fortælles om den og om Langeland og Ærø ville fylde mere, end denne bog kan rumme. Det begynder mine første leveaars ind-

Badende børn. Tegning af Fritz Syberg. Kobberstiksamlingen.

tryk paa Ærø . . . zeppelinernes dybe brummen, naar de strøg lavt over øens banker, samt Voderup klinters sitren under de voldsomme tyske kanonader i Østersøen. Hele øen rokkede i sin grundvold. Siden blev disse lyderindringer suppleret med lar-men fra den anden verdenskrigs fly-eskadriller med død i bugen til de nordtyske byer. Men klarest af alle billeder fra disse første aar paa øen, der skyder ryg mod Østersøen og saaledes værner sit kuld af grønne øer og graa holme, staar for mig Kjelds Nor fyrs lyshug i min barndoms vinterhimle, naar vi fra bakkehæl-det mod øhavet stod og kikkede syd sydøst over. Regelmæssigt kløvede fyrstraalen paa Langelands sydspids mørket; lokkende og længe lyste det gennem de lange nætter i ensomheden. Og Rudkøbings lys blinkede ovre bag havet og vakte mine første drømme om engang at rejse ud . . . Derovre laa Egholm, flad som en risklat, beboet indtil stormfloden i 72 fordrev de sidste. Mændene var borte fra øen, da havet brød gennem tangvoldene.

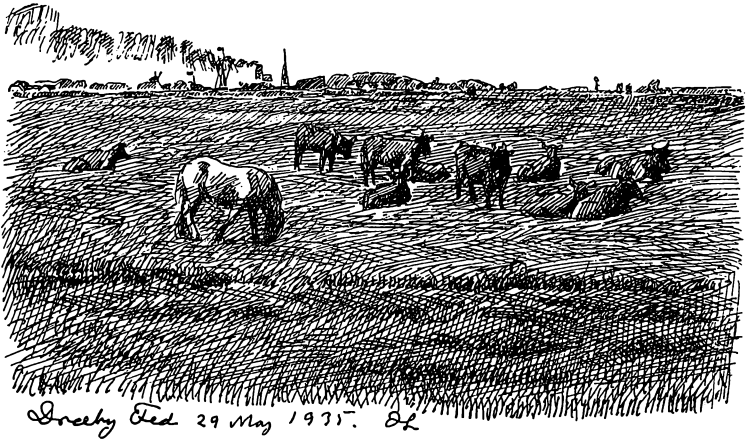
De var paa indkøbstogt til Marstal og kunne ikke naa hjem, men saa i kikkerter fra Marstal kirkes taarn, hvorledes bølgerne nærmede sig deres hjem og deres kære. Men konerne paa Egholm var ikke tabt bag af en pram. De bjergede, hvad bjerges kunne — børn og fæ — og bar dem op paa loftet i det ene hus, og endnu, mens ejendommen stod og sitrede paa sine stylteben for stormsøhugget, bevarede de modet. Alle blev bjerget, men ingen af dem havde efter den dag lyst til en fortsat tilværelse paa Egholm, som nu er græsgang for ungvæget. Paa Birkholm paa den anden side af Mørkedybet forblev efter den nat kun to familier som faste beboere, men forlængst har Birkholm igen faaet en lille by med omkring et halvt hundrede indbyggere.

I Hjortøs beskedne skæbnebog i ø-oldemandens varetægt læser man i rapporternes knappe sprog om, hvad der i tidens løb hændte paa øen, bl. a. dette: . . . „1659. Under Svenskekrigen 1659 indskibede Kaptajn C. Kruse og Løjtnant Thuesen sig den 14. Juni i et Fartøj i Svendborg sammen med nogle af deres Folk og drog til Skarø, gik i Land og øvede Hærværk. Derfra sejlede de til Hjortø og øvede det samme. Skarø- og Hjortøboerne anlagde Sag imod dem. Ved Sunds Herredsting blev de frifundne. Grunden til Overfaldet vides ikke.“ . . . „Peiter Rasmussen, Præst paa Drejø fra 1709 til 1732, købte Hjortø for 1400 Rigsdaler. Hans Frue ejede Øen efter hans Død.“ . . . „1870. En Mølle blev bygget til Formaling af Korn og til at drive Vand af Lavningen.“ . . . „1872. 13. November den største Stormflod i Mands Minde. Det meste af Øen stod under Vand. Vandet stod højt i de lavest byggede Gaarde. Digerne ved Havet blev jævnet med Jorden. Paa Hjelmshoved stod Vandet saa højt, at Beboerne i det ene Hus opholdt sig paa Loftet et Døgn. Huset maatte bygges om og flyttes til et højere liggende Sted.“ . . . „1873. Den første Tærskemaskine til Hestekraft kom til Øen.“ . . . „1904. Halvdelen af Øen oversvøm-

met.“ ... „1905. Den første Motorjolle anskaffes.“ ... „1917. Den 29. Juni slog Lynet ned og antændte en Gaard, som nedbrændte tillige med en anden Gaard. Gaardene blev bygget op igen 1918.“ ... „1924. Den første Radio kom til Øen.“ ... „1940. Dampet „Rise“ af Ærøskøbing minesprængt Fredag den 30. August 1940 i Farvandet i „Høje Stene“, d. v. s. Løbet mellem Skarø og Hjortø. Ombord var ialt 22 Mennesker, deraf reddedes 13 og 9 omkom — 6 Passagerer og 3 af Skibets Besætning, Kaptajn, Maskinmester og Fyrbøder.“ ... „1954. Den første Traktor til Øen.“ ... „1955. Isvinter. Istransport fra 1. Marts til 16. Marts.“ ...

Hos gaardmand Niels Petersen staar ogsaa Hjortøs store øtromme, med hvilken man kaldte karlene sammen til værn mod ufredsfolk, om saadanne trængte frem over isen, og med hvilken man ledte øens egne sønner hjem, naar de foer vejvild i taage. „1701“ læser man paa trommen. Som Birkholm og Skarø hører ogsaa Hjortø til Drejø sogn, Fyns mest splittede, hvori al kirkefærd foregaar til havs. Kirken ligger paa Drejø og blev skaanet af kæmpebranden Sct. Hansaftensdag 1942 ... Paa disse øer lever lunet, som allerede antydte, paa en morsom maade. Engang havde en Drejøbos hund næsten ædt en ung pige fra Ærø. Det kom til sagsanlæg, og fra Ærøskøbing blev en stævning afsendt til forkyndelse ved Drejø's stævningsmand. Der gik nogle dage, saa kom dokumentet retur med paaskriften: „Da manden er uskyldig, afvises herved sagen.“ ... Kunne noget mere rendyrket bevis for sammenholdet mellem Drejøboere føres?

Paa en ø lidt længere henne i øhavet ad Lillebælt til blev en havlæge fra Fyn engang tilkaldt til en tilskadekommet dreng. Patienten blev behandlet, og lægen var paa vej tilbage til sin baad, da husmoderen bad ham om ogsaa at kikke lidt paa hendes ene storetaa. Hun sagde det med et genert smil, men ville ikke ud med, hvordan taaen var kommet til at se saa uhyggelig

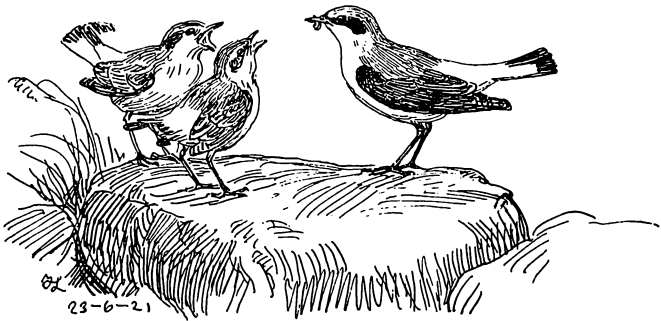

Pen- og tuschtegning af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

ud. „Det ska' jæ smej sige dig, dovtor,“ kom det fra familiens yngste paa fire aar: . . . „det var forle'en dav, da mor ville spjætt' katti i raambi, aa' saa ramt' hun væggen.“ . . . Lægen erklærede over for mig, at han hverken før eller siden havde set en store-taa, der var saa ilde tilredt.

Jeg har i vinterligt vejr staaet ved Kattegatskysten yderst ude paa Fynshoved og yderst paa Agernæsset, som er Fyns nordpynt, har staaet der med øret fyldt af havets og stormens brølen og har iklædt øde- og ensomhedsfornemmelsen skikkelse, og jeg har siddet i de lyse sommeraftener paa øerne i Det fynske øhav og har formet den paa en ganske anden maade, inspireret af stemningen d e r . . .

Oppe mod nord, hvor brændingen hugger tungt imod landet og tungtladede skyer slænger deres indhold i synet paa vandrerren, antog ensomhedsfølelsen skikkelse af en vældig, graa fugl med lyd af storm og hav i sit vingeslag og med svartbagens tone i sit raab. Den voksede for mig til en vældig fugl, der kan flyve længe og langt og som formaar at drage nye øder efter sig.

Stenpikkere. Pennetegning af Johannes Larsen. Kobberstiks.

I øhavet fik ødefølelsen en blidere og mere klangfuld karakter, og den ejer den mærkværdige egenskab, at den formaar at fylde baade rummet og sindet ganske tæt op af en af vort lands mest befærdede færgeveje. Sidst laa jeg og lyttede til den ved et af Hjelmshoveds kær en dag sidste sommer. Man havde spaaet mig ringe held, for *klokkefrøerne* havde forholdt sig tavse i mange dage paa grund af det kølige junivejr. Klokkefrøens langttønde og klangfulde „baa-aang“ lyder fortrinsvis i mildt vejrlig og spaar aaleblus i de lyse nætter. Paa Hjortø har man et mere prosaisk navn til disse frøer og deres kun *kvækkende* fætre. Man kalder dem „pumperne i kæret“, fordi de sidder og pumper sig op, før de giver lyd fra sig . . . Men midt i den lyse middagsstund lød over den nye rug en frøklokke fra kæret foran mig, først ensom, men saa faldt flere ind, og det blev et orkester. Klokkefrøen er meget sky. Det kræver ubetinget ro paa kærrets bredder, dersom man skal faa held til at høre frøerne fylde rummet med deres mærkelige, skønne klange, som synes at komme ingen steder og allevegne fra paa samme sæt. Kun vibens lyd og rødbenets signaler blandede sig i klangen af frøklækkerne. Det er et enestaaende sælsomt lydbillede. Historien fastslaar, at adelsman-

den og rigshofmesteren Peder Oxe indførte disse frøer til Danmark i 1500-tallet. De findes ogsaa stedvis paa Sjælland, bl. a. paa Stevns og ved Vordingborg. Men der er ogsaa en anden forklaring paa klokkefrøens dejlige lyd i vort lands lydgalteri.

Saadan hørte jeg selv sagnet: — I de ældste tider henlaa sundene og bælteerne syd for Fyn som ufremkommelige sumpe mellem de bakker, som senere skulle blive øer og paa hvilke menneskene allerede havde slaaet sig ned. Et sted boede en far og en mor med deres søn og datter. En dag havde børnene vovet sig længere ud i sumpenes vildsomme rørskov, end de plejede, og gusen — den tætte, graa havtaage — kom, og de forvildede sig endnu længere bort i ødet. Frøerne kvækkede. Især drev en stor, grim frø løjer med de ulykkelige børn. Den hoppede rundt omkring dem og kvækkede ondt og skræmte dem længere og længere bort fra vejen tilbage. Men der var ogsaa en anden frø, som fik ondt af dem. Den havde saadan nogle dejlige farver, der lyste helt orange gennem taagen, og ogsaa nogle blide øjne, men den kvækkede lige saa hæsligt som den første og gjorde derfor forgæves forsøg paa at vejlede børnene ved at hoppe foran dem og kalde ad dem. Tilsidst havde rædselen fyldt dem helt, og jo mere baade den onde og den gode frø kvækkede, desto mere fortvivlede blev de. Tudsefrøen — for saadan hed den venlige frø, som var en mellemting mellem tudse og frø — bad tilsidst Vorherre om at forbarme sig over dem, og da den igen gav lyd fra sig, havde den faaet en helt ny og forunderlig stemme. Børnene lyttede og gav sig til at løbe efter den mærkelige frø og fulgte den jublende, for der kom de dejligste klokketoner fra væsenet foran dem. Tilsidst stod de inde paa fast grund igen, tæt ved deres fars og mors hus. Den følgende nat skyllede en rasende stormflod sumpene bort og med dem alle de onde kvækkefrøer, som var meget større end dem, vi kender nu. Men forinden havde Gud befalet Klokkefrøen, som han nu kaldte den, at gaa

IB PAULSEN

i land med hele sin familie og tage ophold i kærene paa bankerne, der blev til Hjortø, Birkholm og Hjelmshoved. Der sidder de nu og takker ham for redningen, naar hylden blomstrer og gøgene kukker . . .

Deres klokkeklange stiger og daler og faar en til at tænke langt tilbage paa tider, man ellers sjældent ofrer en tanke.

Paa den maade blev klokkefrøens tone ensomhedens stemme. Her bor ødet . . .

Men derude sejler middagsfærgen og fællesskabet . . .

Dankvart Dreyer: Stensætning på Brandsø. Pen. Kobberstiksamlingen.

FYN GENNEM DANSKE MALERES ØJNE

Af LEO SWANE

Vor tids mennesker – og allerede et par generationer før dem – er i den grad indstillet på at malerkunst er noget der i væsentlig grad har med landskabet at gøre, at det nok kan være dem vanskeligt at sætte sig ind i en ældre tids opfattelse. Og dog er det et faktum at der for godt hundrede år siden levede en kreds af danske malere der, man kunne næsten fristes til at sige, fik den danske natur forærende, en gave af noget uberørt, ja endog i en dobbelt mening af ordet. For den danske natur var jo dengang knap nok berørt af jernbaner, slet ikke af biler eller megen anden mekanik, i sundet og bælteerne sås hvide sejl og byerne holdt sig beskedent bag voldene eller de gamle bymarker. I Frederiksborgmuseet hænger et par store prospekter fra tidligt i forrige århundrede, der viser en fuldkommen landlig

Jens Juel: Kammerherre Johan Bülow til Sanderumgaard.
Farvelagt blyantstegning. Frederiksborg.

idyl dør hvor nu Østerbros og Frederiksbergs mægtige husrækker ligger; nordmanden J. C. Dahl har malet dem.

Men endnu mere forbavsende end *denne* uberørthed er den der betyder at heller ikke vore malere havde givet en skildring af dansk natur før „generationen af 1830“ kom til — når undtages enkelte „prospekter“ som de nævnte og enkelte billeder af ældre kunstnere som Jens Juel og Erik Pauelsen. Hvilken lykke for disse kunstnere — folk som Købke, P. C. Skovgaard, Johan

Thomas Lundbye, Dankvart Dreyer, Vilhelm Kyhn — så at sige at tage den danske natur i besiddelse, skov, mark, strand, søer. Havet og skibene tog deres lærer, Eckersberg, sig af.

Det er ikke underligt at det der lå de unge kunstnere nærmest — de var gennem Kunstakademiet mer eller mindre knyttet til København — var byens omegn og Sjælland videre ud. Købke malede ved Sortedamssøen og Kastellet, Lundbye ved Arresø og Kalundborg; gamle Skovgaard holdt sig længe til de nord-sjællandske skovegne. Men hans og Lundbyes jævnaldrende og kammerat på akademiet, Dankvart Dreyer fra Assens tog om sommeren, det var i årene omkring 1830'ernes midte, fra København tilbage til sin fødeby og malede dør sine første landskaber. Det var begyndelsen til den gerning der gjorde ham til den første virkelige fortolker af den fynske natur.

Dog er han ikke den første kunstner der har arbejdet med det fynske landskab. Man kan fra årtierne før ham nævne småting af den ene og den anden. På Sanderumgård ikke langt fra Odense residerede Johan Bülow, kendt som Frederik VI's vejleder i de unge år indtil han en dag fik sin bratte afsked. Han var samler, kunstven og mæcen og han fik flere kunstnere til at interessere sig for hans berømte have i „engelsk stil“. Omkring 1800 havde den dygtige kobberstikker J. F. Clemens tegnet og raderet en serie prospekter fra haven og det er vel gennem ham at den unge Eckersberg kom i forbindelse med Bülow og i 1806 malede en række billeder i samme have. Senere tog den kendte Odense-dilettant J. Hanck derud, hans tegninger til digte af M. Winther blev også gengivet af Clemens.

Man kan finde tegnede prospekter af fynske herregårde, udførte omkring 20'erne af en godsejersøn Fabritius de Tengnagel, fra Vejlevgård midtvejs mellem Odense og Fåborg; han var officer men blev maler, desværre stod evnerne knap nok mål med lysten. I Fåborg har der i 1700-årenes senere del levet

en malermester Lange der havde flere sønner med kunstneriske aspirationer — det er hundrede år før det ofte omtalte „mesterhus“ der blev et arnested for vor tids „fynske skole“. Endnu i vore dage huskes dog Søren Læssøe Lange der har gjort nydelige akvareller, Sandholts have, prospekter af fynske byer som Fåborg, Svendborg, Odense — mest fandt han dog sit topografiske stof andre steder i landet.

Imidlertid turde det være rimeligt straks at slå fast, at et indtryk af det interessante emne, Fyn set af malere, ikke tilvejebringes ved fremgravning af kuriositeter men ved at de skikkelser trækkes frem, hvis betydning er uomtvistelig. Til dem hører i alle måder Jens Juel, én af de største maleriske begavelser vort land har set. Enhver ved jo at han var vor ypperste portrætmaler, i hvert fald i nyere tid, men det er vel heller ikke ubekendt at han ind imellem forfriskede sig med landskabelige arbejder. Under hans lange ophold i Schweiz, ved Genève, i sidste halvdel af 1770'erne, har både naturen og de mennesker han var sammen med givet ham impulser til at dyrke landskabet, senere fortsatte han dermed. Bosat i København arbejdede han især med motiver fra Nordsjælland, men i enkelte billeder er han dog søgt tilbage til sin barndoms egn ved det dejlige Lillebælt. Her har han i 1787 fundet motivet til Galleriets maleri „Lillebælt ved Snoghøj, måneskin“. Det er vel mere Jylland end Fyn vi her ser, for vi går ud fra at motivet viser os udsigten fra Snoghøj med udsigt mod Fyn og sydover. Men Jylland og Fyn er jo i disse egne hinanden aldeles lig, kun gennemskåret af bæltet som af en flod. Med sine erindringer sydfra synes Juel endog at have forstærket dette træk i landskabet, samtidig med at han som ofte ellers lægger et skær af dramatik over det ved en ejendommelig belysning. Vi må jo også huske at et sådant billede ikke er malt foran motivet, men er et atelier-arbejde med hvad deraf følger i henseende til fri komposition.

Jens Juel: Overfarten over Lillebælt ved Snoghøj. Måneskin. 1787.
37,5 × 48,5. Statens Museum for Kunst.

I sommeren 1799 var Juel igen på disse kanter og er sikkert da blevet inspireret til at male et par landskaber der er meget forskellige fra det tidligere. De tilhører begge Thorvaldsens museum, det ene fremstiller udsigten fra Fyn over Middelfart op mod nord, det andet en udsigt den modsatte vej, fra Hinds-gavl. Nu er den romantiske omformning af motivet forladt, i lyse farvetoner ses de vidt udbredte landskaber i deres naturlige blide ynde; kun enkelte træer står i forgrunden som indrammende kulisser, rester af en ældre tids konvention. Der er også noget af den i anbringelsen af de nydelige figurer i billedet, gruppen tilhøjre i Middelfart-udsigten interesserer os især, det er givet at Juels ven, maleren Abildgaard, har været model til den siddende mand, og så har Juel vel anbragt et par af sine egne børn, den lille dreng og pige, ved hans side; sådan en lille venlig „staffage“ er typisk for Juel.

En Eckersberg-elev, ikke én af hans bedste, W. Bendz, der var søn af en embedsmand i Odense, men allerede da han var 16 år gammel kom til akademiet i København, har malt et par småbilleder fra sin fødeø. Et „parti ved Odense å“ fra 1825 har mest træk der erindrer om ældre kunst, medens et fynsk vinterlandskab, der må være noget senere, nok giver et vist anslag af den rugende vinterstemning, men er meget langt fra at have den sikkerhed i farve og lys som man kunne vente af en der gik i Eckersbergs skole.

Og nu er vi igen nået til Dankvart Dreyer og kan med ham helt begive os ud i den dejlige fynske natur. For med alt det Juels landskaber fra øen har betydet så er de dog så få. For Dreyers kunst blev Fyn hovedlandet, og selv om også han mest malede ude mod vest har han alligevel fundet de træk frem der vel for enhver synes væsentlige i denne landsdels natur som helhed — havets sammenspil med landet, det bevægede i terrænet med højder og lavninger, dets frodighed og trærighed, ikke alene i skov men i hegn ud over markerne, dets yndige små moser og kær, ja endog dets huse af bindingsværk.

Dreyer var ligesom Juel fra Lillebæltsegnen, født i Assens, og dør malede han sine første små landskaber, i 18—20-års alderen. Det ældste er måske den lille udsigt over huse og gårde i Assens, ud over det blå bælt over mod Slesvigs kyst. Det er malt med en utrolig spids pensel der pirker de mindste detaljer frem, men i dem alle ser han *farven* og gennem dens rigdom får billedet sin betagende virkning. Endnu betydeligere er vel et andet lille billede i hvilket han ude fra omegnen har givet et udblik over den lille klat af en by med den dominerende kirkebygning, og bælt og Jyllandskyst bagved. Karl Madsens ord om denne lille juvel er værd at citere; han siger at det er malt med en uøvet, yderst nænsom hånd, præget af en uskyld, der er rørende og hellig. „Van Eyckernes baggrund er ikke behandlede

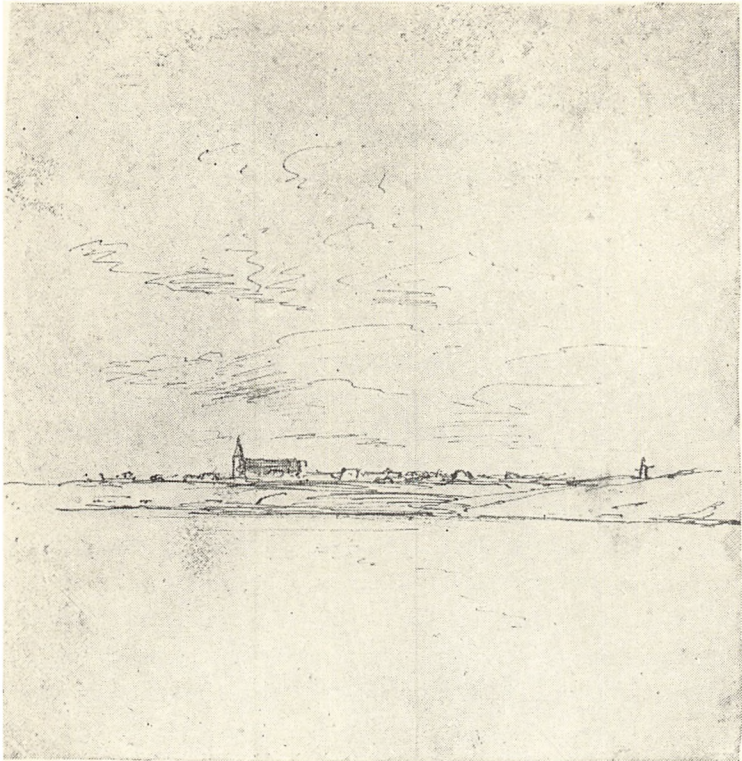
Dankvart Dreyer. Studieblad med Ruggaards
Mølle. Pen. Kobberstiksamlingen.

med større ærbødighed, med oprigtigere hengivenhed for naturens store under, og Herkules Seghers har ikke fremstillet de hollandske fladelandskaber med mere gennemtrængende skarp-
hed i karakteristikken“.

Begynderens rene naivitet afløstes af mere bevidst arbejde med komposition og helhed, men kernen i Dreyers kunst blev alligevel altid det umiddelbare i opfattelsen og den stedse levende følelse for de koloristiske værdier. Konkurrence-arbejder og „udstillingsbilleder“ beslaglagde efterhånden hans tid og emnerne dertil fandt han for en del både i Nordsjælland og Jylland; men dejlige studier fra Fyn er strøet imellem, fx. fra egnen om Rugård; gennem dem forstår vi hans kammerat Lundbyes ord om ham, at han har „en egen ynde i valget af sine landskaber, der gerne er mere åbne, med fjerne udsigter“ og får ham til at tale om sartheden i hans farve og om poesien i hans kunst „det er som hørte man kæmpevisetonen klinge igennem, så yndigt har han fremstillet bakker, søer og skove“.

Senere vendte Dreyer tilbage til motiverne fra Lillebælt; dør fandt han over til den smukke, endnu i vor tid så fredelige Brandsø, hvor han malede vide udsigter med en kraftig kæmpehøj som dominant, billeder som har hele sommerens sol, farve, lys over sig som en lykkestemning.

Hvor langt færdedes han ellers ud over Fyn? Der er i galleriet et fint billede med Carolinekilden nær Odense og nogle meget fine studier fra byen selv, med St. Knud og Munkemølle. Der er landskaber fra Vissenbjerg, fra Frederiksgave og Årup-egnen og endelig fra de seneste år, da han halvt opgivende kampen havde bosat sig i Barløse, mellem Assens og Årup, landskabsbilleder der er forskellige fra de tidligere, mere enkle, gennemlyste af en ejendommelig varm helhedstone. Ved Mølleknep malede han da et af sine allerbedste billeder, med de store og bare, kuplede banker, det mest monumentale landskab fra hans

Dankvart Dreyer: Udsigt mod Assens. Pen. Kobberstiksamlingen.

hånd. Så vidt jeg ved har han derimod aldrig malt hverken mod nord, øst eller syd på øen — de riger fik lov at vente til „Fynboerne“s generation.

Det skal endnu nævnes at et hundrede år efter hans fødsel i 1816 erhvervede Kunstmuseet hele skatten af hans studietegninger der med ét slag indtog pladsen mellem det betydeligste og mest særprægede i dansk tegnekunst. Mange af disse tegninger er gjort i Jylland, adskillige sikkert på Fyn; mellem dem kan der være grund til at fremhæve en udsigt mod Assens, igen

med den store kirke ragende op over det små; den er gjort med pen i få streger, der også skitserer en høj skyhimmel; med det lidt er der givet et slående indtryk af landskabets storhed.

Lundbye og Skovgaard har til tider arbejdet næsten side om side — i det bekendte store billede af alléen ved Vognserup har Skovgaard bragt det i erindring ved at anbringe venen som figur i billedet, ifærd med at tegne — en minderune efter hans tidlige død. Dreyer var mere indesluttet og ensom end de andre, de har ikke fulgt ham over til Fyn, han har haft sit jagtrevier for sig selv. Således kommer vi yderligere til at føle identiteten mellem hans levende poetiske sind og det land der helt var hans eget. Det er som om beretningerne om Jyllandstrak kunstnerne mere derover, Blichers skrifter har naturligvis ikke gjort så lidt dertil, Dreyer selv var blandt de første til at følge kaldet. Han døde i 1852, Fyn lå endnu med megen herlighed og ventede. En af dem fra 30'erne, Vilhelm Kyhn, havde forlængst været i Jylland da han i 1863 ses i arbejde med et studie fra Horneland, senere anvendt til Galleriets store billede der hænger i Odense. Det er en god komposition i klar og lys farve, men det har ikke den milde velklang som er ejendommelig for Dreyers landskaber.

Når vi forlader Dreyer er der for lang tid kun nogle tilfældigheder at berette. Det havde været morsomt om en enkelt tegning af den berømteste Fynbo lod sig indflette, men så vidt jeg ved blev H. C. Andersen kun inspireret til at bruge pennen i denne forstand når han var i Rom, i Konstantinopel eller hvor han iøvrigt færdedes langvejs borte. Det kan ikke synes at have megen betydning at Pietro Krohn, der blev kendt ikke som maler men som museumsmand, omkring 1865 satte et stort arbejde ind på at male „St. Knuds marked i Odense“ eller ved samme tid gjorde studier på Ærø og Thurø, på hvilken „fortryllende ø“ han tilbragte nogle måneder. Fordi Hans Smidth

H. A. Brendekilde: Akssamlere. 1883. 48,5 × 58,5. Fyns Stiftsmus.

var en af datidens allerbedste kunstnere bemærker vi at han i 80'erne har været på slægtsbesøg i Kerteminde og malt nogle billeder fra byen, bl. a. en markedsscene; det er dog kun en ganske lille episode i et liv der var viet jydsk natur og folkeliv. Vi ved fra museet i Odense at Viggo Pedersen engang i 70'erne har malt et parti af Odense å, det siger ikke mere end at Viggo Johansen engang meget senere har fundet et motiv ved Hinds-gavl med græssende får — vi skal til Skagen og Dragør for at finde arnestederne for hans landskabskunst.

Julius Paulsen var købmandssøn fra Odense hvor han blev født 1860. Her kunne vi måske vente en gevinst i vor søgen, og hvis der er noget som hedder fynsk sindelag som der er en fynsk dialekt — der er flere — og en fynsk syngen i tonefald, så

var der noget af det hos Julius Paulsen, i hans blanding af det blide og det heftige, det muntre og det lyriske. Men da han havde overstået læretiden i Odense førte hans vej ham éngang for alle bort fra øen, og selvom han har malt enkelte tidlige landskaber derovre så ligger hele hans virksomhed som kunstner langt borte fra barndomslandet.

Hans Andersen hed en fattig ung maler fra Brendekilde, sydvest for Odense. Han var i København blevet kendt med en lige så fattig ung maler ved navn Laurits Andersen fra Ring i Sydsjælland. Begge tog navn efter deres fødeby. Der syntes hos fynboen at være stof til en maler, hans tidlige billeder kan have en indsmigrende blond ynde i farven og finfølelse for billedvirkningen; det gælder fx. Odense museets aksamlerer der er malt ved Rågelunde i nærheden af Marslev. Men Brendekilde svigtede nok Fyn for Sjælland og, hvad værre var, han svigtede også de tidlige års nænsomme indstilling, til fordel for temmelig flovt rutinearbejde. Det er mest ungdomsvenskabet med Ring der bevarer hans navn, det erindres her, for det lykkedes ham at trække vennen der vel nok kan betegnes som incarneret sjællænder, over til Fyn. I Rågelunde malede Ring i somrene 1883–85, men mest interiører; og udendørs-billedet af de tre mejere kunne da lige så godt være malt på Sjælland.

L. A. Ring havde også fra de tidlige år på teknisk skole en anden fynsk kunstneren, den jævnaldrende Søren Lund fra Horne. Jeg erindrer ham tydeligt fra hans gamle år, en stovt og livfuld olding. Peter Hansen har talt varmt om ham, han har malt smukke landskaber, et spinkelt og ejendommeligt er i Odense museum, men hans force var dyrene, især hestene. Syberg berømmer hans viden om dem — men trods alle gode ord, lidt tørre og træede er nu hans dyrebilleder. Den trofaste Peter Hansen sørgede for at han, som fortjent, blev repræsenteret i Fåborg-museet.

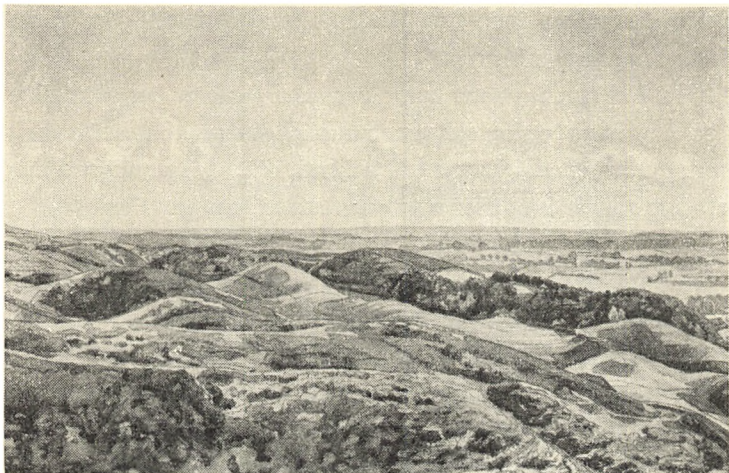
Fritz Syberg: Min hustru binder krans. 1894. Pen. Kobberstiksamlingen.

Vi er nu nået den tid da „den fynske kunst“ blev til, eller om man vil, blev genrejst i sin herlighed efter at have ligget i dvale siden Dreyers dage. To centre på øen kan kappes om æren for dens tilblivelse, de to uskyldige småbyer Fåborg og Kerteminde, i sydvest og nordøst. Kronologisk har Fåborg prioriteten og dèr blev jo også senere selve museet for denne malerkunst rejst; men i det lange løb trak Kerteminde godt til sig, dèr hører endnu den sidstlevende af disse kunstnere, Johannes Larsen, hjemme, og på Fynshoved og i Pilegården nær Kerteminde malede Syberg fra begyndelsen af århundredet indtil sin død.

Ved omtalen i det følgende af de udmærkede fynske malere er det desværre og mærkeligt nok ikke muligt at medtage den

ældste og ikke mindst begavede af dem, Poul Simon Christian- sen. Fra den tidligste tid, før han begyndte sin egentlige uddan- nelse, er der måske af hans hånd nogle landskabelige småting fra Nordfyn, men gennem de henved 50 år der rummer hans kunstnergerning er der ikke ét landskab fra Fyn; hans store produktion af den art koncentrerer sig om sjællandske egne — Karise, Kalundborg, Dyrnæs — men han har dog også malt i Jylland, Frederikshavn, Viborg, Silkeborg. Igen bekræfter det sig at Jylland synes Sjælland nærmere end Fyn er det, når vi tænker på billedkunsten.

En husmandssøn ved navn Syrak Hansen, fra Svanninge, gik ved forrige århundredes midte på akademiet og lærte dekora- tionskunst af Hilker. Efter rejser i udlandet nedsatte han sig som malermester i Fåborg, hvorfra han fik arbejde vidt om- kring; på herregårdene malede han dekorationer i pompejansk stil, den han arvede fra Hilker; jeg har et sted set en smuk prøve derpå. Nogle familie billeder han har malt viser at han var usikker når han forlod det dekorative, men hans krav til sig selv og andre, når det gjaldt håndværket, var store. Hans bolig, „Mesterhuset“ kaldet, blev spirestedet for megen god kunst. Her voxede sønnen Syrak op for siden at overtage virksom- heden, han har malt det smukke portræt af sin moder i Fåborg museum. Yngre var Peter Hansen der blev en af de bedste fyn- ske malere, og datteren Anna, som blev gift med Fritz Syberg og selv blev en ivrig blomstermalerinde. En anden datter blev først gift med maleren Karl Schou, siden med Syberg. Kunst- nere på alle leder og kanter og endda var der mere endnu. En slægtning af Syberg var en meget kendt forpagter på herre- gården Gelskov og under ophold hos ham blev den unge maler ven med godsforvalter Warbergs døtre på det nærliggende Erikshåb; én af de ældste, Alhed, malede han da hun var 15 år, medens hun står foran sit staffeli ude i det frie; således

Fritz Syberg: Solvarm eftermiddag i Svanninge Banker. 1901.
Akvarel. Ordrupgaardsamlingen.

kom hun ind i kredsen, blev selv en udmærket blomstermalerinde og gift med Johannes Larsen, der tidligt på Zahrtmanns skole kom i forbindelse med Fåborgerne.

Men „Mesterhuset“ kunne jo kun blive den første station på den lange vej frem; det gav, med Poul Christiansens ord, de unge „så meget af håndværkets væsen, som er nødvendigt i al kunstnerisk virksomhed, som ikke skal fortabe sig i luftige teorier og lavstammet akademisk smag“. Men videre skulle de jo, og de kom da til Zahrtmanns skole. Der er tit nok talt og skrevet om hvad den betød for de unge der ikke ville slå sig til tåls med rutinelærdom. Karl Schou har med få ord peget på noget væsentligt, når han siger at skolen måske var det sted i Danmark hvor der var mest interesse for farven, og tilføjer at når Zahrtmann kom på skolen kunne han med sine ord forme modellen i farver: Lyset på brystet er cadmium og halvtonen ved siden af vert émeraude o. s. v.; det forbløffede en ung elev, for modellen var måske en gråbleg pige fra Borgergade i en

vinterdags grålys, men han lærte at et spil af kolde og varme farver kunne give formen.

Men Zahrtmann som lærer var ikke blot en fagmand, han evnede at påvirke sine elever menneskeligt og ikke mindst „Fynboerne“ har senere i varme ord bekendt deres taknemlighed mod ham for alle de impulser og al den støtte han gav dem.

Omkring 1890, for en enkelt noget før, kom da den tid da disse „Fynboer“ begyndte at sætte deres personlige arbejde ind. Hvad ville de? Vi der ser tilbage fristes altid til at lægge et program ind, men det er jo først arbejdet gennem tiden der afslører hvilke muligheder der fra først af var tilstede. For Poul Christiansen blev målet tidligt de store figurkompositioner, for de andre var det vel først og sidst det at være sig selv, ubundet af formler; men det lå vel også for dem som noget selvfølgeligt, noget ikke udtalt, måske ikke overvejet, at skildre den natur de fra barnsben var fortrolige med. De har næppe følt sig som stiftindere eller opdagere — og dog var deres stilling i virkeligheden ikke uden lighed med de gamles, dem fra 30'erne. Det var lige til at Fyns land gav dem en opgave, så meget mere som de alle tre — Syberg, Peter Hansen og Johannes Larsen — af sind var knyttet til hjemegnene og aldrig slap forbindelsen med den.

Mange har vel, stående overfor deres landskaber, sendt en tanke til deres forgængere, måske især Lundbye og P. C. Skovgaard. Der er adskilligt som forbinder de to grupper, opfattelsen af motiverne, sagligheden i skildringen — men der er rigtignok også sket meget i det tidsrum som skiller dem, intet mindre end en revolution i opfattelsen af farven, den som kaldes impressionismen. Den havde lyst alverdens paletter op, den havde vist at alt i naturen kan ses som farve, også skyggerne — der fx. i gamle Skovgaards trægrupper næsten ikke kunne undgå at blive døde. Nu har Syberg ganske vist bekendt at det syntes

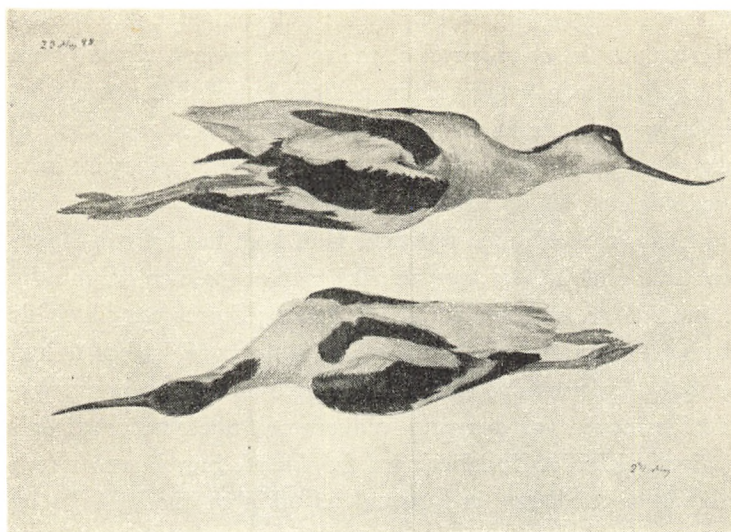
„Har Du ikke set Døden gå forbi med mit lille
 Barn?“ „Jo!“ sagde Tornebærken, „men jeg siger Dig
 ikke, hvilken Vej han tog, indtil Du først vil varme mig
 op ved Dit Hjerte; jeg fryser ihjel, jeg bliver til bare Is.“
 Og hun trykkede Tornebærken til sit Bryst, så fast for
 at den ret kunde opvarmes, og Torneu gik lige ind i hendes
 Hød, og hendes Blod flød i store Dråber, men Tornebærken
 skød frække grønne Blade og der kom Blorster på i den
 koldde Vinternat, så varmt var der ved en bedrøvet Moders
 Hjerte; og Tornebærken sagde hende Vejen hun skulde gå.

Fritz Syberg: Illustration til H. C. Andersen:
 Historien om en Moder. 1898. Blyant, pen
 og tusch. Kobberstiksamlingen.

svært i de unge dage at forstå hvad meningen var med disse forskellige -ismer, som også datidens vordende kunstnere stilledes overfor, og deres muligheder for at lære det epokegørende franske maleri at kende var meget små. Men det nye trængte frem ad mange veje, bl. a. kunne de i Theodor Philipsens arbejder fra 90'erne se en lysende malerkunst der havde sin inspiration fra Frankrig. Senere lærte de jo alle på rejser det nye mere direkte at kende — men impressionister blev de aldrig, ingen af dem. Deres pensel var altid bredere, deres interesse for lokalfarven var uimpressionistisk, men deres glæde ved farven, den gennemlyste klare farve, var øjensynlig.

Den ældste af de tre var Fritz Syberg, der allerede i 80'ernes sidste halvdel mødte frem med sommerlandskaber fra egnen om Fåborg; et par af dem med en rugmark og en høstet mark har meget lukkede motiver og er så smukt set at de får én til at tænke på en stormand i fransk kunst, Corot. Der må også for samtiden have været noget påfaldende energisk i lysbehandlingen i et andet tidligt landskab, siden Julius Lange i en omtale af det ændrede dets beskedne titel til „Solgudens besøg i en svinegård“. Gennem en lang årrække malede Syberg nu landskaber i denne egn, hvor han også, i Svanninge, fik hus og hjem. Med hele denne produktion har han vel gjort sin største indsats — vi kan derved tænke ikke alene på oliebillederne, men også på mesterlige akvareller og tegninger. Det er meget forskellige toner der lyder til os, motiverne kan være meget nedstemte i farve og stemning, de kan også være lysende, glimrende effektfulde, men et stærkt sind kommer altid til orde i dem. Et par af de mest intense er det fra en bondegård med den typiske smukke bindingsværks-længe, og forårsbilledet i Hirschsprungs museum. Hvilken strålende skildring af forårets pragt, med dets overvældende lys og farve, en apoteose af dets herlighed. Meget mere nedstemte er et par store malerier med figurer der ligesom

Johannes Larsen: Studie af død klyde. Akvarel. Ordrupgaard.

synker ind i landskabet og giver en ejendommelig mørkladen aftenstemning. Det er Stockholm-museets „Aften og erotik“ og det store i Fåborg „Aftenleg, Svanninge banker“. I dansk kunst er det nye toner. Det sidste leder os over til de fortrinlige akvareller fra Svanninge banker, fra årene omkring 1900, sikkert de bedste akvareller Syberg har malt. Han havde det held at kende disse herlige bakkedrag inden de endnu var beplantede, mens de lå med deres røde lyngfarver og utilslørede mægtige struktur.

Endnu et par billeder fra denne Svanninge-tid skal fremhæves, netop som gengivelse af fynsk natur. Det ene bærer titlen „Ved forårstid“; det endnu halvnøgne landskabs bølgende formation er fremhævet ved gærder og hegn der leder øjet hen over bakker og sækning; det andet er det mærkelige „Udsigt over Svanninge“, hvor landskabets vældige vidde er givet ved fortoning af farveflader, tunge i forgrunden, lettere ud i det

fjerne, en mægtig dybde i rummet; det er næppe helt sikkert i farve, men det er alligevel et monument over Sydfyns natur.

I 1902 flyttede Syberg til en nedlagt bondegård nær Kerteminde; om sommeren havde han og familien et par skure til bolig oppe på Fynshoved, lige i strandkanten; store ydre krav stillede de ikke til tilværelsen — udover dét som måske er det største, at være ene med naturen. Han kom her havet på nærmere hold end før, der blev anledning til at male en del mindre marinebilleder, ofte med uroligt bygevejr; Storebælts sildebåde kom ind til Korshavn og gav motiver til noget af det bedste han har malt på denne tid. Det nu bilbesøgte og restaurationssmykkede Fynshoved var dengang fuldkommen ubefolket, med dets kraftige bakker og indskæringer fra havet, han kunne i fred male de nøgne børn ved stranden, udsigten mod Mejlø og megen anden herlighed. I Drigstrup hvor hans bondehus lå, tog han nu også fat på vide udsigter over marker og bakker, med hegn og plovfurer, friluftsmaleri til alle årets tider, med agrene dækket af sne, maj måneds frodighed, høsttidens kraftigere byggede landskab, alt malt enten i olie eller akvarel. Der fulgte efter dette en lang årrække i hvilken Syberg særligt arbejdede med akvarel, i Italien under et langt ophold dør og i Zoologisk have; men fra omkring 1917 til hans død malede han i olie en mægtig række af landskaber i en meget bred teknik, unægtelig af noget svingende værdi: Han søger nu at forenkle de store motiver og når en smuk rytme i linieføringen mens det koloristiske ofte er svagt. Fåborg-museets junimorgen er et af de smukkeste eksempler på hans kunst i denne tid.

Hver sangfugl værner jo efter evne om sit lille rige. Da Syberg flyttede til Drigstrup, kom han da Kerteminde-maleren for nær? Sikkert ikke. Johannes Larsen og Syberg var så forskellige at man dårligt nok tænker på at de har malt i nærheden af hinanden. Der var jo også så meget andet Johannes Larsen i tidens

Johannes Larsen: Udsigt over Kerteminde havn og fjord. 1901.
Pen og vandfarve. Kobberstiksamlingen.

løb skulle have gjort. Deraf det paradoksale at han, som har sagt at Kerteminde er den dejligste by i verden, som hele sit liv har haft sin bolig i den, som i sin lille erindringsbog endnu 80 år efter kan huske omtrent hver sten i barndommens strand og mindes den med ømhed — at han dog har været den mest farende af de tre. Både Syberg og Peter Hansen har gjort lange ophold i Italien, i Zahrtmanns spor og i trang til nye indtryk. Jeg tror ikke at der bag Johannes Larsens forskellige udfærd var så meget af det. Men der var det med fuglene, der fx. i årevis lokkede ham til Fiilsø i Jylland. Der var den fra faderen arvede ejendom i Småland, den trak ham derop. Der var slægtsforhold som førte ham til en rejse til U. S. A. Og det var måske mest selskabet med Johannes V. Jensen der bragte ham til Middelhavet. Men der var dog nok bag det alt en kunstners, og en

Fritz Syberg: Malerinden Christine Swane syende. Bly. Kobberstiksamlingen.

ornitologs, trang til at se sig om; ørejsen med Achton Friis og de efterfølgende „expeditioner“ tilfredsstillede en danskers ønske om at lære sit land og dets historie at kende.

I egenskab af fuglemaler kan han vel ikke siges at være særlig fynsk; mig bekendt har øen ikke nogen fauna privat for sig. Men fugle, landskab, vejret, alt er en enhed og til den har Fyn givet ham mangfoldige motiver. Hvad har han ikke fundet i selve Kerteminde! Først i faderens købmandsgård, tidlige billeder fra kostalden, de forskellige med faderens skikkelse, stuerne, udsigten fra gavlvinduet over de røde tage. Delvis er de stilfærdige i farven, men sommetider flammer den op i intensitet som i det blomstrende pæretræ i Odense eller tagudsigten fra 1899 i Ordrupgårdsamlingen med det træffende navn „Sommer, solskin og blæst“. Der er billederne fra Langedagen, fra bagvejen, fra havnen, bl. a. det med de flagsmykkede skibe, fra 1910, billeder fra bugten, fra Tårby strand, fra fjorden — det dejlige stemningsfulde i Fåborg. Der er udsigterne op langs kysten mod nord, der er malerier fra landsbyen Nordskov og fra Fyns hoved. Mange i olie, mange også i akvarel.

Der er de talrige billeder fra haven, han plantede om sit hus oppe mellem møllerne i byens nordlige udkant, påfuglen på Kai Nielsens figur, de store staudebilleder. I hovedsagen har den første snes arbejdsår været viet Kerteminde og landet deromkring. Kunstnerisk set betyder denne tid en stilfærdig modning, en udvikling til en friere og bredere behandling, farvevirkningerne bliver ikke stærkere, men toner med større fylde. Sådan finder man Johannes Larsen fx. i nogle dejlige kyststudier fra Snavestrand eller i Galleriets fremragende billede fra 1914 af Kerteminde bugt, der er gennemlyst af blide skære farver, et ædelt sidestykke til fransk impressionistisk landskabskunst.

Han svigter sidenhen aldrig Kerteminde, men der er dog meget andet der kalder på ham, Sprogø i årene 1912—13, så

det dengang endnu bevarede fuglereservat ved Fiilsø. Vi har nævnt hans tegne-expeditioner, tilføjes kan det at ornitologien også førte ham til Grønland og sagaerne til Island. Senere igen bliver opholdene i Småland hyppigere og længere. På Fyn vendte han omkring 1918—20 tilbage til Wedelsborg, hvor han malede skovbilleder med hjorte.

Vil man prøve på at give et indtryk af hans forhold til Fyns natur er det nødvendigt ud af den store masse at fæstne sig ved enkelte værker fra forskellige tider, i hvilke han synes bevidst at have gjort sig det til en opgave at samle sine indtryk i en monumental form. En sådan tanke må vel ligge bag arbejdet med det store „Bygevej i april“ fra Tårbystranden, i Fåborg museum; han malede det i årene 1901—07. Om „vejret“ i dette billede har Johannes V. Jensen skrevet som kun han kunne. Mærkeligt er det også ved den forbavsende præcision i gennemførelsen, der dog ikke har berøvet det friskheden. Og for den der kender egnen med den forunderlige blanding af land og vand i dybe indskæringer, som den ses fx. fra Munkebo bakke, er Tårby-billedet selve denne naturs incarnation. Helt anderledes formede han billedet af strandnaturens storhed henimod midten af 20'erne, da han malede „Trilogien“ som blev skænket den danske rigsdag. Et tema der forlængst var planlagt til behandling kom herved til udførelse i det helt store format, både hvad ydre mål og indre kvalitet angår. Intet kan bedre end dette værk lade os føle Fynboens samliv med naturen i en intensitet der overvælder os. Morgenlyset med dets svovlgule toner over en øde strand, der kun fyldes af brændingens sus, midt-dagens solfyldte bølger over revet og som afslutning de to jægere med ederfluglene på ryggen, i aftenens kølige halvlys.

Omtrent ved samme tid arbejdede han med et emne der ligeledes længe havde ligget i hans tanke; i to billeder ville han, med en kontrastvirkning, skildre havet om Fyn og den fynske å;

Johannes Larsen: Landskab med regnbue. 1933. 94 × 132.

det sidste motiv havde han gemt i sit sind fra de unge år da han fra Kerteminde vandrede til Sydfyn og ved Erikshåb lærte Odense å at kende, som løber forbi i nærheden. I forskellige malerier arbejdede han med dette tema, tilsidst genoptog han det da henimod 30'ernes midte, hans udsmykning af rådhusets store sal i Odense gennemførtes, karrigt nok betalt. Her valgte han at udføre fire meget store fresker, med hav- og åmotivet på endevæggene og på langvæggen to otte meter brede landskaber, det ene med et fortidsbillede af den fynske højmosse med elge, det andet af nutidens bøgeskov med kron dyr. Her ser vi da igen på den ene endevæg pigen der vader i den solglitrende strand og på væggen lige overfor, hende der tøvende står ved åbredden; dejligt er det rige løvhang om hende malet. På sin Måde har Johannes Larsen således omkredset Fyn, endda med et blik tilbage til fortiden.

I det gamle maleri fra Tårby strand var der i den miniatureagtigt gennemførte småkrappede sø en næsten videnskabelig præcision. En sådan saglighed var også hans mål da han en 30 år senere tog fat på et stort arbejde med havet i Kertemindebugten. Det var hans tanke at give dets overflade når solen faldt over de lange dønninger med deres lysreflexer, men han ville i et andet forarbejde også have spillet fra bunden med og samle det hele i den endelige udformning. Tre store billeder kom der ud af det, om det lykkedes ham at løse sit problem til egen fuld tilfredshed ved jeg ikke, sikkert er det at han endnu engang gav den bugt der havde set ham pusle ved bredden som lille knægt, en såre smuk hyldest. Der er i disse billeder den dybe sammen-smeltning af saglighed og poetisk sind som er de fynske maleres bedste ejendommelighed.

Peter Hansen, den tredie og yngste — dog kun et halvt år yngre end Johannes Larsen. Topografisk set er der tre Peter Hansen, ham fra Fåborg, ham i København og ham i Italien. I København havde han en vinterbolig, det minder mange billeder os om — interiører, det strålende forår over Enghave plads med de legende piger, vinterbilleder malt ude, han så lidt som de andre var bange for at male „med valne hænder“. Det storartede kælkebillede fra Søndermarken, „Chaiselongen kommer“, hans fornøjelige humor, glimtet bag brillerne er allerede i titlen. Sporvognene med det festlige gule, i sol eller slud.

Han elskede Italien, søgte tilbage dertil og blev der længe. Især tiltrak Pompeji ham og navnlig i 1913—14 har han dér malt nogle af de skønneste billeder som danske kunstnere har frembragt dernede. Han har ikke overtaget sin højt elskede lærers juvelbestrålede pensel, hans italienske billeder er milde, i en farve der er beslægtet med akvarellens. Der danses ikke saltarello i dem, det arbejdende folk er ham meget kærere; han vidste at italieneren slider i det.

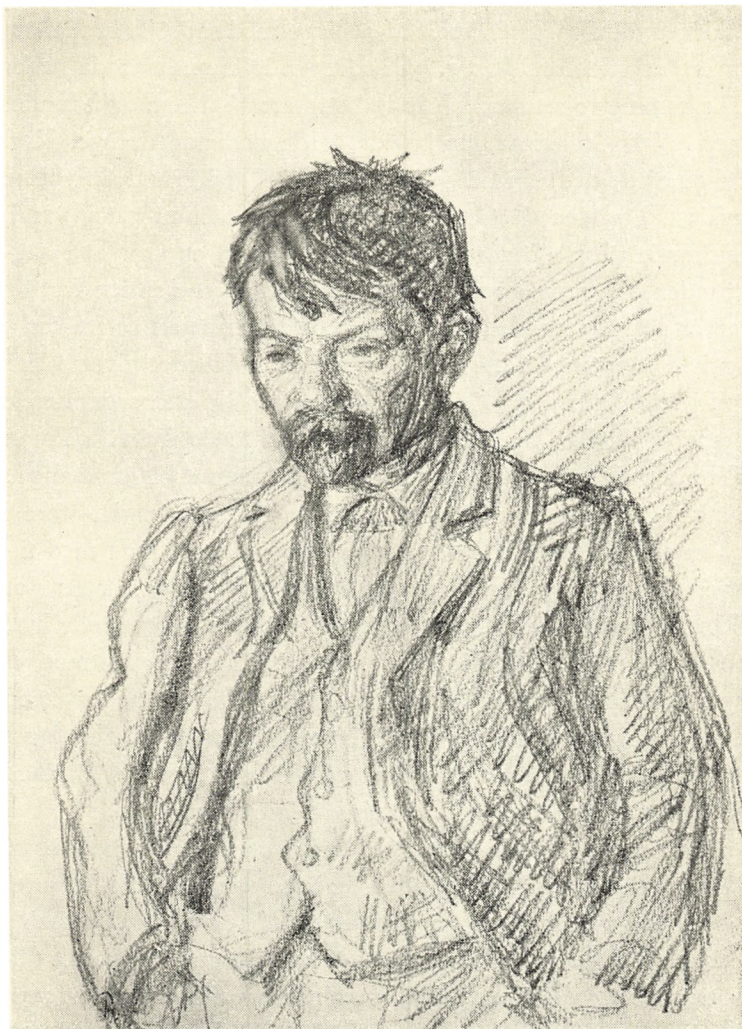

Peter Hansen: Bygevejr. Katterød rev. 1901. 50,5 × 63,5.
Statens Museum for Kunst.

Men det er Fåborg-maleren vi her har med at gøre og der er stof nok i ham. Fåborg „Byen og bondelandet deromkring og fjorden med øerne og Dyreborg næs tog han ind som sit domæne med huse og marker, folk og fæ“ siger Karl Schou rigtigt. Syberg har fortalt om det indtryk den unge dreng gjorde på ham da han første gang traf ham i „Mesterhuset“. Et andet mærkeligt vidnesbyrd fra de tidlige år er det som selvopfattelse aldeles henrivende lille bebrillede ansigt han malede kun 15 år gammel og den 17-åriges forbavsende portræt af faderen. I nogle landskaber fra 90'ernes begyndelse er han allerede ved at tage sit domæne i besiddelse, her begynder vi at lære den virkelige Peter Hansen at kende. Det er fra 1891 Fåborg-museets anselige billede „Moden rug“, beslægtet som motiv med Galleriets

„Bølgende rug“ fra 1894, men måske endnu dristigere som komposition, med den tungt drivende masse af sæd som opover bakken næsten fylder hele billedfladen, der er foroven kun plads til lidt krat og lidt himmel. Hvilke vanskeligheder frembød ikke et sådant motiv, som her ikke er klaret i en skitse, men gennem-malet, det endelige om markens frodighed. Det har han vel knap nok tænkt på, han er gået lige til et emne han kendte og som betog ham. I „Bølgende rug“ genoptog han det og er male-risk nok nået et skridt videre, også i den dejlige himmel med skymasserne der runder sig blødt i lys- og skyggesider; det blev et af hans yndlingsmotiver i fremtiden, så karakteristisk for ham at andre formodentlig lige som jeg ved synet af den i naturen ofte må udbryde: En rigtig Peter Hansen-himmel! Den hæver sig også i al sin stille lyspragt over den vide „Udsigt fra Sebjerg“, i Fåborg, fra 1892, ved komposition og stille farveskønhed et af hans dejligste landskaber.

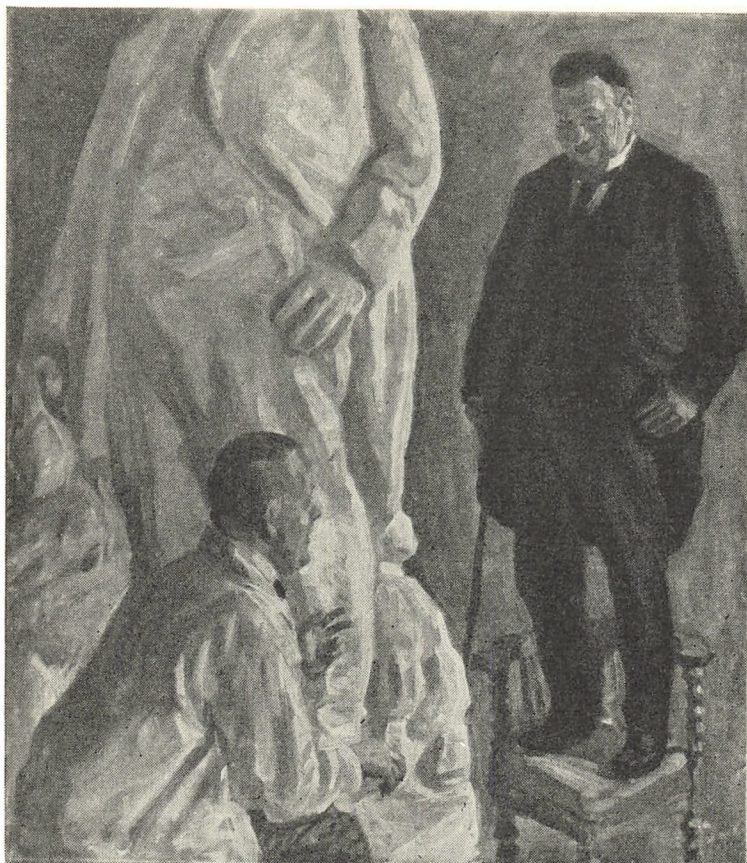
Vi har tidligere omtalt de kraftige lokalfarver i mange fynbo-billeder. Vi finder dem også hos Peter Hansen, fx. i Kolding-museets „Husmandsbørn der luger roer“ med den dybe, lidt tunge, men friske farve og den sikre komposition. Så vidt er han nået inden han blev 30 år. Fra tiden omkring 1900 kommer så flere af hans hovedværker, først og fremmest det strålende billede i Fåborg, „Pløjemanden vender“, med den fortrinlige skitse dertil i Galleriet. De har stærke lokalfarver, især den uforglemmelige blå i mandens jakke, men den afgørende værdi er også her den umiddelbare sans for helheden; det er som om naturmotivet voxer for ham til det punkt hvor det er kunstnerisk modent. Det gælder også i høj grad om de skønne høstbilleder, som han gang på gang arbejder med i det følgende årti og som hører til det mest festlige i hans produktion. Der er det tidlige sommerfrodige „Høslet på engen“ og „Bygevejr, Katterød rev“ med de tunge hobe i forgrunden og vid udsigt

Peter Hansen: Maleren Jens Birkholm. Bly.
Kobberstiksamlngen.

under skyhimlen. Han holdt af at ligge med sin sejlbåd mellem småøerne udenfor Fåborg, på bedre måde kunne han da heller ikke komme vejret nær. Nede ved stranden har han også fundet motivet til Galleriets lille billede af de badende drenge. Karl Schou ejede det i sin tid og giver det med god grund sin varme hyldest. Foruden de tre drenge er der „kun himmel og vand, flimrende i solen i klare blå og hvide farver, og en kyst i baggrunden, matgrøn og sort. Med mesterhånd er penslen ført og farven sat på, mindende om de bedste pompejanske fresker“; og han siger med rette at „som penslen i billedet giver solens spil i vandfladen og i de ringe der dannes om den svømmende dreng, og striber himlens lette skyer, det er så festligt, så man bliver i godt humør af at se på det“. Ja man bliver mangan gang i godt humør ved at se på hans billeder, fx. det store i Fåborg med lignende motiv som „Katterød rev“ men med tilføjelse af en ung dreng og pige i høstarbejde; det er en stor skitse, eller ufuldendt, men yndig og festlig er pigens røde kyse op mod himlen. Omkring 1908–10 tager han igen høstmotivet op i flere fortrinlige billeder; i det sidste er figurerne voxet op til at dominere kompositionen i en pragtfuld kæde, der ligger op over bakkekammen, under et væld af lys; det er i sandhed en forherligelse af høsten som den var før maskinernes tid.

Frem gennem årene fortsættes denne produktion, med større eller mindre kraft, Peter Hansens helbred var i årenes løb blevet rystet. Én ting lå ham nu på hjerte. Som Johannes Larsen i Odense-fresken med fortidselgene søgte tilbage til en langt tidligere periode ville Peter Hansen minde om tidligere tider, men for ham var folkets, menigmands skæbne det væsentlige. Jeg traf ham en dag i Nationalmuseet ifærd med at lave tegninger og akvareller efter gamle rustninger, han havde store planer for, historiemaleri fra Grevens fejde, han følte sig personligt engageret, hans slægt i landsbyerne derovre var jo af de slagne bøn-

Peter Hansen: Kai Nielsen modellerer Mads Rasmussen. 1913. 95 × 83.
Fåborg Museum.

ders æt. Det blev til det smukke søbillede med Hans Madsen der stager til Horneland og navnlig til pastellen i Fåborg, der viser os den arme bondeflok i nederlagets stund.

Værdifuldere endnu er dog det stykke nutidshistorie han gav os i kæmpebilledet af Fåborg Museums indvielse, man kunne vel kalde det en moderne udgave af ældre tiders hollandske

skyttebilleder. Grundlaget for kompositionen er et fotografi, men højt op over dets niveau hæves billedet ved dets mageløse koloristiske friskhed og rigdom og dets skarpsyn med hensyn til hver enkelt persons karakteristik; den der har kendt de fleste af de portrætterede kan indestå for denne side af sagen.

Der var andre fynboere i kredsen om Fåborg-museet. Jævnaldrende med dem vi har omtalt var Fåborgenseren Jens Birkholm. Hans vej førte ham tidligt til udlandet, i en årrække boede han i Berlin, for helbredets skyld vendte han først i århundredet tilbage til Fåborg. Også her fortsatte han det sociale maleri han havde dyrket i Berlin, men malede også friluftsbilleder, kunstnerisk under indflydelse af Peter Hansen.

Blomsterne må ikke glemmes når talen er om Fyn, det viser bl. a. øens yndige bondehaver; Sybergs første kone, Anna, gjorde dem til sit speciale, især i akvarel; Johannes Larsens kone, Alhed, malede dem først i olie, siden i en serie af ejendommelige pasteller. Johannes Larsens søster Christine malede i de tidligere år især smukke blomsterbilleder, hendes senere betydelige virksomhed ligger udenfor øens område.

Til inderkredsen hørte også den udmærkede kunstner Karl Schou, i hvert fald indtil omkring 1912 medens han var gift med Peter Hansens søster Marie. Han har malt nogle tidlige billeder ved Fåborg, men hele hans fremragende virksomhed ligger andetsteds. Naturligvis satte fynboerne den sære og fortræffelige maler Albert Gottschalk højt, han hørte jo også til deres forkæmper Karl Madsens yndlinge; i 90'erne og lidt senere kom han nogle gange til Fyn og malede især i Fåborg og Kerteminde nogle fortrinlige gadebilleder med de gamle lave huse, det som de fynske søkøbstæder endnu har meget af, formodentlig fordi Odense som centralby har privilegiet på at løbe i vejret. Sådanne motiver var netop efter Gottschalks hjerte. Den gode maler Charles Godtfredsen, der sent vandt forståelse, navnlig

Niels Larsen Stevns: Knolden, Dyreborg. Pløjemark. Akvarel. 1933.

ved sine Mols-billeder, ses også i 90'erne at have været med Johannes Larsen ved Fyns hoved, de var bekendte fra studieårene i Zahrtmanns skole.

Carl Frydensberg hørte oprindeligt til et helt andet milieu, 90'ernes symbolisme, men impressionismen fik senere sit tag i ham. Fra 1917 bosatte han sig ved Dyreborg ved Fåborg og malede en mængde landskaber; man har nok lov til at sige at han ikke havde de indfødtes kunstneriske kraft. Der er vel mere af den i Lauritz Mikkelsens arbejder; han kom udefra, men siden 1910 groede han fast i Saltofte syd for Assens. Der er i hans fortrolighed med landskab og dyr noget af Søren Lunds fordybelse, hans teknik er mere bred og flydende.

Som tidligere nævnt har alle de tre fynboer været ivrige til at bruge akvarellen. For en af deres kammerater fra Zahrtmanns skole, Niels Larsen Stevns fik dette sikkert betydning, han blev

selv en mester i akvarellen. I 1901 besøgte han Peter Hansen i Fåborg og når han da brugte vandfarve på sine ture i omegnen har hans vens arbejder i denne teknik været erindret af ham. Langt senere, i 30'erne, har han i sin fuldt udviklede stil malt nogle dejlige olielandskaber og også akvareller fra Dyreborg. Har han i sin tid fået noget fra Fyn så har han iøvrigt betalt det tilbage med de mærkelige akvareller som han i efteråret 1939 malede ved Nyborg strand; de ligner ikke noget af det vi ellers har talt om; de giver som i en vision med enkle brede strøg stemningerne ved havbredden.

Et par yngre kunstnere knyttedes ved familieband til den ældre generation, Sigurd Swane ved ægteskab med Johannes Larsens søster Christine, Harald Giersing senere ved ægteskab med Sybergs datter Besse. For den første betød forbindelsen med fynboerne sikkert en stor berigelse, men i hovedsagen er dog hans udvikling som landskabsmaler foregået andetsteds. Med Giersing er det noget anderledes. Fra 1919 til 1925 boede han om sommeren i Svanninge, i Sybergs gamle hus; hans kunstneriske stil, dens forenkling, dens farveholdning, lå da i hovedsagen fast og under hans hånd får de velkendte motiver en ny skikkelse og der kommer nye motiver til. Ingen har vist hverken før eller efter oplevet så lykkelige stunder på kirkegården som han ved den lille Svanninge kirke, når han malede de stemningsfulde stærkt byggede billeder derfra. Og vi behøver kun at tænke på landevejsbillederne for at se at en ny tid er inde, med én i sand kubistisk mening gennemført klarhed og spænding i billedet. — En del år tidligere havde Giersings gode ven Siegfried Neuhaus boet på Broholm, det var i 1905—06; han malede nogle billeder af den maleriske gård, ude og inde.

Indenfor kredsen som bar udstillingen „Grønningen“ frem, var der én der kom fra Fyn, det er Niels Hansen, født på Tåsinge, bosat den længste part af sit liv på Thurø. Det er Svend-

Jens Juel: Udsigt over Lillebælt fra Hindsgavl. 42 × 62,5.
Thorvaldsens Museum.

Dankvart Dreyer: Munkemølle i Odense. 26 × 33.
Statens Museum for Kunst.

Dankvart Dreyer. Kirkegaardsaaen ved Assens. 24,5 × 34,5.
Statens Museum for Kunst.

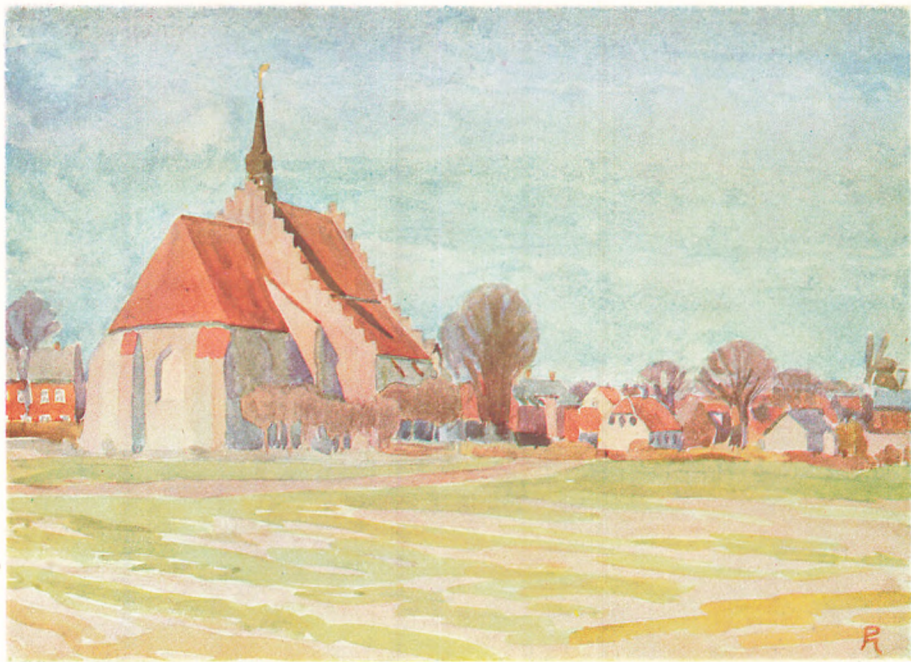
Johannes Larsen: Blomstrende Pæretre. 1893. 93 × 96.
Fyns Stiftsmuseum.

Peter Hansen: Pløjemanden vender. 48,5 × 62.
Statens Museum for Kunst.

Fritz Syberg: Ankerliggere i Korshavn. 1906. 35,5 × 44,5.
Privateje.

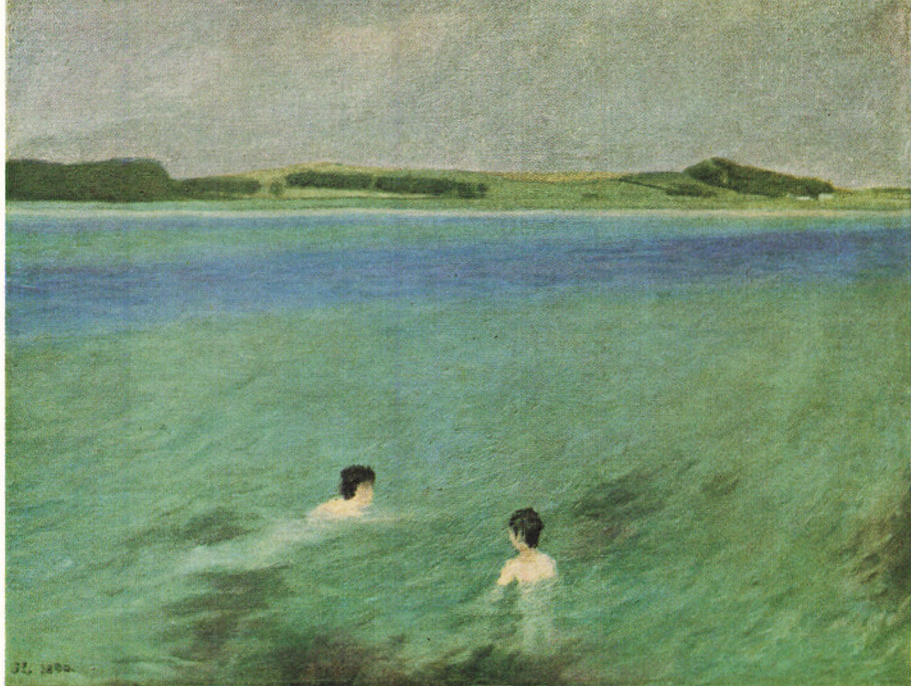
Peter Hansen: Faaborg Kirke. Akvarel. 28 × 38.
Privateje.

Peter Hansen: Badende Dreng. 41 × 60.
Statens Museum for Kunst.

Fritz Syberg: Moder og Barn ser Billeder. 1896. Akvarel. 48,5 × 45.
Kobberstiksamlingen.

Johannes Larsen: Badende Dreng. 1890. 48 × 60.
Den Hirschsprungske Samling.

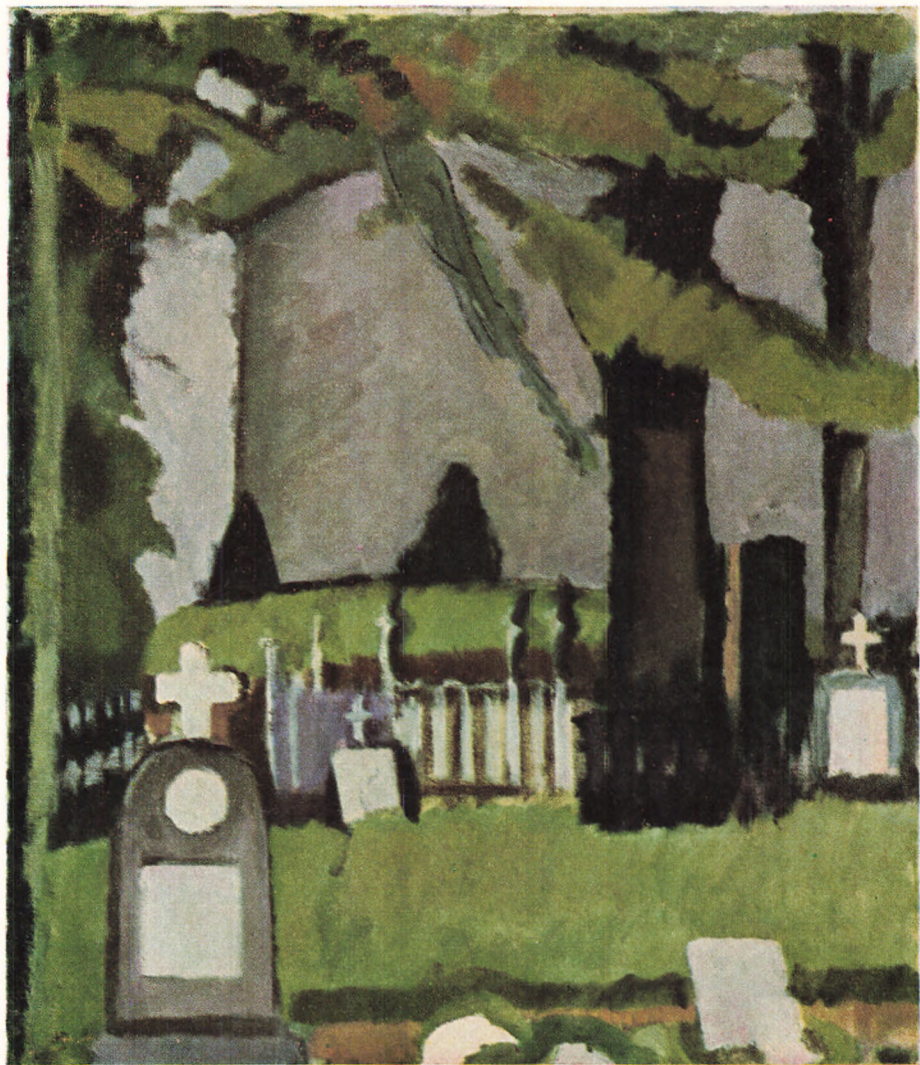

Johannes Larsen: Decembersolskin ved Snavestrand. 1911. 47,5 × 58.
Statens Museum for Kunst.

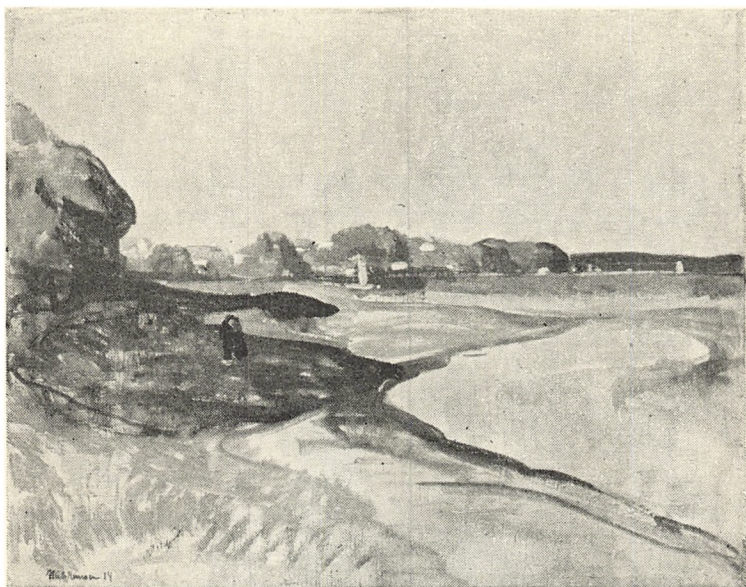

Johannes Larsen: Moder og Barn. 1899. 52 × 42.
Privateje.

Harald Giersing: Kirkegaarden i Svanninge. 74 × 64.
Aalborg Kunstmuseum.

Niels Hansen: Landskab ved Svendborg. 1914. 63 × 80. Fåborg Mus.

borgegnen der rykker ind i billedet — forud ved jeg egentlig kun at Eckersbergs ungdomskammerat J. P. Møller i 1840'erne havde malet et par billeder fra sundet ved Svendborg. Niels Hansen — det er igen et helt nyt fysiognomi. I nogle landskaber, fx. det i Fåborg af Svendborg sund kommer en fin og nænsom maler tilsyne, i andre, især de senere, én der er forrygende flot. De fynske landskaber med sø og havn har været hans motiver bl. a. til freskodekorationer som den i Odense rådhus. Senere har den udmærkede Svendborger Hagedorn-Olsen malt sine fint forenkledte og farverene landskaber både i Svendborg og omkring Kerteminde. Endelig, for ikke helt at forsømme den modsatte part af øen, erindres det at Ernst Zeuthen omkring 1920 arbejdede ved Båring vig vest for Bogense, især med tegninger og raderinger med vide udsigter.

LEO SWANE

Fyns jord er frodig også kunstnerisk set og nyt gror stadig frem dèr hvor den foregående generation har pløjet. På udstillinger i Odense centraliseres her kunstlivet, men efter de gamles sædvane holder mange af de yngre endnu til rundt om i småsteder og på landet; de vil åbenbart ikke miste kontakten med jord og vejr. Når engang deres gerning er blevet historie vil forhåbentlig et nyt kapitel kunne skrives om billedkunstens værdi som tolker af Fyns natur.

Haven og møllen. Kerteminde 1908. Akvarel af Johannes Larsen.
Ribe Stiftsmuseum.

FYNSKE HAVER

Af C. TH. SØRENSEN

Ja, fynske haver er ganske givet et begreb, men i det øjeblik, man vil gøre sig begrebet klart, synes det een lige så ubestemmeligt som disse fynske piger, der er så yndige og holder på, at natten er deres egen.

Det er ikke bestemte haver, herregårdshaverne ved Egeskov og Glorup, Sanderumgårds romantiske paradys eller Gustav Lotze's fine have i Odense. Sådanne er der mange af andre steder, de er ikke særlig fynske. Det er heller ikke nogen klar type, noget i lighed med det trefløjede lille boelsted i bindingsværk. Det er faktisk noget ubestemmeligt; dette, at på Fyens land er haverne en del af landskabet, måler sig med bebyggelsen, skove

og marker på en helt anden måde end i Jylland og på Sjælland. Men forholdet ændres; som dialekterne forsvinder, således forsvinder eller udviskes forskellighederne i landskabsbilledet. I århundredets begyndelse var de stærkt fremtrædende.

På Fyen var der haver ved alle hjem, hegn langs veje og markskel, i Jylland lå huse og gårde nøgne på marken. Nu ses dette kun visse steder, måske bedst på Holmsland.

Hvorfor var det mon anderledes på Fyen? Det er vel nok således, at haveinteresse læres fra de „store steder“, klostre, herregårde og præstegårde. Men sådanne har der været overtalt i Danmark. Klimaet er bedre på Fyen, jordbunden bedre at arbejde med, den er i reglen lettere end Sjællands og Lollands fede, tunge lerjord og ikke så fattig som Jyllands sandede marker. Men vanskeligt klima og dårlig jordbund kunne forsåvidt udmærket stimulere til havedyrkning, til en kamp med vanskeligheder, til at skabe oaser.

Sagen er nok meget ligetil, at fynboerne har et andet sind end folkene mod vest og øst. Der kan selvfølgelig siges meget om, og der er noget om, at når føden skal bjerges på tør og fattig jord eller under strenge fæstekår, så har sans for det skønne og festlige ringe mulighed, men så voldsom er eller var forskellen nu heller ikke i Danmark. Der er noget sydlandsk over folkene på denne ø, spanierne fra forrige århundredskift nævnes med et smil, men måske går det længere tilbage i tiden.

Det kan ikke nytte at sige, at nordiske folk har særlig sans for tings skønhed, det musikalske betyder langt mere. Det er for os ufatteligt at se en italiensk eller spansk arbejder lægge et fint mosaikmønster af små sten på en havegang. Han gør det uden tegning, uden særlig vejledning, ligetil, som i en leg. Og han gør ikke noget forkert. Er der flere muligheder, vælger han ganske instinktivt den bedste, det vil sige den smukkeste. Folk her nordpå, som lægger fliser på et fortov, vil næsten lige så sikkert

Poul S. Christiansen: Fader hæger moders grav. Odense, 1900.
Blyantstegning. Kobberstiksamlingen.

gøre det forkerte. Instinktet, fornemmelsen er forkrøblet, enten det så skyldes, at det aldrig har været særlig udviklet, eller at det er spoleret ved for megen lærdom. Men måske har fynboerne haft dette instinkt frem for andre eller bevaret det gennem tider og forhold, som andre steder ødelagde det. Det trefløjede boelsted kan tages som et bevis. Andre byggesæt, som forekommer os skønne, vestjyske huse, der lave og mørke dukker sig for vinden, eller sjællandske gårde med lukkede rum mellem fire fløje er nyttebestemte, saglige eller funktionalistiske, hvordan det nu bedst udtrykkes og forstås. Men det fynske boelsted er i sin art et lille slot, det er æstetisk bestemt, har holdning, det er arkitektur. Her kommer noget særligt fynsk til udtryk, noget der ikke er parallel til i andre danske egne.

Den fynske have eksisterer næppe i en så klar form. Der er

en gammel beretning om, at sejrherren fra Køge Bugt, Niels Juel, som i 1678 købte Taasinge af Christian den Femte, med trusler om stokkeprygl tvang sine bønder til at plante æbletræer. Den fortælles atter og atter, men den forekommer lidet trolig. Troense er et sted, hvor den fynske have kan opleves i al sin ynde. De meget smukke skipperhuse ligger i små og utrolig velpassede haver, men de kan simpelthen ikke være resultat af trusler om klø. Nej, de skyldes trang til orden, hygge og skønhed, glæde ved at se det levende vokse.

Der er yndige haver mangfoldige steder i verden, men der er kun få steder, hvor haveglæden er et almindeligt og karakteristisk træk hos den hele befolkning. Intet steds er dette så stærkt som i England, Holland har noget af det samme, og ligeledes på den i sammenligning meget lille ø Fyen. Befolkningen er have dyrkere, gartnere. De kan få tingene til at gro, og de passer det rigtigt. Noget så tilsyneladende ligetil som at pleje en hæk kan illustrere det. De allerfleste steder klippes den med lodrette sider, og det vil — som loven for plantevækst nu engang er — uvægerligt resultere i, at hækken bliver bred foroven og tynd og åben forneden. Ydermere rives der ubetænksomt tæt ind på hækken, således at blade og kviste slides af, der bliver en grim fals forneden. Men rigtige fynske hække, som de eksempelvis findes om haverne i Troense, er slet ikke således. De er klippede, så de smalner til opefter, som meget høje tage, og de er grønne og tætte helt til jorden. De er passede med viden og omhu.

Haverne er sjældent særlig mærkelige, og hvis de er det, så er de ikke fynske. Malerne har skildret dem så vel, Sybergs billede med æbletræerne og de velholdte buxbomkanter langs gangene giver egentlig det hele.

Naturligvis har de mange herregårdshaver betydet meget, de ligger tæt på Fyen, det er let at finde typiske eksempler fra alle havekunstens perioder.

Kunstnerens bolig i Svanninge 1896. Pennetegning af Fritz Syberg. Fåborg Museum.

Egeskovs have er vel anlagt så sent som omkring 1720, men hører i sin udformning egentlig en ældre tid til, den er mere renæssance- end barokhave. Så velbevaret og plejet den er med sine mange hække, sin labyrint og klippede alléer, er det et af Danmarks fineste haveanlæg.

På Glorup findes et typisk, storslået og skønt barokanlæg. Det stammer fra årene før 1750, rimeligvis ændret efter 1760 og endelig romantiseret efter 1800. Men endnu er det baroktidens præg, som fæster sig hos de besøgende, selv om de statelige lindealléer er det eneste, der er tilbage.

Ved Sanderumgård skabte Johan von Bülow efter 1800 et af de mest beundrede romantiske anlæg; der er digtet og skrevet om det som om Liselund på Møen. Ingemann skrev under et besøg:

*„Skabende hulde Natur! hvor er saa skjøn du og mægtig,
Som hvor den dannende Kunst rækker dig broderlig Haand!
See af den sumpige Dal yndig et Teppe fremspired,
Thi den besjeled en Aand fortrolig med Kunst og Natur.“*

Af haven, som i sin tid dækkede et areal paa 42 tønder land, er der nu kun lidet tilbage.

Som et eksempel fra forrige århundredes sidste tiår er Gustav Lotze's have midt inde i Odense på en gang typisk og mærkelig. Etatsråd Lotze var apoteker og medicinfabrikant, en formuende mand, som gav sin virksomhed en ramme af meget anselige bygninger, med en tilliggende have. Den findes forsåvidt endnu, men beskåret og nødtørfdigt passet. Den var ikke af nogen kunstnerisk værdi, et sirligt plantemuseum, berømt for et drivhus, hvori der blandt så meget andet voksede en stor skruepalme — en pandanus utilis — nævnt af gartnere med ærbødighed som et næsten helligt klenodie.

Men som sagt, disse fire haver er ikke særlig fynske, de har været forbilleder og seværdigheder, men den almindelige, man kan måske sige folkelige, have havde meget lidt med disse fine ting at gøre. Det var hækhegnede grosteder for æbler og anden frugt, for humle til godt øl, for lidt urter og for blomster.

Men nu ændres billedet. Nu er der fine haver overalt i Danmark, Fyen har ikke mere den ting for sig alene, selv om det er muligt, at øen har de bedste, og Troenses haver er i hvert fald stadig som fra meget gammel tid.

For tredive år siden skulle gårdens og boelstedets have være en lille herregårdshave i den manér, som hørte det nittende århundrede til; mange slyngede grusgange, der gav græsplæner, busketter og køkkenhaver mærkelige hjerte- og nyreformede

Bro i Sanderumgaards have i juli 1810. Pen- og tuschtegning af C. W. Eckersberg. Kobberstiksamlingen.

faconer. Blomster var sparsomt fordelte, måske var der en blad-gruppe, et rundt bed med hamp i midten og i ringe uden om denne majs, ricinus (den plante, man laver amerikansk olie af), tobak, perilla, som havde røde blade, en gulbladet og gulblomstret marguerit og endelig som den yderste kant strålende blå lobelia. Eller der var tæppebede, geometriske mønstre af plan-

ter med rig og længevarende blomstring eller blade i røde, gule eller grå farver. Endelig kunne der være et bed med nogle få rosenbuske og måske georginer.

Og stenhøje! En lille jordhøj eller skråning var dekoreret med sten, opretstående som en slags Stonehenge eller liggende for at illudere klippegrund. Imellem plantedes farverige pudeplanter.

Naturligvis var haverne hyggelige, for der var hække, der var buske, syrener, guldregn, ribes og forsythia, og der var træer. Forbavsende hurtigt bliver et æbletræ gammelt, kroget og karakteristisk, så behersker det sit sted.

Men ser man nu på haver i Danmark, så er de helt anderledes end for tredive, ja, blot for tyve år siden. For det første er der nu haver, store haver endda, ved så godt som alle hjem på landet. Fyen er ikke alene derved noget særligt mere. For det andet er haverne enklere, og mon ikke det er temmelig sikkert, at de også er kønnere? Det er blevet græshaver. Der er næsten ikke gange mere, græsset går ind til huset og ud til hække eller anden ramme. Blomsterne er samlede i lange bede, efterligninger af englændernes stauderabatter, som desværre ikke altid klares lige godt. Der bruges andre planter. Ikke just at de gode af de gamle kasseres, tværtimod, men der kommer meget nyt til. Man skal have japanske kirsebær først og fremmest, mange stedsegrønne, cypres, thuja, tax, fremmede gran og fyr. De gamle buskarter suppleres med mærkelige berberis, cotoneaster, vilde roser og mange andre slags. Og af stauderne er der talrige arter, som ikke kendtes før, og ny former af iris, lupiner, pæoner, riddersporer, helenium og asters. Mange planteskoler dyrker og sælger disse ting, i haveblade og bøger gives der besked, og der siges om alt for meget, at det „bør findes i alle haver“. Store haveselskaber, Østifternes og Jysk, har konsulenter og vandregartnere, som hjælper på mange måder.

En af de bedste, havearkitekt Peter Wad, som var født og

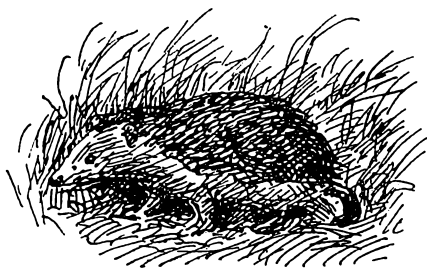
Humle. Pen- og tuschtegning af Johannes Larsen. Kobberstiksamlingen.

opvokset på heden mellem Holstebro og Skive, kom til at arbejde på Fyen, netop medens så meget forandredes, ikke mindst ved hans arbejde. Han var født 1887, kom til Odense 1916 og virkede der som havearkitekt og konsulent for Østifternes Haveselskab indtil sin alt for tidlige død i 1944.

Wad har rimeligvis været med til at forme mere end to tusind haver rundt på Fyn, måske nærmere tre tusind. Han brød ikke

med fine traditioner og skikke, men søgte at fjerne det mindre skønne og gøre det gode endnu bedre. Hans livs virke har været af meget stor betydning, det er noget mærkeligt, måske helt enestående, at en på sit felt stor kunstner stilfærdigt går rundt og hjælper arbejdere, husmænd og gårdmænd til at få en god form på deres haver. Der er næppe tvivl om, at Wad gav udviklingen en rigtig retning, det kunne meget let være gået en helt anden vej. Der er heller ikke tvivl om, at hans arbejders betydning ikke gælder Fyen alene, han har påvirket hele landet. Der er i tusindvis af grønne haver med strålende blomster rundt om, haver, som kan være skønne på samme måde som et skib eller en vindmølle.

Endnu er Fyen alligevel det førende haveland. Lad os håbe, at man ikke falder for allehånde påhit, og at man ikke mister den sans for og kærlighed til havesyssel, som præger hele øen. Og lad os endelig håbe, at Wad må få en efterfølger, som kan materialisere begrebet den fynske have til noget lige så klart som boelstedet.

Kunstnerens familie. Pen- og tuschtegn. af Peter Hansen. Kobberstiks.

FYNBOERNE

Af OLAF ANDERSEN

„Vejr og vind og folkesind“ er titlen på en af Jeppe Aakjærs digtsamlinger. Og i en sammenføjning som denne ligger der straks et fingerpeg om en vis årsagsforbindelse mellem naturforhold og folkeligt særpræg. Når jyder ikke er som fynboer, og fynboer noget andet end sjællændere, hænger det sammen med uligheder i landskab og klima, som dag for dag, år efter år, århundred efter århundred har aflejret deres spor i sindene. Trods al nutidens jærnhårde og delvis ufravigelige udjævning af sprog og livsforhold er de særlige egenskaber den dag idag et stykke levende virkelighed. Og lad os kun slå fast, at alle disse afskygninger fra landsdel til landsdel og fra bygd til bygd, i

ældre tider endogså fra sogn til sogn, er med til i „samspil og modstilling“, for at bruge Thorkild Gravlunds udtryk, at give dansk sind en mangfoldighed og et farvespil, en spændvidde og styrke, som udgør en betydningsfuld og umistelig del af vore fælles folkelige rigdomme.

Et folks lynne afspejler sig i dets lune. Sådan hørte jeg en svensk foredragsholder sige i radio, da han skulle tale om „Svensk lune“. Det er så sandt, som det er sagt, og det har samme gyldighed for befolkningen i de enkelte landsdele. Hvad jyden tager højtideligt, aflukker måske fynboen et smil, eller omvendt. Et morsomt tilfælde havde vi for en del år siden på Vestfyns hjemstavnsgård i Gummerup. Vi skulle på en pæn måde henstille til gårdens gæster ikke at fingre ved de gamle, undertiden ret skrøbelige genstande, som hører til i en ældre bondegård. Nu havde jeg i Den gamle by i Århus set en mængde små sedler med den efter min mening herlige påmindelse: Rør ved alt — med øjnene, men se ikke — med fingrene. Det måtte da lige være noget for os. Jeg foreslog, at vi bar os ligedan ad, og det gjorde vi. Men hvor overrasket blev jeg ikke, da det viste sig, at den lunerige og lempelige advarsel slet ikke faldt i vore medlemmers smag. En mand fra egnen, som iøvrigt havde megen sans for satire, var nærmest forarget og fandt det lille fyndord meningsløst. Hvad en jyde ville ha nikked til med et lunt blink i øjet, kunne ikke aftvinge fynboen så meget som skyggen af et smil. Det spøgefulde fyndord faldt virkningsløst til jorden og måtte afløses af det prosaiske og kedsommeligt formanende: Brug øjnene, ikke hænderne.

Som modsætning tager jeg et eksempel, hentet fra en afhandling af redaktionssekretær Juel V. Ry. Skuepladsen er et tog, der ruller gennem Fyn. Togføreren er jyde, det kendes på tonefaldet i hans tale. Så er der en gammel fynbo, som ganske uskyldigt henvender sig til ham:

Farvelagt tegning kaldet maleren Jens Juel af Peter Cramer.
Det kgl. Biblioteks kort- og billedafdeling.

„Si mej, ku Ditte få ham derue på bukki te å kille maskinen en bitte i sien? Den er jo ve å falle i søvn.“

Togføreren kigger på sit ur. „Vi holder normal fart,“ siger han. „Og vi er kun et kvarter forsinket.“

„Ette mere end et koter? Jamen så må vi da heller holde hejl stille ildt, nær vi så er nået forbi den næjste stasjon. For vi ska val da en hejl time bajætter, ien vi når hejlm?“

Atter et uskyldigt blink i øjet. Og da togføreren ingenting

svarer, blir fynboen ved: „Ette å da?“ Ny tavshed. Så kiler han på igen: „For det vå jo hejl godt ileen å vær hejme såen hen ve mietsti imåren.“

Da brast det ud af togføreren: „Hvissommensti De har sådan et hastværk, så kan De jo stå af og gå.“

„Nej uhavdada, så javetravl har je da hæer ette.“

Hvad vi her lægger mærke til, er dels den fynske drillelyst, som kan være nok så godmodig ment, men virke noget tirrende på modparten, dels de mange, man fristes til at sige altfor mange ord om ingenting. Og dog: gennem det altsammen flimrer og smutter det ukuelige, det smidige og skælmske fynske lune.

Bundethed til hjemstavnen er en naturlig og selvfølgelig ting, som vi møder overalt, stærkest hos den del af befolkningen, som er knyttet til jorden. Men på Fyn har denne bundethed en særegen rodfast styrke. Og til grund for rigtigheden heraf ligger ikke mer eller mindre løse formodninger. Det er — morsomt nok — noget, der kan påvises ved kendsgærninger og tal.

Lenbaron H. Berner-Schilden-Holsten, ejer af Langesø vest for Odense og formand for Historisk Samfund for Fyns Stift, var i en årrække sognerådsformand i Vigslev kommune. Ved et møde i Odense amts sognerådsforening i 1929 omtalte han nytten af sognearkiver og kom herunder ind på en undersøgelse, han hade foretaget over flytninger til og fra Vigslev kommune, siden folkeregistrets indførelse. Undersøgelsen spændte over 4½ år. I dette tidsrum forefaldt der 2884 flytninger. Af disse fandt 87 procent sted indenfor Fyn, de 78 endda indenfor Odense amt, medens Svendborg amt kun omfattede 9. Indenfor et endnu snævrere område end Odense amt viste tallene 44 procent.

Denne redegørelse fortjener at kendes — og at efterfølges af mange lignende. Her står vi jo nemlig overfor et folkepsykologisk aktstykke af virkelig betydning. Man tør sikkert gå ud fra,

H. C. Andersen, 1841. Blyantstegning af Ernst Meyer.
Kobberstiksamlingen.

at forholdene er så nogenlunde de samme i andre fynske sognekommuner. De tørre tal fra Vigslev giver et tydeligt fingerpeg om, at fynboerne er stærkt hjemstavnsbundne. Når de flytter, foretrækker de i langt de fleste tilfælde at forblive på den hjem-

lige ø. Et meget stort tal ynder endda ikke en flytning udover den nærmeste omegn, i dette tilfælde over grænserne for herredet og dets nærmeste nabo mod syd, det store Vissenbjærg sogn.

Desværre foreligger der ikke noget om, at tilsvarende undersøgelser er foretaget i jyske og sjællandske landsogne. Men den, der har kendskab til jyder, vil ikke noget øjeblik være i tvivl om, at tallene fra jyske landkommuner i almindelighed ville komme til at se helt anderledes ud.

— Tænker vi på lyssiden af det stavnsbundne hos fynboerne, har vi lov til at bruge et varmere navn: kærlighed til hjemmet og dets omgivelser. Fynboen skal helst ses i forhold til hjemmet og dets ramme, eller i en sluttet kreds, samlet om et fælles livsyn. Det mest tiltalende udslag af denne trang til samfølgelse finder man, hvor grænserne ikke trækkes snævert op, men udvider sig mod store og frie horisonter. Ved de store årlige fastelavnsmøder i Fyns forsamlingshus er det hjærtevarmende at se ud over alle disse tusinder af ansigter, de fleste tilhørende muldets mænd og kvinder, spændt forventningsfulde, præget af ærlig indlevelse i noget ud over dagligdagen, — det er vist ikke for meget at sige: af en muldbåren sjælens adel.

Men medaljen har også en bagside. Tilbøjeligheden til at hygge sig indenfor en afgrænset kreds kan stundom føre til en vis afstængthed. Noget af dette forekommer vel alle vegne, men i sin mest udprægede skikkelse har jeg mødt det på Fyn. „De hører ikke til livsfolket,“ hørte jeg engang sagt, med afvisende tone, om en familie, der stod udenfor den grundtvigske vennekreds — en udtryksform, som dog nok er ved helt at forsvinde. Et andet eksempel: Jeg hade holdt et foredrag i et fynsk samlingshus om en af tidens fremtrædende mænd. Ikke længe efter fik jeg indbydelse til at komme og tale samme sted over samme emne. Men, sa jeg, er det nu ikke lidt uheldigt, jeg har jo nylig talt i Deres by om lige det samme. Bryd Dem aldrig om det, blev

C. F. Tietgen. Blyantstegn. af P. S. Krøyer. Kobberstiksaml.

der svaret, det var jo kommuneskolens folk, De hade som tilhørere, denne gang er det friskolens.

— Fyn er Danmarks midterø og har derved fået en særstilling såvel rent geografisk som på anden vis. Jylland tager det første

stød af for vestenstormen. I nord strækker Djursland sin bøjede kæmpearm så langt østerpå, at Fyn kommer til at ligge vestligere end Jyllands østpunkt. Sjælland skærmer mod vinterkulden fra øst, som er årsag til, at frugttræerne ofte blomstrer senere omkring Storehedinge og Præstø end på det fynske land. Og selv om „fastlandsklima“ og „kystklima“ ingeniunde er ukendte modsætninger på det runde Fyn, og Odense nu og da har opnået værdigheden som Danmarks kuldepol, må man dog som helhed regne med, at øens geografiske plads lægger en tone af mildhed over det fynske vejr — og dermed over det fynske sind.

Langt mere afgørende er det dog, at den fynske hjemkærlighed er uløselig forbundet med sansen for skønhed og hygge. Det vildgroendes barske, utæmmede skønhed har fynboen næppe synderlig sans for, men desto mere for alt, hvad der hedder forædling, afpudsning og afrunding. Derfor er Fyn, som det er sagt af digteren Helge Rode, „landet med de mange tusinde smil“: Natur og kultur. Snart de levende hegns lukkede og lunede verden, snart milevidt bølgende landskaber i samspil med blinkende strande, købstæder, præget af gammeldags hygge og nymodens fremdrift. Bindingsværkets rolige harmoni og livfulde mønstre. Blomstrende haver med nyrevne gange og fint klippede hække. Nethed ude og inde. Altsammen hegnet og hæget, ompuslet og tildannet, næsten som af en kunstnerhånd. Og omkring på de rigt blomstersmykkede fynske kirkegårde kan man møde venlige gamle mænd og kvinder, der sætter en ære i at holde gravstederne så smukt og sirligt, som om det var deres egne allesammen. Intet under, at al denne omhu og flid, der i glad optagetthed ofres på boligen og dens omgivelser, aflejrer en umiskendelig mildhed i sind og omgangstone.

Alt dette kan vistnok sammenfattes i ordet *Nethed*, som udtrykker et ægte fynsk ideal. Net skal fynboen være i sin optræden under alle livsforhold og i enhver situation. Og den fynbo

Peter Hansen: Dreng med slæde. Akvarel.

ville kun udtrykke sig net, som efter en jordefærd sa til præsten: „Mange tak for underholdningen, det var os en sand nyelse.“

Dette træk er hentet fra forfatteren Carl Christensen, der var jyde af fødsel, men en tid præst på Fyn. Og det følgende stammer fra samme kilde. En gammel kone, der lå for døden, sa til sin datter de trøstende ord: „Du ska ette græe, for nu ska je op te Vorherres gildesbord, og du ved jo nok, at jeg altid har været meget for en bid lækert.“

Til jævnføring en lille personlig oplevelse. Jeg sad i studereværelset hos en præst i Østjylland. Det bankede på døren, og ind trådte med forsigtige skridt en midaldrende bondemand. Han stod stille et øjeblik og ligesom snappede efter vejret. Det kostede ham åbenbart møje at få sit ærinde frem, men efter en lille pause lykkedes det ham med en kraftanstrængelse at støde

ordene ud. „A sku melld, te der er bløwn lagt wos en dreng te inæt.“ Sådan kunne en fynbo aldrig ha udtrykt sig, han ville med et smil og med gnidningsløs lethed i ordvalget ha meddelt, hvad der hørte sig til.

— Fynboerne har ord for at være åbenmundede. En jysk karl kom tilbage fra Fyn, hvor han hade haft tjeneste. Da man spurgte ham, hvad han syntes om folkene derovre, svarede han: „A kan itt lii dem fynboer, de fortæller straks alt, hvad de ved.“ Og det er vist en ret udbredt opfattelse, at sådan er fynboerne. Men det holder ikke for en nærmere prøvelse. Flygtig set går det som fod i hose at vinde en fynbos fortrolighed. Man kan undre sig over, så let han har ved at indvie en fremmed i sine private forhold. Lærer man ham nærmere at kende, vil det dog for det meste vise sig, at denne altfor indbydende åbenhjærtighed er mere tilsyneladende end virkelig. Inderst inde gemmer fynboen et område, som ingen fremmed får adgang til. Selv om han synes at slå dørene op på vid gab, er han ofte mere lukket end den mest fåmælte jyde. Jeg tror, man kan stille regnskabet sådan op: Jyden forskanser sig straks bag sine udenværker, men har han følt den fremmede på tænderne og fået tillid til ham, er han ikke ræd for at skænke ham sin fortrolighed. Fynboen har det omvendt, han giver straks udenværkerne til pris, men fæstningens kærne, sindets inderste gemme, udleverer han ikke. Fynsk lynne er på ingen måde lettere at trænge til bunds i end jysk eller sjællandsk.

Der er noget af et sindbillede i, at fynboen hører hjemme i midten af Danmark. Det yderliggående er hans natur imod. Han vil helst fare med lempe. Over fynsk folkeliv kan der være noget legende og let, men også noget stilfærdigt og afdæmpet, med sky for det larmende og overdrevne, og forkærlighed for det jævnmødige og blidt skæmtefulde. Det lette og livlige i fynboens lynne kan i forening med det afdæmpede skabe en folke-

Klaus Berntsen på talerstolen, 1926, malet af N. V. Dorph.
Folketinget.

type af stor finhed og ægthed. Det afdæmpede ytrer sig også på vælgermøder, der som regel former sig mere roligt og lidenskabsløst end hinsides bælteerne. Og i handel og vandel er fynboen mere forsigtig end jyden. Når flodbølgen stiger, som under en krig, forekommer der ikke så mange ejendomsskifter på det fynske bonde-land som på det jyske.

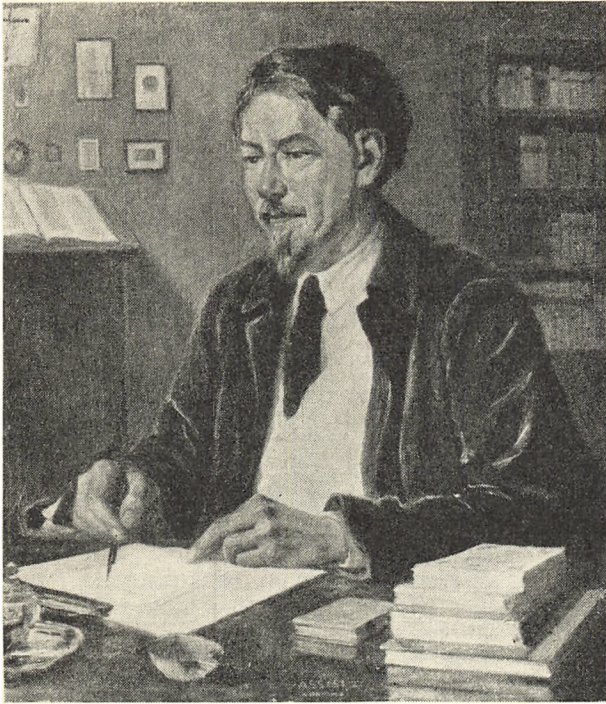
Men er fynboen tilbageholden på et område som dette, udfolder hans livlige ånd sig til gengæld i en sindets modtagelighed, der har givet ham en særegen plads i dansk åndshistorie. Det har

altid været en gængs opfattelse, at fynboerne er let rørte stemningsmennesker, som har nemt ved at blusse op og lade sig rive med af noget nyt. Og en kendsgerning er det, at åndelige og folkelige (men ikke politiske) strømninger ofte har haft deres arnested på Fyn. Den der fostrede tanken, eller meldte sig som dens vejbyrder, kom måske fra helt andre kanter af landet, ikke sjældent fra Jylland. Det blev Christen Kold, tyboen med det stærke og oprindelige natursind, der blev friskolens igangsætter og folkehøjskolens fornyer, men det var på Fyn, han fandt den frodige sindets jordbund, hvor de nye tanker om menigmands løftelse kunne spire og gro.

— Fynboens ånd er spændstig og smidig, en forunderlig *indfølingsevne* giver ham en smuk og ejendommelig plads i dansk kulturliv. Det er der umiskendelige vidnesbyrd om, både på tonekunstens og malerkunstens område. I 1846 udkom i Randers „Digte i jysk mundart af St. St. Blicher, satte i musik af H. Cpr. Simonsen“. Komponisten var en tid organist i Randers, men stammede fra Assens. Det var altså en fynbo, som tog nyt land ind for den danske sang ved at leve sig ind i digte på jysk folkemål, udsprungne af hedelandets særlige stemning. Men når jeg fremdrager dette, tænker jeg fremfor alt på Simonsens melodi til „Jyden han æ stærk å sejt“, der ligeledes er skrevet i 1846, men først så lyset i „Ree's musikalske album“ for 1857. I rytme og toneføring er denne melodi inderlig jysk. Man må beundre den fynske indfølingsevne, som har gjort det muligt for komponisten i et lykkeligt øjeblik at skabe en melodi, der som de jydere „nationalsang“ har godtgjort sin holdbarhed i henvendte hundrede år.

Og det er den samme levende indfølingsevne, der i nyere tid satte fynboerne Carl Nielsen og Thorvald Aagaard istand til at skænke os en række herlige melodier til digte af Blicher og Aakjær.

Johannes Jørgensen, 1922, malet af Johan Rohde.
74 × 64,5. Frederiksborg.

Det er nok heller ingen tilfældighed, at det blev en fynbo, som opdagede de store maleriske værdier i jysk natur. Dankvart Dreyer – bysbarn af H. Cpr. Simonsen – var den første danske maler, som i mesterlige arbejder gik i gang med at skildre Midtjyllands storladne og farverige landskaber. Om hans skarpe blik for jysk landskabspræg vidner hans malerier fra Himmelbjærg-egnen og fremfor alt „Landskab ved Tørring“, som uvilkårligt aflokker en udbruddet: Dette er Jylland!

Også i digtekunsten er der indslag af lignende art. Det var Blicher, der opdagede Jylland og løftede det op i poesiens verden. Men i hans spor fulgte H. C. Andersen, som i „Jylland mellem

tvende have“ tegner et mesterligt billede af det jyske „højland med skovensomhed“ og i æventyr, romaner og rejseskildringer har givet fuldgyldige udtryk for såvel Midtjyllands som det nordlige Vendsyssels magtfulde skønhed.

I fynsk folkemuld er der den samme rige grøde som i den frodige agerjord. Hvilke evner og kræfter har ikke ligget i svøb i fynske almuehjem! Tænk på navne som H. C. Andersen, Rasmus Rask, N. M. Petersen, Rasmus Nyerup, Rasmus Nielsen og mange flere, der vidner om det fynske sinds spændvidde i fantasi, forskertrang og skaberkraft.

På erhvervslivets område er C. F. Tietgen det store fynske navn — den fattige Odense-dreng, som ved snille, energi og stor-synt blik for ubrugte muligheder svang sig op til at blive den mægtige handelsfyrste. Fynsk landbrug har fostret landets dygtigste kvægopdrættere, og den fynske skønhedssans har hævet adskillige håndværkeres arbejder op i et kunstnerisk plan.

Hos navnkendte fynboer vil det ikke være vanskeligt at påvise mærker af modernulden. H. C. Andersen er det store eksempel. Hans sind er blødt, modtageligt til det sårbare, sjælsnære strænge giver genklang for det sagteste strøg, hans lune er rigt og skælmsk, men kan også folde sig ud i sviende skarphed. I ham vokser den almuefødtes fantasi til det vældige vingefang, der spænder over alverdens riger og alverdens barnehjærter. Hos den vandreende sanger Ambrosius Stub, skræddersønnen fra Gummerup, blev den fynske lethed til det gyldne letsind, der siden afløstes af dybere alvorstøner. Politikeren Klaus Berntsen vandt folketække ved sin stemningsbårne veltalenhed og et rapt og smidigt lune, der gjorde ham til en farlig modstander i ordskifte på vælgermøder. Komponisten Carl Nielsen, Niels Malers søn fra Nørre Lyndelse, har alene ved at kalde sin herlige levnedsbog „Min fynske Barndom“ tolket sin dybe bundethed, sit dybe rodfæste i hjemstavnen. I ham udkrystalliserer sig især den

side af fynbolynnet, som er i pagt med ægthed og sundhed, vågen kritisk sans og dæmpet ildfuldhed. Og lad mig nævne en kvinde som Anne Marie Petersen, der viede sit liv til Porto Novo-missionen i Indien og forenede en ikke helt almindelig evne til at sætte sig ind i primitive menneskers lynne med en dyb forståelse af og respekt for den kultur, de var indlevet i.

Skal en enkeltmand nævnes, som i sin personlighed må siges at forene de fineste træk i fynsk folkesind, må det blive Niels Mathias Petersen, skræddersønnen fra Sanderum, der vandt navn som sprogforsker og litteraturhistoriker. Videnskabelig evne og poetisk sans, hjærtevarme og dyb indlevelse i sine medmenneskers indstilling og livsskæbne, mildhed og vemod, sammen-smæltet i et følsomt sind.

Tilbage står at se lidt nærmere på, hvordan det fynske sind afspejler sig i fynsk digtning, og her vil vi holde os til den lyriske poesi, der altid kommer folkesindet nærmest ind på livet.

Først skal det dog nævnes, at også digtere fra andre kanter af landet har haft øje for noget væsentligt i fynboens sind. Således skriver Grundtvig såre rammende:

*Min fynbo fik den gave
på fantasiens flugt
at flyve over grave
og over bjærge lukt;
han havde vingefjedre,
han havde blik og syn,
og fra verdener bedre
slog det ned i ham som lyn.*

Og mønboen Vilhelm Birkedal, valgmenighedspræst i Ryslinge, ser med samme lyse forventning hen til Fyn som grøsted for den nye folkelige vækkelse:

*Det forvist jeg tror, skal sig folket rejse brat,
må Hejmdals-luren først fra Fyn blæse.*

Et indtagende billede af fynsk lyssind har Aage Berntsen — i samarbejde med Carl Nielsen — givet i digtkredsen „Fynsk forår“, hvor barnlig lykkefølelse og muldbåren naturglæde svøber sig som en blånende dis om det fynske land. Ingen vil heller være i tvivl om, at den særegne fynske tone dirrer i den ungdommeligt brusende rytme i Ambrosius Stubs „Den kedsom vinter gik sin gang“, der med sine 200 år på bagen fornemmes dugtindrende som en forårmorgen ved løvspring. I Johannes Jørgensens digte fra Svendborgsund og dets omgivelser er stille vemod det fremherskende træk, parret med en uendelig fintmærkende, sagte nynnende naturfølelse. Aage Rasmussen har i sit digt om den gamle vandmølle i Davinge tegnet et fynsk landsbybillede af uforgængelig skønhed. I forelskede strofer lovsynger Sigfred Pedersen den fynske pige, og Sophus Michaëlis sin barndoms veje i det gyngende land. Noget helt for sig selv er Niels Møllers særprægede tone i vers om barndomsbyens skyggeridis under spir og tårne og himlens stjærner. Og i „Nakjælen“ har Marinus Børup, født i Århus, men med stærke bånd knyttet til det nordvestlige Fyn, tolket sin kærlighed til disse egne i strofer, som enhver fynbo vil kendes ved.

Imidlertid kan man ikke komme udenom, at der er en særegen og inderlig forbindelse mellem folkemål og folkesind. Bonde digteren Mads Hansens „Fo alle de små blomster“ er kendt af hvert barn i landet. Sangen er et kønt og fordringsløst udtryk for glæden over naturen og den lyse tro på menigmands „opvåvni“ til et rigere og skønnere liv. Og hvor indtagende er ikke det lille fynske syngestykke for bas og andre stemmer, som hedder „Folkesnak“. Dybere pløjer dog den fattige væver Lars Clausen, der stridende med sygdom og smærte sad ved sin væv og sang — vel at mærke, når han holdt sig til sit vestfynske modersmål. Det gjorde han desværre kun i seks tilfælde. Til gengæld tør det siges,

at disse seks fortællende digte med deres sikre personskildring og kostelige lune hører til vor bedste folkemålsdigtning.

Fra Lars Clausens djærve tonefald er der et godt stykke vej til Hans P. Lundes nænsomt milde vemod og til K.L.Kristensens tunge, mørkladne mollmelodier. Men hver for sig har de noget afgørende at sige om det fynske sind. Om Hans P. Lunde, der hører hjemme på Nordfyn, siger K.L.Kristensen smukt og rammende, at hans digtning rummer „det sindets spil af lys og skygge, der mørkner i vemod eller lysner i lune“, og at han, hvor han er bedst, „ikke overgås af nogen fynsk og næppe heller af nogen jysk dialektdigter“.

Og tilsidst den ikke meget læste, men yderst ejendommelige K.L.Kristensen, der som ingen anden har indlevet sig i sammenhængen mellem nuet og en tusindårig fortid. Han har sin begrænsning deri, at han næsten altid skriver på rigsmål. Alligevel er han den fynske digter, der har set dybest i fynsk lynne og tolket dets særpræg på ny og indtrængende måde. Sammenbidt vender han sig mod den gængse opfattelse af fynboen som det noget letbenede, blidt vege og flygtige menneskebarn. Hør engang:

*„Fyn: — flad og fed og frodig!“
og „Fynbo: — glad, godmodig!“
har mangen overmodig
og mindre klarsynt sagt.
Så fladt ej lader dømme
sig ø og mand, hvis drømme
er som de dybe strømme,
i hvilke de blev lagt.*

*Blev det hans svage side
at drages af det blide —
han duer dog til at stride
sagtmodigt, sejgt og tyst.
Kaldt barnet mellem landsmænd
han strider mellem standsmænd
imod „idyllens“ ransmænd
sit væsens dyre dyst.*

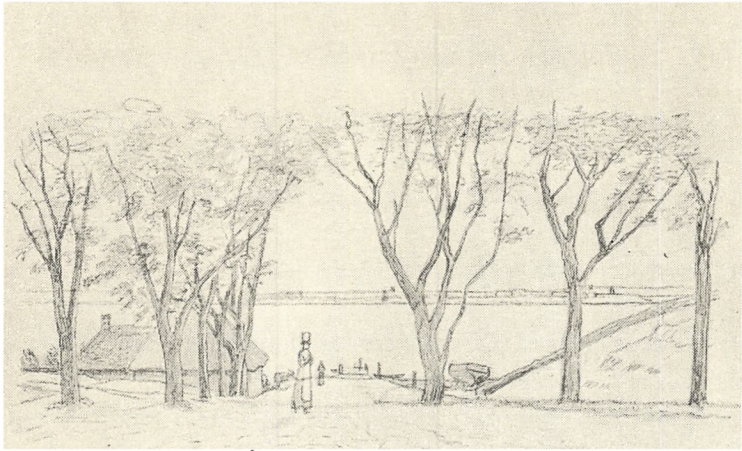
Den der i en lang årrække har levet mellem fynboer og søgt at skaffe sig klarhed over det fynske lynne, forstår så inderlig godt den harme, der ulmer under digterens skarpe dom over en udbredt vrangforestilling. Og han nøjes ikke alene med at udslynge vers, der klinger af fejde. Men også i den poesi, der er løftet op over døgnets stridigheder, tolker han sine synspunkter, som i digtet „Den fynske strand“:

*Åben strand, hvor bølgen bruser,
lukket vig, hvor sivet suser,
begge ting dit hjerte huser.*

*Begge ting dit hjerte rummer,
fristrands havbrus i det brummer,
vigens sivsus i det summer.*

Her har vi ikke alene den fynske strand, men også de store linjer i det fynske sind: det lukkede og det åbne, det inderste, man vægrer sig ved at give til pris, og den opladte modtagelighed for strømninger, der sætter røre i de stille vande.

1835.

Anders

Lillebælt ved Strib 1835. Blyantstgn. af C. W. Eckersberg. Kobberstiks.

FYNSK

Af POUL ANDERSEN

Alle vi ældre, der endnu husker den Tid, da Fyn var en Ø, som man måtte forlade med Skib for at nå Fredericia — nu står der jo „Nyborg—Hamburg“ på Eksprestogets Vogne — vi husker også den iørefaldende Forskel, der var mellem den jævne og adstadige Sprogtone i de sjællandske Banemænds Råb, når vi i Korsør blev kaldt ud til Færgen, og den springende, stigende og let forundrede Syngen, vi mødte, når vi — ankommet til Nyborg Station — af de fynske Togførere blev fordelt mellem „Statsbanen“ eller „Staten“ (dvs. Toget „etter“ Odense og Middelfart, Strib), „Sydfynske“ (dvs. Toget „etter“ Ringe og Få-

borg) og „Bynkelfærgen“, som Svendborg-Nyborg Banens Kæle-
navn var i Nyborg i min Barndom.

Denne Forskel i Musikken i Sproget er endnu karakteristisk,
når vi hører de indfødte og fastboende tale, men Turisten kan
ikke mere regne med at finde netop Fynboer på Togene over
Fyn og på de fynske Stationer. Befolkningsblandingen skrider
støt og hurtigt fremad, og det dialektale Særpræg udviskes mere
og mere.

Sætningstonen er dog utvivlsomt noget af det, der længst vil
blive hængende ved Folk, der har talt en Dialekt. Den kan man
ofte høre bevaret hos Mennesker, der iøvrigt ellers ikke taler
Dialekten mere. Vi kan på Sprogtonen ofte bestemme, hvor
Folk er fra, selv på Afstand, hvor vi slet ikke kan opfatte, hvad
de siger, og Folk fra en Egn siger næsten altid om Folk fra en
anden Egn, at de „synger“ på Sproget, hvilket kun vil sige, at
de bruger andre Sætningsmelodier end dem, man selv bruger
og er vant til at høre på.

Fynboernes Sprogtone er dog særlig ofte blevet karakteriseret
som syngende. Ikke alene af Folk af Faget som fx. Sprogforske-
ren Karl Verner, der talte om „den fynske nynnen“, men også
Kunstnere har fundet Fynsken melodisk. Johs. V. Jensen har lyt-
tet intenst til Fynboernes „melodiske Idiom“, som han kalder det:
„Sproget synes permanent farvet af det syngende Tonefald, der
hænger ved Sorgløshed og Venlighed. Denne lyse Afstemthed i
Sproget er noget for sig, fjærnt både fra Mundarten på Sjæl-
land, der er kuriøs uden at være andet, og det jyske, som i Grun-
den er et Dansk for sig, udtryksfuldt, når man kender det, men
så godt som allerede hørende Fortiden til. Fynboens Sprog tjener
mindre en Logik end en vis Sødme i Fynboens Væsen, der er mu-
sikalsk, Fynboen sætter Melodi på enhver dagligdags Bemærk-
ning; spørger man fynske Børn om Vej på en Landevej, intonerer
de en lille Sang, fin i Tonen og med lutter Sløjfninger, det er ikke

Pinsedag. Fåborg. 1915. Akvarel af Peter Hansen.

altid man forstår dem, men man føler sig på Fyn.“ Og hvad kan ikke Carl Nielsen, Fyns store Tonemester, høre, når han lytter til sine Landsmænds Sprog: „Jeg lægger mig ned i Vejrøften, lukker Øjnene, venter og lytter. Nogen, der taler sammen, nærmer sig; nu hører jeg tydeligt, hvad de siger; det er jævne dagligdags Hændelser, de taler om, men nu vælder på én Gang hele min Barndoms og Ungdoms Erindringer ind på mig, og jeg har svært ved at holde mig stiv. Men de sagde jo ikke noget, der var rørende eller tankevækkende; hvad var det da? — Jo, det fynske Sprog synger, det bevæger sig i så fine, hjertelige, helt eller halvt underforståede Tonearter, at man enten må le eller græde. Nogle ler af det fynske Sprog, men de aner ikke, hvad

det er for en ganske egen Sang. Det er ikke Mol, det er ikke Dur, hverken lystig eller klagende, men nærmest stille og dog meget indtrængende, som om det ved sin Klang alene vilde fortælle om en hemmelig Lykke eller betro En noget. Ifald det fynske Sprog kunde antage legemlig Skikkelse og for første Gang se sig selv i et Spejl, vilde det ikke kende sine egne Træk, men udbryde: Det er henrivende, det er henrivende, det er henrivende! Tre Gange vilde det på Fynsk sige de samme Ord og, uden at ane det, røbe sit inderste Væsen: Ynde, Hengivelse og bølgende Varme. — I Fyn er alting anderledes end i den øvrige Verden, og hvem, der giver sig Tid til at lytte, skal nok erfare det. Bierne synger på en egen Måde med en særlig fynsk Klang, og når Hestene vrinsker og de røde Køer brøler, må da enhver kunne høre, at det er på en helt anden Måde end i det øvrige Land. Det er syngende Fynsk, hvad Droslen fløjter, og Solsortens Latter, når den smutter ind under Syrenbuskene, er ikke andet end en Efterligning af Stærens Indfald, som igen er påvirket af de fynske Pigers *henrivende* Klukken, når de både jubler og ler i Haverne bag de klippede Hække. Klokkerne kimer og Hanerne galer på Fynsk, og op fra alle Fuglerederne står der en helt symfonisk Jubel, hver Gang Moderen gi'r Ungerne Mad. — Også Stilheden synger i samme Tone, og selv Træerne drømmer og taler i Søvn det fynske Mål. — Vi lægger Øret til Jorden endnu en Gang; vi hører ikke Muldvarpen dybt nede, men den tier på Fynsk, og nu er alt beredt til en ny Dag. Hvilken frydefuld Tanke, at vi kan opleve det altsammen igen, når Dagen gryr, ja, hver Dag, om vi blot vil lytte og lade Sangen komme, som den selv vil.“ — Ja, sådan hører Helios Overturens Mester det, og heroverfor falder Sprogforskerens Beskrivelse og Forklaring naturligvis noget mat ud.

I og for sig er Toneintervallerne i Fynboens Sætningsmelodi vist ikke større end i fx. Jydernes, men medens Jyderne, når de

taler, langsomt kravler op ad Toneskalaen højere og højere, for så pludselig at falde dybt ned – og dernæst begynde Opstigningen igen, en Sætningsmelodi, der er karakteriseret ved Faldet, noget der i mine Øren får Jysken til at lyde så bekymret, så er det i Fynsken de stejle, hurtige Stigninger, der er det karakteristiske Træk. Fynsken lyder optimistisk, forundret – og måske lidt naivt glad.

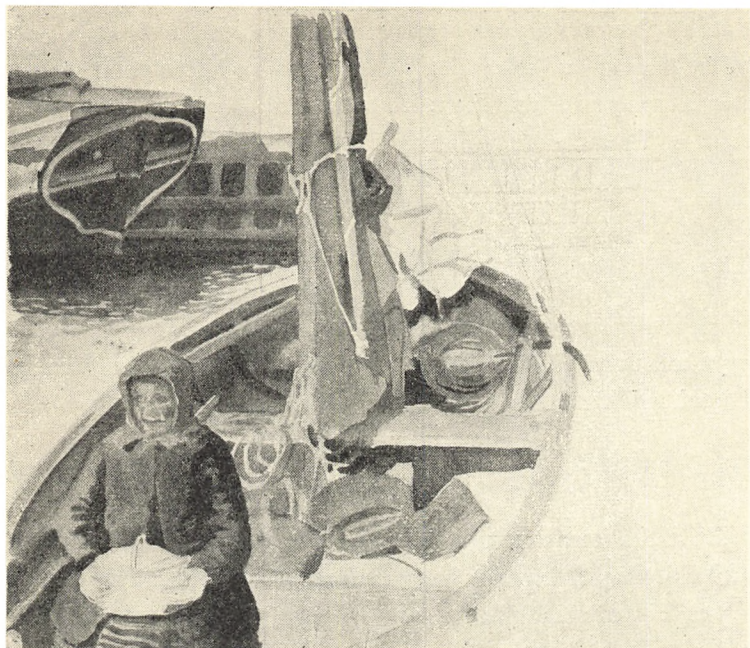
Det der forårsager disse hurtige Stigninger i Fynboernes Sætningsmelodi er egentlig en tonal Ordaccent, nemlig det Forhold, at det man kalder „Stød“ i Sprogvidenskaben, dvs. det lille Hik (her betegnet med en Apostrof) der i de fleste Dialekter og ligeså i Rigsmålsudtalen høres i mange Enstavelsesord, som fx. *Fu'gl*, *Hav'n*, *Heg'n*, *Kor'n*, *Bø'g*, *E'g*, *a'f*, *So'l*, *go'd*, *Gre'n*, *Fy'n*, hos Fynboen (i særlig mange Tilfælde hos Østfynboen) erstattes af en stærkt stigende Tone (her betegnet med '), således at sådanne Ord (*'Fowl* „Fugl“, *'Hawn* „Havn“, *'Kown* „Korn“, *'Böj* „Bøg“, *'Æj* „Eg“, *'aw* „af“, *'Sowl* „Sol“, *'gow* „god“ osv.), hver Gang de i Sammenhængen forekommer udtalt med Tryk, giver Sætningsmelodien et Puf flere Toner i Vejret. Østfynboerne bruger jo også i visse Tilfælde „Stød“ ligesom Rigsmålet fx. i Ord som: *Be'n*, *blø'd*, *Må'l* osv., men også her udtales „Stødet“ på en særlig Måde; i Stedet for et rigtigt Hik hører man ofte kun en tonal Figur bestående af en stærk Stigning og en efterfølgende Lavtone.

Mange Gange har man hørt den Formodning fremsat, at Fynboerne da må være musikalske med det Sprog. Jeg ved ikke, om der er nogen Forbindelse mellem Fynboernes musikalske Nynnen, når de taler, og Sansen for Musik. Det er der måske nok, det er i al Fald rigtigt, at Musik spiller en stor Rolle for mange Fynboer. En Bonde eller en Håndværker på Cycle med sit Horn eller sin Cello under Armen, på Vej til Orkesterprøve i en af de mange Amatørmusikforeninger, er et meget normalt

Syn på de fynske Veje efter Fyraften, og mon det nogensinde er gjort op, hvormange Fynboer der sidder eller har siddet i det kongelige Kapel? Det er muligt, at Gravlund har Ret, når han i „Dansk Folkekarakter“ (1920) hævder, at det der i sin Tid gjorde „Jens Vejmand“ til en Folkesang, der fløj over Landet, var Fynboens Melodi mere end Jydens Tekst. Melodien havde det Liv, den „Adræthed“, som Motivet manglede. Gravlund er naturligvis ikke bange for at kæde fynsk Folkekarakter sammen med fynsk Sprogtone. Denne sidste er præget af Fynboens Inderlighed og Adræthed, siger han. Ja, måske. Det er i al Fald en morsom Bog at læse i, Gravlands, og han har tegnet et på mange Punkter utvivlsomt rigtigt Billede af Fynboen, men som en gammel Fynbo sagde til mig: *der er manne Slaws Mæ(nn)esken¹ te, det er vist der er* — også på Fyn.

For Mennesker, der virkelig kender Fyn og Fynboerne, er Fynsk imidlertid meget mere end en særlig Sætningstone — det er en hel Verden af sproglige Ejendommeligheder i Lyd og i Ord. Der er ikke én fynsk Dialekt men alene på selve Øen en hel Række tildels meget forskellige, og tager vi hele Fyns Stift med, så forøges Antallet betydeligt, med to Slags Langelandsk, Tåsingsk, Thurinernes særlige Dialekt, tre Slags Ærøsk og en særlig Dialekt på hver af de små Øer i det fynske Øhav — den gamle Stationsforstander i Katterød hævdede, at han kunde afgøre fra hvilken af de små Øer en Mand var, når blot han havde hørt ham forlange en Billet til Fåborg eller Svendborg — og hertil kommer så de særlige Afarter af Dialekterne, der tales af de gamle Fiskere og Sømænd i Kerteminde, Nyborg, Lohals, Svendborg, Marstal osv., foruden naturligvis „Hovedstadens“

¹) (n), (nn), (nd) og (ng) i Parentes betyder, at disse Bogstaver ikke udtales, men at den foran Parentesen stående Selvlyd (her æ) i Stedet for udtales med Næselyd, jfr. senere pag. 128.

I Fåborg Havn. Ufuldendt Akvarel af Peter Hansen. Kobberstiksaml.

fine Fynsk, „Odensedansken“, som de fleste Fynboer er enige om er et nydeligt Sprog, egentlig det reneste Højdansk. Sådan siger Fynboerne da selv, men lad os igen høre, hvad Sprogforskerne mener om Sproget på Fyn.

Fynsk er en Gruppe Dialekter, der hører til Ømålene. Den primære Inddeling af de danske Dialekter i Jysk, Ømål og Østdansk (Skånsk-Bornholmsk) sker efter Kriteriet: Hvorledes behandles Selvlyden i den trykssvage Andenstavelse i de gamle Tostavelsesord? I Olddansk kunde Tostavelsesordene nemlig have forskellige Selvlyde i de svage Stavelser. Vi tager som et eksempel fra Olddansk (vi kursiverer de trykssvage Selvlyde) Glavendrupstenens Runeindskrift, der begynder: *rakhil| satr stain Þansi auft ala saulua kuþa
| |*. Oversætter vi dette ordret til Ny-

dansk: „Ragnhild satte Sten denne efter Alle Sålve-Gode“, ser vi, at både *-i* og *-a* (og det gælder også forekommende *-u*: der står fx. senere i Indskriften: karþu, nyda. „gjorde“) fremtræder som *-e*. Denne Forenkling er typisk for Ømålene, og som det ses af Eksemplet også for Rigsmålet, der på dette Punkt viser Overensstemmelse med Ømålene. I Jysk derimod er den svage *e*-Selvlyd helt tabt: det hedder her fx. *sat* eller *sa't* „satte“ og *gjom* „gjorde“, og i Skånsk-Bornholmsk er omvendt Selvlyden *-a* bevaret i sin gamle Form: Den bornholmske Ordbogsforfatter og Skolemand J. C. S. Espersen digter således (tredie Vers af Digtet „Sjökarijn“):

Hjemma já housar, som horra já sång
„Visseli-roa“ forr fârsa dejn lijlla.¹⁾

Et andet karakteristisk Ømålstræk er den stærke Forenkling af Medlydssystemet, der har medført, at Øboer gennemgående slet ikke bruger de „bløde“ Medlyd, som Rigssprogstalende udtaler for Bogstaverne *-v*²⁾ i *Have*, *-d* i *Gade* og *-g* i *søge*. Undtagelsesvis forekommer dog det „bløde“ *d* i Sjællandsk, mens Fynboerne som bekendt slet ikke kender denne Lyd. De siger *ue på Gaen* „ude på Gaden“, *Ma* og *Grøfa* og finder det i sin Orden, når den fynske Foredragsholder taler om „de tre Bogstaver, der danner det lille Ord Fre“.

Og så har Ømålene i Modsætning til de allerfleste jyske Dialekter bevaret Oldsprogets Inddeling af Navneordene i tre Køn: Han-, Hun- og Intetkøn, som vi også kender fra andre Sprog, fx. Tysk. Forskellen mellem Han- og Hunkøn er nu stærkt udvisket på Sjælland, men alle ældre Fynboer skelner endnu ganske sikkert mellem Ord, hvortil der skal henvises med „han“, og

1) Hjemme, jeg husker, som Dreng jeg sang / „Visselulle“ for Faders den lille.

2) dvs. *-v* imellem Selvlyd; derimod forekommer Lyden ofte i Ordens Begyndelse: *v-*.

Ord, der fordrer „hun“. *Solen* er i Overensstemmelse med Oldsproget et Hunkønsord og har derfor Bestemthedsendelsen *-en*. Det hedder: *Solen hun ha-tte våren fremme i Daw* „Solen den har ikke været fremme i Dag“, men *Månen* er en „Han“ og har derfor Bestemthedsendelsen *-i*: *Måni ha(n) sidder i sorten Sky* hedder det i en af alle Fynboer kendt Vise. På samme Måde er *Skjorten* Hunkøn og *Særki* „Særken“ Hankøn, hvad der kunde synes mærkeligt men faktisk er i bedste Overensstemmelse med Oldsproget, og det gælder i de allerfleste Tilfælde: Fynboerne siger fx. *Må(nd)i, Vowni, Skowi, Guåri, Fowli* „Manden, Vognen, Skoven, Gården, Fuglen“, men *Kownen, Guåsen, Tien, Strå(nd)en* „Konen, Gåsen, Tiden, Stranden“. Sommetider er der dog også Uoverensstemmelse mellem Fynsk og Oldsproget. Fynboerne siger således gerne *kå(n) du riwe ham i Skæggi*, til Trods for at Navneordet „Skæg“ i Oldsproget er et Intetkønsord ligesom i Rigsdansk: *Skægget*. Inden for Fyns Stift er der dog ét Område, der afviger ved kun at kende to Køn (Fælleskøn og Intetkøn); det er Ærø, hvis Dialekter i denne Henseende stemmer overens med det nærliggende Sønderjysk.

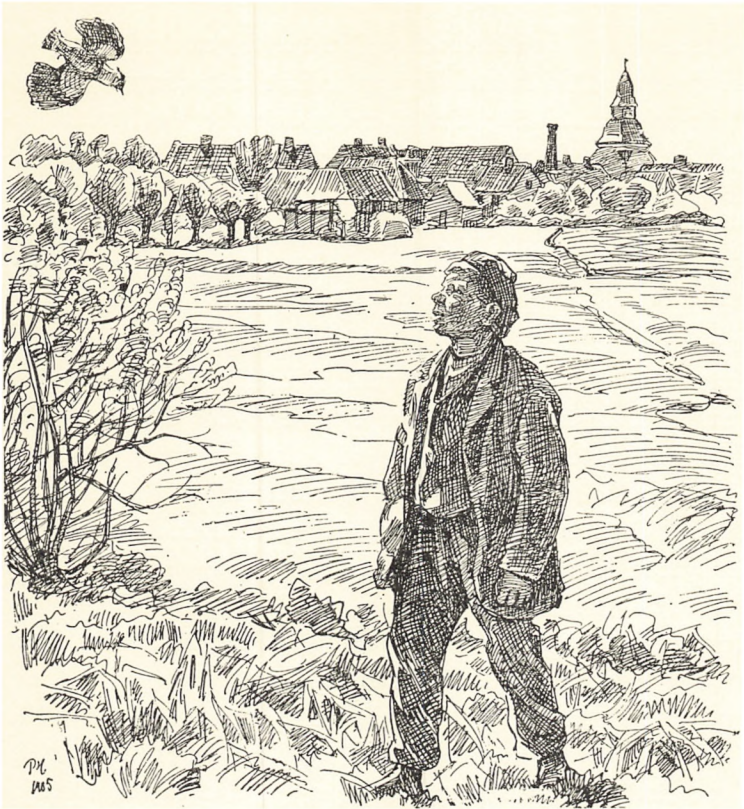
De Fænomener, vi hidtil har omtalt, har Ømålsområdet altså i det store og hele fælles, men også inden for dette Område er der tydelige Forskelle mellem Øst og Vest, mellem Sjællandsk og Fynsk. Det vil sige, at Storebælt også er en Dialektgrænse, oven i Købet en meget gammel, idet den Forskel, der har sin Grænse her, kan følges tilbage til Sproget i de ældste danske Håndskrifter. Forskellen viser sig ved, at mens Sjællænderne i en Række Ord med u virkelig udtaler dette u som et u, fx. *Bud* og *Fu'(g)l* og *Ru'(g)*, så har Fynboerne i sådanne Ord en å-agtig Selvlyd, altså fx. i de nævnte Ord: *Bå, 'Fowl* og *Råw* (i Vestfynsk også *Fø'wl* og *Röw*).

Et andet Træk, som er særlig fremtrædende i Fynsk om end en lignende Ejendommelighed findes i mange andre danske

Dialekter, er de „snøvlede“ eller „næsede, nasalerede“ Selvlyd, et Fænomen der minder meget om den fra Fransk kendte Udtale af Forbindelserne *-in-*, *-en-*, *-an-*, *-on-*, og *-un-*. Jeg har her angivet denne Næselyd i Eksemplerne på den Måde, at jeg, hvor en Selvlyd har Næselyd og den efter Selvlyden stående *n*-Forbindelse ikke skal udtales, anbringer den stumme *n*-Forbindelse i Parentes. Skriftformen *Dræ(ng)j* betyder altså, at der kun udtales fire Lyd: *dræj*, hvoraf de to sidste med Næselyd, eller *la(ng)w* på lignende Måde: *law* (med *-aw* udtalt gennem Næsen). Det for Fynsk karakteristiske er det, at Ordene med *-nd*-ofte lyder ganske som Ordene med *-ng-*: *se(nd)e* og *Se(ng)e* udtales fx. ganske ens, og det gælder mange andre Ordpar: *vi(nd)e* — *Vi(ng)e*, *Tø(nd)e* — *ty(ng)e*, *Betæ(nd)elsen* — *Beti(ng)elsen* og m. fl.

Hermed er vi nået til Fynsken selv. Hvormange Dialekter er der på Øen Fyn? Dette ofte stillede Spørgsmål er ikke til at besvare blot med et Tal, for det kommer helt an på, hvad man forstår ved „en Dialekt“. Der er hørlige Forskelle på Sproget Nord og Syd før Kerteminde By, og enhver kan høre, at man ikke udtaler Tvetydne på samme Måde i Dreslette Sogn som i Nabosognet Flemløse, men vi vil alligevel ikke kalde disse Sognemål for forskellige Dialekter. Der skal være Tale om en Række Forskelle, og det må være Forskelle, der viser sig at være gennemgående i hele Ordforrådet, førend man taler om forskellige Dialekter. De enkelte Ejendommeligheder skal endvidere helst have nogenlunde samme Udbredelsesområde, således at Grænserne for dem falder så noget nær sammen i det man kalder Grænsebundter; jo flere Forskelle der er og jo nærmere Grænsebundtet nærmer sig til at være en enkelt Grænselinie, jo stærkere er Ens Indtryk af Dialekt-Forskel, og i denne Henseende er der en udpræget Forskel på Sjælland og Fyn. Mens Grænselinierne for de enkelte Dialekt-Forskelle på Sjælland

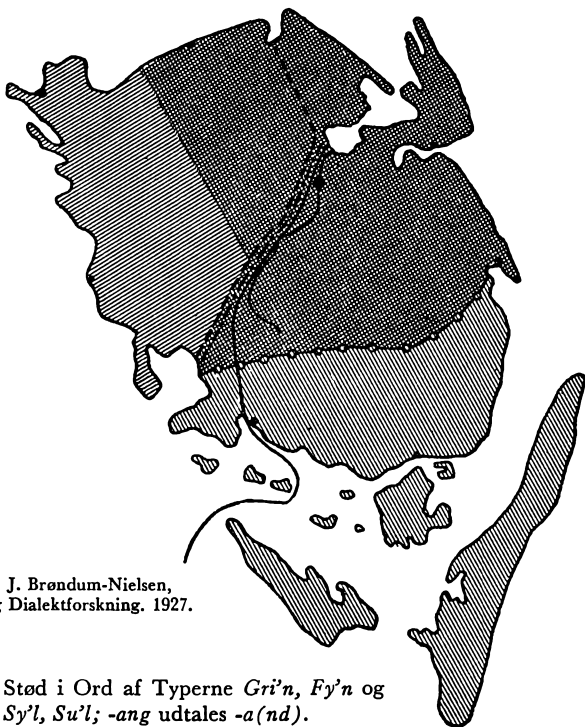

Drengen og Viben, 1905. Fåborg. Tegning af Peter Hansen.
Kobberstiksamlingen.

løber snart hist snart her, mellem hinanden, uden Orden og Samling, således at det, samtidig med at Indtrykket af Forskel på fx. Nord- og Vestsjællandsk er tydeligt nok, er ganske umulig at påvise en bestemt Grænse mellem disse Dialekter, så er det modsat på Fyn. Her har man en klar Fornemmelse af tre Dialekter: Vestfynsk, Østfynsk og Sydfynsk, og det er muligt præcist at sige, hvilke sproglige Forhold denne Fornemmelse bygger på, og hvor Grænsebundet eller i et vist Område den

helt skarpe Grænse mellem disse Dialekter ligger. At der så inden for disse tre Dialektområder igen er ikke helt ubetydelige Forskelle er en anden Sag. Der er endda indenfor Vestfynsk så betydelige Forskelle, at man med en vis Ret kan tale om tre forskellige vestfynske Dialekter eller om man vil: tre Slags Vestfynsk.

Grænsen mellem Vest- og Østfynsk løber, som det ses på Kortet pag. 131, imellem Odense og Helnæsbugten og er meget skarp; de østfynske Ejendommeligheder når til Sognene Stenløse, Fangel, Nr. Broby, Sdr. Broby, V. Hæsing, Haastrup og Svanninge, men i samme Øjeblik vi overskrider disse Sognes vestlige Grænser (lige Syd for Odense er det Odense Å, der danner Grænsen) og kommer ind i Sognene Bellinge, Brylle, Verninge, Køng og Jordløse, så taler Befolkningen pludselig en Dialekt, der har næsten alle de vestfynske Træk. Det er særlig Selvlydene der ændres. Østfynboerne bruger Tvelyde af Typen: *iæ, yö, uå, eæ*. De siger: *je 'slow mit Bi'æn på en Sti'æn* „jeg slog mit Ben på en Sten“; *vi ska hyöre möe för Yörene fajler a'w* „vi skal høre meget før Ørene falder af“; *nær jeg ta'r mæj en Skru'å så mu'åler jeg fra d-iæne Yöre og op te det å(nd)et* „når jeg tager mig en Skrå så måler jeg fra det ene Øre og op til det andet“; *snyj Neåsen, Dræ'(ng)j* „snyd Nåsen, Dreng“ osv., men overskrider vi Grænsen, vil vi pludselig høre Tvelyde af den modsatte Form: *æj, oj, åw og aj*. Her hedder det: *je slow' mit Bæj'n på en Stæj'n*; *vi ska hojre möe för Ojrene faller a'w*; *nær je ta'r mæj en Skråw' så måw'ler je fra d-æjne Ojre og op te d-å(nd)ent*; *snyj Najsén, Dræ'(ng)*; *haj'r og daj'r* betyder „her og der“ osv. En anden iørefaldende Forskel er Udtalen af Bogstavforbindelserne -ov-, -og-: Østfynboen siger: *Skå'w* „Skov“, *Vå'wn* og *Råw* „Rug“, men skal han vrænge ad Vestfynboen, hedder det: „han er ude fra *Slajten* (Sletten), hvor de siger *Ö'wni* (Ovnen) og *Vö'wni* (Vognen) og *Kakkelö'wni* (Kakkelovnen)“, og det synes Østfynboerne, at det lyder

Kortet efter J. Brøndum-Nielsen,
Dialekter og Dialektforskning. 1927.

- Stød i Ord af Typerne *Gri'n, Fy'n* og *Sy'l, Su'l*; *-ang* udtales *-a(nd)*.
- Stød findes ikke; *-ang* udtales *-a(nd)w*. (Ærø dog særlige Forhold).
- *-ang* udtales som oftest med *-j*: *-a'(nd)j*.
- Vest for: *Najse, Pajl* 'Næse, Pægl, Pæl' osv. — Øst for: *Neæse, Pæl* osv.
- Vest for: *Salt, Malt* osv. — Øst for: *Såajlt, Måajlt* osv.
- Vest for: *bij, Skiw* 'bide, Skive' osv. — Øst for: *bie, Skiwe* osv.

Vest for: *Ko', So'l* m. fl. med Stød. — Øst for: *Ko, Sol* m. fl. uden Stød men med stigende Tone.
- Vest for: *sæj', Bæj'n, Dæj'l* 'se, Ben, Del' m. fl. — Øst for: *si'æ, Bi'æn, Di'æl* m. fl.
- o-o-o- Nord for: Det hedder *bae Kaer* 'bage Kager'. — Syd for: Det hedder *bawe Kawer*.

da så *tæwle* „tovlig, tåbelig“, mens Vestfynboen selv ikke kan *hojre a der er nöew töewle ve'et* „høre at der er noget tosset ved det“. Østfynboerne finder i det hele ikke, at deres Sprog er særlig „bredt“ — det ligner jo Odensesproget en hel Del, „nej så skal De tage ud på Sletten, der siger de *Röwe Böwe höwe nöwe Göwe löwe* — det er jo næsten slet ette til at forstå“. Denne „Mundfuld“ Vestfynsk, der skal betyde „Rug og Boghvede har vi nok af, Gud være lovet“, er naturligvis ikke helt korrekt givet af de østlige Naboer, men den indeholder dog den rigtige lagttagelse, at Vestfynboerne siger *Röw* „Rug“, *Böwe* „Boghvede“ og *löwe* „love“.

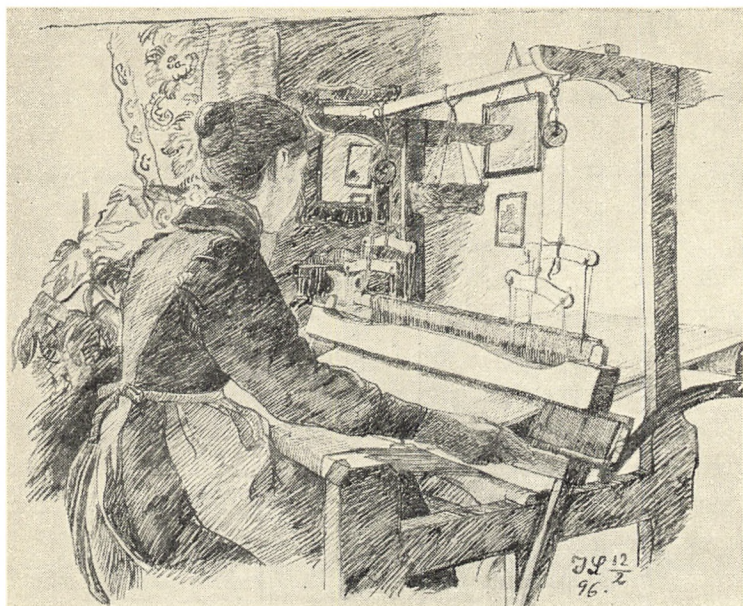
Der kunde anføres mange andre karakteristiske Forskelle mellem Øst- og Vestfynsk (jf. iøvrigt Kortet med Signaturforklaring), men jeg skal indskrænke mig til endnu et Træk. Gamle Vestfynboer siger fx.: *det kå(n) du da nok vij* „det kan du da nok forstå (egentlig vide)“, hvor Østfynboerne vilde udtale det sidste Ord: *vie*. Det er et Eksempel på en Regel, der siger, at i alle gamle Tostavelsesord, hvor den første Stavelse ender på -i, -y, -u, eller -iv, er der i Vestfynsk til Forskel fra Østfynsk sket Forkortelse, således at Vestfynboen i Udtalen ikke gør Forskel på En- og Tostavelsesordene, dvs. på Ord som „Bi“ og „bide“, „By“ og „byde“, „Knud“ og „Knode“, „Skib“ og „Skive“, begge Dele hedder henholdsvis *bij*, *byj*, *Knyw* og *Skiw*, et Sammenfald som ofte fører til, at gamle Vestfynboer, når de skal skrive det danske Sprog, glemmer Slutnings-e'erne: *skriv* for „skrive“, *byd* for „byde“, *vrid* for „vride“ osv.

Som det fremgår af Kortet, er Sydfynsk på lignende Måde skarpt afgrænset fra Østfynsk. Der er dog ikke nær så stor Forskel på Syd- og Østfynsk som på Øst- og Vestfynsk. Sydfynsk kunde godt kaldes en Art Østfynsk, blot forskelligt fra dette ved nogle få, men særdeles iørefaldende Forskelligheder. Sydfynboerne bruger slet ikke „Stød“, hvilket, som man kunde vente

af de andre Fynboer, beskrives med Udtrykket: De „synger“, dem nede „fra Svendborg aw“. Desuden har de nogle særlige Forhold i Udtalen af Medlydene, især gælder det Bogstavforbindelserne -ag(e)- og -ang(e)-: Nede i Sydfyn *bawer de Kawer*, siger Østfynboen, der selv siger *bæ Kaer* „bage Kager“ og så *ja(ng)wer de* dvs. de siger *la(ng)w* „lang“, *sø(ng)e i(n) Sa(ng)w* „syng en Sang“, *en La(ng)welæ(nd)jer* „en Lange-lænder“ osv., hvor Østfynboerne siger *la'(ng)j*, *Sa'(ng)j*, *La(ng)elæ(nd)jer*.

Disse sydfynske Særtræk viser tydelig Sammenhæng med Dialekterne på Langeland og Lolland, ligesom den ovenfor omtalte vestfynske Forkortelse af de gamle Tostavelsesord („skriv“, „vrid“ osv.) vanskelig lader sig skille fra lignende Fænomener i østjyske Dialekter. Ganske naturligt stilles man da overfor Spørgsmålet: Hvorfor er der disse Forskelle i Sproget på en Ø, der jo ellers nu er en naturlig Enhed med Odense som sit ligeså naturlige Centrum? Det er meget svært at sige noget sikkert om det, for vi ved alt for lidt om, hvorledes Forholdene har været i ældre Tid. Muligvis vidner Dialektfordelingen i vor Tid om en meget gammel Befolkningsgruppering om gamle Bebyggelsescentre på Fyn, ældre end Odin-troen i Norden har man sagt, fordi Odense (egentlig Odins Vi „Helligdom“) tydelig nok ikke er det Centrum, der har bestemt Grænsernes Forløb. Et sådant Centrum (eller to sådanne Centre) har man til Gen-gæld ment at finde i Nr. og Sdr. Nærrå. Disse to Byer (og Sogne) ligger centralt i henholdsvis det øst- og det vestfynske Område, Nærrå (der opr. betyder Njords Høj) indeholder Navnet på en Guddom Njord, der er ældre i Norden end Odin. Det er måske kun Fantasi, men det må indrømmes, at der er en ganske forbavsende Overensstemmelse mellem Dialektområderne på Fyn, sådan som Dialektologien har fastlagt dem, og de Resultater, som både Stednavneforskningen og Arkæologien er nået til med

Hensyn til Bebyggelsen i ældre Jernalder (Århundrederne omkring Christi Fødsel). De to Videnskabsgrene har givet samstemmende Vidnesbyrd om en østfynsk Bebyggelse med en Udstrækning og Grænser mod Syd og Vest, der fuldstændig falder sammen med de ovenfor beskrevne Dialektgrænser mellem Vest- og Østfynsk og mellem Øst- og Sydfynsk. (Se på Kortene i Erling Albrechtsens Afhandling om Fyns Bebyggelse i Oldtiden, i Fynske Aarbøger 4: 220 ff.) Og ikke mindre slående er den ganske mærkværdige Overensstemmelse, man finder mellem Dialektologiens Opdeling af Vestfynsk i 1. Slettebomålet i Nord (Skam og Skovby Herreder), 2. Melfarjysken i Middelfartegnen (Vends Herred), hvor man finder de mærkelige Former på *-er* i Stedet for *-et*: *det er nøew ha(n) har hitter oppe på Løwter* „det er noget han har hittet (fundet) oppe på Loftet“ (Se Marius Rasmussen, Bidrag til en Ordbog over Vends Herreds Folkemål. 1948) og 3. Sydvestfynsk i Assenseggen (Se Peder Jacobsen: Mundarten i Flemløse Sogn (Båg Herred). 1933, med Dialektkort). Det er jo muligt, at den Talesprogstradition, som fynske Bønder har ført videre fra Generation til Generation på deres skønne Ø, hvor man vel i Fortiden ligesom i Nutiden har hygget sig hjemme og nødigt skiftet Opholdssted, har været så sej, at den bærer Vidne om fjærne Forfædre omkring Christi Fødsel. Vi har jo også set, at på det Sted, hvor den sjællandske Pebringegaard lå, indtil den blev flyttet til Lyngby-museet, havde der boet sjællandske Bønder i ubrudt Række helt tilbage til Jernalderen. Hvad der nu end er den rigtige Forklaring på de fynske Dialektgrænsers Forløb, et er i al Fald sikkert, at selv om der er sket Ændringer i Sproget fra Oldtiden til det 19. Århundrede, så er Dialekternes Vækst foregået langsomt og forholdsvist uforstyrret, et Forhold, der nu i vort tekniske Århundrede ændres radikalt. Derfor er Studiet af det sidste Stadium af den gamle Dialektradition, sådan som vi har kunnet

Ved Væven, 1896. Rørpente­gn. af Johannes Larsen. Kobberstiksaml.

finde den hos de gamle Bønder og Bondekoner, de sidste Repræsentanter for det gamle selvforsynende Landbrug, så vigtig for Sprogvidenskaben: Det Ordstof som Dialektologerne har hørt og nedskrevet eller bevaret ved Hjælp af Grammofonplader o. lign. Teknik, viser i Glimt tilbage til en fjern Fortid, det udfylder og forklarer den Viden om Fortidens Sprog, som vi ellers kun har fra vor Læsning af Runestenenes Indskrifter og af Middelalderens Håndskrifter.

Mange gamle og i Rigssproget glemte Ord finder Dialektologen bevarede i Dialekterne. Når de gamle fynske Bondekoner kaldte Folkene ind til Middagsmaden, hed det således: *kå(n) du tale te Ka(r)lene de ska i(nd) og ha dær Uune* „Kan du kalde på Karlene, de skal ind at have deres Middagsmad“. Sæt-

ningen indeholder det gamle Ord *Uune* „Middagsmad“, som vi genfinder helt tilbage i de allerældste Lag af de germanske Sprog, den gotiske Ulfila-Bibeloversættelse. I de ældste danske Lovhåndskrifter finder vi i Betydningen „Sandhed“ et Ord: *sannænd* eller *sannændæ*. Det samme Ord, i Formen *Sa(nd)en*, brugte den gamle Fynbo, der beklagede sig over Tiderne: *Det er ette nemt og omguås Folk nowomstunde – Sa(nd)en vi'æ vitte – seje Løjn mu'å vitte – og teje stelle de kå'(nd) vitte* „Det er ikke nemt at omgås Folk nuomstunder – Sandheden ved (kender) vi ikke – sige Løgn må vi ikke— og tie stille kan vi ikke“, og mange andre Eksempler kunde nævnes.

Meget er dog allerede gået tabt, inden den metodiske Sprogforskning begyndte at interessere sig for Dialekterne, længe betragtede man jo nemlig Dialekterne som et blot forvrænget Rigssprog. Den gamle Grammatiker Erik Pontoppidan fortæller således i sin *Grammatica Danica* (1668), at de fynske Drengene når de vil i Vandet i Åen siger: „vi ville fare i løg“ i Stedet for „—i Bad“, og han sammenstiller rigtigt dette Ord med Ugedagens Navn *Lørdag*, der tidligere blev skrevet *Løver-*, *Løgerdag*. Betegnelsen *i løg* findes nu ikke mere i Fynsk. Det gør Udsagnsordet *lyve* heller ikke, Eksemplet ovenfor viste, at Fynboen ikke kan *lyve*, han kan kun *sige Løgn*. En medvirkende Årsag til at *lyve* er forsvundet ud af Dialekten har sikkert været, at Ordet i fynsk Udtale er faldet sammen med Udsagnsordet *leve*, begge skulle i Fynsk udtales *liwe*. Fynsk (ligesom enhver anden Dialekt) er altså ikke forvrænget Rigssprog men et Talesprog med en tusindårig Tradition, videreført fra Generation til Generation, formet efter de talendes Behov og derfor naturligvis påvirket af skiftende Tidens Kultur. Ligesom Dialekten har bevaret meget gammelt Stof har den også optaget en hel Del nyere og fremmed Ordstof: tyske Ord som *fae* (nty. *vake*), der bruges i Udtryk som *lisse fae han kunde* „ligeså hurtigt han kunde“,

Christian Andersen 1898. Rørpente­gning af Johannes Larsen.
Kobberstiks­samlingen.

dæjt (nty. dicht) „meget“, *gelik* (nty. glick, hty. gleich) „rask, gesvindt“, eller franske Ord som *alat* (fra. *alerte*) „årvågen, vaks“, *patelle* (fra. *bouteille*) „Flaske“, *ollejant med* „gode Venner med“, *avparte* „påfaldende, usædvanlig“, *ambligere (med)* „tumble med, arbejde med“, (fra. *employer*) o. m. fl. Fynsken som vi finder den hos gamle Fynboer er det sproglige Udtryk for en Landbrugskultur, og Dialekten er derfor rig på de Områder, hvor denne Kulturform har Brug for fin sproglig Differentiering, fattig på Områder, der ikke har Bondens Interesse. Som Morten Korch engang har sagt har en fynsk Kone ti Be-

tegnelser for Vandets Varmegrad: *issije, kajlt, svale, sole, kuldslået, lyt, lunket, varmt, hedt, skalijs* og seks Udtryk for at pynte sig: *flie sig, hæve sig, lempe sig, pynte sig, feise sig* og *smykke sig* (hvilket han finder typisk for Fynboerne). Der findes mange Udtryk for Husdyr i forskellige Aldre, Størrelser og Tegninger, for Vejrforhold, for Afgrøde og Jordbrugsredskaber osv., mens Bonden efter sit Ordforråd at dømme kun har haft ringe Kendskab til sit eget Legeme og dets Svagheder: *Det gør ondt — det klør (der er Kluåe „Kløe“ i det) — det svier — det pin(er) (der er Pine i det)*. Et mindre Antal Sygdomsbetegnelse: *Hoste, Bylder, Jæjt „Gigt“, dæ(nd) kåale „Koldesyg“, Tæring, Krampe, Slag* eller *Popelsislag* og enkelte andre, men ellers indskrænker man sig til at konstatere, at *ha(n) er vå'w „syg“*, og er det meget slemt, så er han *mö'j simpel*, nærmest „dødssyg“. Karakteristisk for næsten alle Dialekter er det udprægede Mådehold i Brugen af Ord for stærke Følelser og Sindsrørelser. En Pige kan på Sjælland være *pæn'* — og går det meget højt måske *nydelig*. På Fyn er hun *net*.

Også Sprogets almindelige Ord har i de forskellige Dialekter forskellig Betydningsværdi. Thorkild Gravlund gjorde i sin Tid opmærksom på den særlige Valeur som Ordet „lille“ har i Fynsk (Dansk Folkekarakter p. 269): „Fynboerne er de eneste, som kan sige „lille“ om Danmark og tage Tonen ren: „Danmark er et dejligt lille Land“, selv om Amerika har Dollar, som vi har Kroner! Det lyder ganske anderledes tonerent end den sjællandske Karrikatur: „Vi hå'r ded jov godt i ded lill Danmark, hvofor sku vi saa rejs te Kærteminde?“ Der er noget om det; i al Fald er det vist i Jylland utænkelig, at et Brandforsikringsselskab ville betegne sig selv som „lille“, men det hedder faktisk: Den lille fynske Husmandsbrandkasse.

Skal vi til sidst se på, hvorledes Sprogets Kunstnere har gjort Brug af de fynske Dialekter, så vil vi opdage en måske i første

Øjeblik overraskende Forskel mellem Jysken og Fynsken. Hjemstavnsens jyske Sprog er af Mestre som Blicher, Aakjær og Anton Berntsen blevet plejet og udciseleret i Vers og Prosa af den højeste Lødighed; i deres eget Sprog er det lykkedes de jyske Digtere at give sublime Udtryk for jysk Naturstemning og for den hjemstavnsbundne jyske Bondes Lune, for hans Glæde og Sorg. Det hænger sammen med en ejendommelig stærk Hjemstavnsbevidsthed hos Jyden eller som Gravlund har udtrykt det: „Når en Jyde skal tale med Vorherre, så tales der jysk“.

Det tilsvarende sker næppe, når Fynboen er i samme Situation. Fynboen holder af „Modersmålet“, det „rene“ Sprog, sådan som han har lært det at kende i Kristen Kolds Højskole, i Valgmenigheder og i Grundtvigs Salmer, og sådan som han selv forsøger at „synges det ud“, når han i højtidelige Stunder skal give sine Tanker Udtryk. Man ser da også, at i „Den fynske Sang“ (Titel på en Antologi over fynsk Digtning ved Henning Høirup og Marinus Børup. Odense 1944) som den er sunget af en lang Række Fynboer fra Ambrosius Stub og til Sigfred Pedersen tales der ofte om, at „Sproget er min Moders bløde Stemme og som en sød Musik mit Hjerte når“, men Følelsen og Stemningen — ofte meget smuk og ægte — er udtrykt på Rigsdansk, og det er sjældent, at man i Rækken møder en, der prøver at lade Fynsken selv tone, og endnu sjældnere at det lykkes. Der findes to Samlinger af Dialekt-digte: Hans P. Lunde „Fraa vo fynske Föjeæjn“ 1928 og „Fynsk Sind. Et Udvalg af fynsk Dialektdigtning“ (ved Harry Andersen) 1949.

Den sydfynske Bonde og nationale Sanger Mads Hansen (født i Hundstrup, 1834) forsøgte det nogle Gange, og kendt er især hans Digt „Opvaavni“ (1869), med den kønne Melodi af Landsbymusikanteren Hans Hansen fra Ulbølle. Første Vers (i en efter min Retskrivning noget tillempt Form) lyder:

*For ajle di små Blomster, der dov er te' i År,
og Fovle, det er ette te' og se'e,
så fin og frisk og faver som Bø'eskovti står,
der te' har jeg ajler før set Le'e;
og hvor jeg ve(nd)er Ø'et hen, jeg ser så sære Te(ng)j,
de løvter så foru(nd)erle heri(nd)e i mit Se(nd)j;*

Je mærker i År

I Danmark er det Vår —

*de løvter så foru(nd)erle heri(nd)e i mit Se(nd)j;
Naturen er fora(nd)ret, e'er jeg ha' våren ble(nd)j.*

Hans P. Lunde (født i Lunde 1859) er vist den, der oftest har benyttet Dialekten som Udtryksmiddel i sin Digtning, uden at det dog er lykkedes ham at skabe lødig fynsk Poesi. Den eneste Fynbo, der som Dialektdigter tåler Sammenligning med det fornemme jyske Selskab, er Emtekær-Væveren Lars Clausen (født i Søsøby i 1841), et Kunstnertemperament, der, når han er bedst, virkelig formår at sammensmelte Form og Indhold til ægte fynske Almuebilleder. Han har dog kun efterladt sig seks Dialektdigte, og også han vælger Rigssproget, når det gælder hans alvorlige og skønne Digt „Til min Væv“, hans Afsked med Livet:

*Farvel, min gamle Væv, Farvel,
nu kommer Afskedsstunden.
Vi var som Legeme og Sjæl
saa inderlig forbunden,
og det gør ondt at skilles brat,
men her er intet Vilkaar sat.*

*Det bedste, jeg har følt og tænkt,
som jeg med Glæde samler
i Mindekrans, det var nedsænkt
imellem dine Skamler,
besværlig har jeg hentet op
hver lille Blomst med Blad og Knop.*

Af Lars Clausens Dialektdigte er „De vøv Tier“ (De dårlige Tider, Småmandens sunde Skepsis over for de altid jamrende

Damaskvævning i Hør af Lars Clausen. 36 × 32.

Bønder), der udkom som Skillingstryk, vel nok det bedst kendte, men „I Stabeser“ (En Stabejs, en Særling) bærer dog Prisen¹⁾:

*Lant, lant u i Krøwi
 ve de grøne Le
 som gaar i(nd)j te Skøwi,
 se, der bor Mas Sme.*

¹⁾ Gengives i den originale Retskrivning med nogle få Tillempninger efter mine Retskrivningsregler.

*Da ha spinkelejr i
al dæ(nd) Dejl som — sejr I,
kommer hans Hantejri
edde Navnet ve.*

*Ha gjør Klokker rejne
nær di gaar istaaw;
ha kaa nokke Tejne,
ja, aa ha kaa spaaw!
Klinke kaa ha, eller
ha gjør Musefæller,
som ha gaar og sæller
for va ha kaa faaw.*

*Ha haar gjør en Vise, —
hur ha kommer fram
vel han sø(ng)e hi(nd)e lise-
tit ha faawr en Dram.
Saa er der naa Knæjde,
som ida vel nejde,
a Mas Sme æ rejde —
Men de er en Skam!*

*Ha vaar lajt aa løsste
i sen Aa(ng)wkaalsti,
saan i munter Bøsste,
som enhver ku li.
A de saa ku komme,
ha gik i Baldomme,
de faatæller Somme
vaar a Kjærrsteri.*

*Vaar der Sjøw i Kroi
Mas vaar læjde stras;
føsste Maa(nd) paa Loi,
alti got tepas.
Tile eller sile
Aarbe eller Gjile
aller Nøwre kjile
paaw saa tro som Mas.*

Per Lahat fodrer Kaniner. 1901. Akvarel af Peter Hansen.

*Men saa midt i Færen
kom en Tojs te By,
ejstens uh i Væhren
haa hun lær aa sy.
Saa'n en halfin Sjatte,
nær Fasun hun satte
paa de gammel Hatte,
blew di lissom ny.*

*Alle Bysens Kaale
di faasto stras de,
der vaar Nøw aa haale,
saa holt di dem te.
Mas vaar edde taasse
aa læ de gaa fraa se,
Tojsen vil da aasse
gjæne ha Mas Sme.*

*Naa vaar ha hi(nd) ves, aa
de gik got en Ti,
saa kom Firaatres aa
Mas skul mæ i Kri'.
Knap vaar ha paa Dasken,
før hun snoj ham, Tasken,
saa fal Mas te Flasken
aa i Langoli.*

*Ha er, va vi kaller
nem aa trække mæ,
ha haar dōw vist aller
gjør i Kat Faatræ.
Men vil Nøwre blæ(nd)e se
i hans Værk, kaa hæ(nd)e se,
ha gik hen aa bræ(nd)e se
aa kom skjit astæ.*

*Hojr kun paa hans Vise,
hur ha kommer fram,
gi ham Nøw aa spise
aa en lille Dram.
Der er dem, der trejr' ham,
aa vel hejlt senejr' ham,
lissesnaart di sejr ham.
Men di skul ha Skam.*

*I, som er saa døjde,
I skul hōwse paaw:
I haar Stein aa løjde,
som I maa gaa fraaw.
Næ, snak mildt op te ham,
ha(nd)jl en Bidde mæ ham
aa vær venle ve ham —
de kaa Mas faastaaw.*

I den muntre fortællende Stil er Fynsken med Held brugt i et Par ældre Digte, som er kendt viden om på Fyn. Det er Over-
skoledirektør Karl Henrik Withs to Maaren Knøvsdaatter-

Digte: „Bjerregaarden“ („Aae Laggendrup Maark dær ligger ænj Gaaer, imællom tou maide Bjærre“), der behandler et gammelt Folkesagn, og „Bröu fraa Maaren Knøvnsdaatter i Føyn te henneses Kæreste Haans Neelsen ved Malisen i Køvihavn“, der begynder med de af næsten alle Fynboer kendte Linier¹):

*Maani haan sidder i sourten Skyj
Aa skiner saa gruveli' dæili';
Haan vønder sit Ansigt imou 'ur Byj,
Ov Haans! je kaa see 'et saa bræili'!
Haan kigger saa ømt aa saa jarteli'
Je blyver saa løierle' inden i,
Min ælskede Væn uvdi Sællands Ri'e
De' ær dæn søide Mælangkaali,
som sidder i Jartet 'aa din Pi'e;*

— — —

K. H. With var født i Odense i 1805, og han er også Forfatter til den berømte Børnefortælling „En Familiehistorie eller Musefamilien i Rynkeby Præstegaard“ (i „Læsning for Børn“ 1866).

I Prosa er Fynsken benyttet oftere. Små Skuespil med fynske Replikker — til Opførelse i fynske Forsamlingshuse — er skrevet af Mads Hansen, Peder R. Møller (begge Sydfynboer), Jørgen Banke (Sydvestfynbo), Hans P. Lunde (Nordfynbo). Især skal dog her fremhæves Pastor A. Kristensens to udmærkede Fortællinger i nordfynsk Dialekt (Melfarjysk), der i 1901 udkom under Titlen „Fynboer“, og endelig Morten Korchs fynske Historier i Samlingerne „Godtfolk“ 1920 og „Godtfolk, Ny Samling“ 1924. En Del af Historierne findes allerede i „Humoresker, Fynsk Humør“ 1898 og „Fynbosnak“ 1900. Nogle senere Samlinger er af ringere Kvalitet. I de bedste af disse Historier finder man Fynsken gengivet med Friskhed og Ægthed, det er naturlig

¹) Den mundtlige Tradition på Østfyn har dog ændret 3.—4. Linie til: *Ha(n) ve(nd)er sit Ansæjt imow vor Byj / Lille Håns, je kå(n) siæ dæj så bræjle.*

og levende fynsk Tale, fuld af særprægede Ord og Udtryk fra Dagliglivets mange forskellige Situationer. Hør blot hvorledes Lars Musikanters Enke åbner sit Hjerte for Jensen:

Jov, Jensen, Lavs han er død og borte nov, det er snart godt et Aars Tid siden, han gled. — Ja, det er forunderlig og tænk sig; jeg sejer, der er ligegodt møj, vi ette forstaaer, Jensen: Det staaar saadan i Løndom for vos, det meste ah et.

Sit dov ner, Jensen, det javer jo ette. — Kyst — se til dej Satens Kat, smæk til ham, Jensen; han bliver saa stussnue (anmassende), naar vi gaaer her hjemme alene; men han skal da vride sig en Bitte, naar der kommer Fremmed.

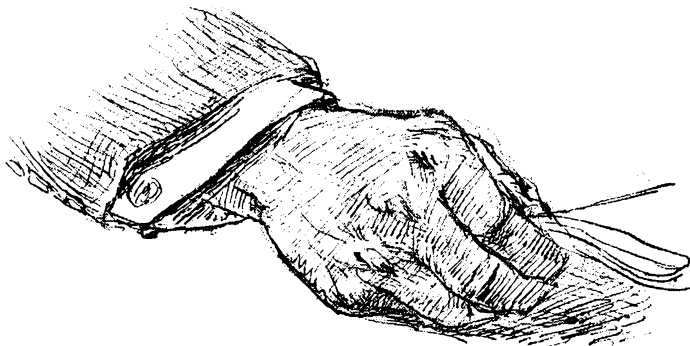
Eller den gamle velhavende Husmand, Kristen Larsens Snak med Handelsbetjenten, Morten, i Købmandsgården, hvor han hører til „de gamle, solide Kunder“:

Hvordan har I det saa med Klipfisk? Bliver I ved og ta'r 25 for den tørre Fisk? — Det er sgu en stor Pris. Vi fik forleden Dav fra Brusen, jeg tror, det var 22, vi ga', og som den Fisk han smagte, og saa var han lige saa bennie hvid. — Men lige godt, Mordi, lad mig nu kun ta' det halve af den lille Ka'l der; men du ska sgu skære uden om Benet, hører du det.

Naa, naa, Mordi, jeg vil sgutte ha' Rombi med, den kan jeg, bandte jeg, ette tygge. — Hvad sejer Du, Mordi? Betal I selv Romberne med. Ja, jeg ved sgutte, hvor tovli I kan vær; men I skal da lige godt ette gi' dem til Jerre gamle, faste Kunder.

Naa, lad vos saa se, hvor møj der er i Stombi?

Komponisten Carl Niensens hånd. Udsnit af studieblad tegnet af Anne Marie Carl Nielsen. Kobberstiksamlingen.

HJEMMEMUSIKEN OG DENS UDVIKLING PÅ FYN

Af MARTIN ANDERSEN

Fynboens interesse for musik har dybe rødder i fortiden. Længe var det folkeviserne, som gav menigmand tilfredsstillelse for hans musikalske behov, men da reformationen trængte igennem med en ny gudstjeneste, lærte folk også en anden slags musik at kende, og selv om det vel heller ikke dengang var alle og enhver, der opfyldte sin søndagspligt, så fik musikken alligevel en større betydning for folket. Da så instrumentalmusiken vandt frem, opfyldtes ikke bare en trang til at synge med, men der opstod et behov for at *høre*.

For et par år siden afdækkedes på Hesselagergaard et morsomt kalkmaleri, forestillende en havescene fra 1500'erne: Nogle

unge mennesker spiller kort, mens en piber og en trommeslager står ved siden af og diverterer dem med deres kunst. Et billede, som kun behøver lidt „oversættelse“ for at kunne gengives med et tilsvarende indhold på andre tider. Det var dog endnu i lang tid ikke almindeligt med musikinstrumenter i hjemmene, men tid efter anden blev der alligevel en del udøvende musikelskere. Naturligvis dog aldrig det store tal.

For langt de fleste, som holdt af og dyrkede musikken, var det sangen, det gjaldt, og ikke mindst de fynske højskoler og skyttebevægelsen fik deres store betydning for at bevare lysten til at synge, og gav tillige de mange, som tog del i denne folkelige musikudøvelse, ny tekster og melodier og udviklede hos dem en sund trang til at stifte bekendtskab med den gode musik.

Den bedre levestandard gjorde det også efterhånden muligt for flere at anskaffe sig et musikinstrument, og der skal ikke siges noget ondt om de mange, som lærte at spille, selv om vi vel med en stille bæven tænker tilbage på de tider, da man ikke kunne gå en gade lang uden at høre en melodi klimpret eller hakket i stykker ud gennem næsten hvert eneste vindue. Mange af disse spilleglade mennesker samledes i større eller mindre kredse for at glæde sig over, hvad de havde fundet af nye momenter i musikken, altid noget nyt hver gang, og ud fra adskillige af disse sammenkomster udviklede sig orkestre. Man kan sige, at hjemmemusikken blev til offentlige koncerter, hvor musikerne mødtes med det formål at spille til glæde for sig selv og egnens befolkning. Programmerne kunne være ret blandede, men det er værd at notere, at så snart der på en egn, hvor musikken dyrkedes, fandtes en ung musiker af større format, fik programmet straks igen en lødigere karakter, hvis det havde været for nedadgående, men i almindelighed gælder det, at programmerne for disse orkestres koncerter søgte at imødekomme musikanternes trang til at høre og medvirke i den bedste musik.

Kortspil og musik. Kalkmaleri fra 1500'erne på Hesselagergaard.

Litteraturens store værker, både for instrumenter og for kor, har stået på programmet for mange af de orkestre eller sangforeninger, som i tidernes løb har virket ud over Fyn. Det er næsten overflødig at sige, at der også har været tider, hvor musikken måtte dele skæbne med de folkelige og politiske sammenkomster. På et tidspunkt har man for en kortere eller længere tid ligesom nået en mæthedegrad, og det har knebet med at få folk til at komme, hvis der ikke var dans samtidig. Et par steder på Fyn så man da også, at orkestret indledede aftenen med en koncert, hvor programmet for så vidt var upåklageligt, men

bagefter måtte musikerne spille til dansen. Det var den pris, de betalte, for at få lov til at give deres tilhørere del i den skønhed, de selv havde hentet i musikens verden. Det er noget uretfærdigt, at sådanne orkestre, som altså ikke ville give op, har måttet høre hårde ord og kritik, fordi de ved siden af at spille den lødige musik også bøjede sig for de populære krav om at få benene rørt. Så meget større glæde har det sikkert voldt, når et ensemble fik lov at møde en tidlig morgen og spille „tillykke“ for et medlem eller ved en fødselsdagsfest, hvor halvandethundrede mennesker i stedet for at faa en stor og tung middag fik en kop kaffe og et par timers god musik.

Vi vil nu begive os ud på en hastig vandring over Fyn, til de egne, hvor man har været særlig interesseret i musikens dyrkelse. Indenfor de beskedne grænser, som en artikel af denne art afstikker, kan det kun blive kort, hvad der kan siges fra de enkelte egne af øen.

På *Nordvestfyn* kan hjemmemusiken følges ca. 100 år tilbage i tiden. Spillemanden Hans Chr. Hjulmand i Båring byggede sig selv en violin, som han også selv lærte sig at spille på. Og omtrent på samme tid kom der til Brenderup sogn en violoncel, som også skal være bygget af en hjemmebygger. Disse to instrumenter blev det lille led, hvorfra musikens bredte sig ud over egnen. I nogle år virkede et par kvartetter, og da hjulmandens enlige violin forstummede, begyndte der at lyde toner fra Jensbjerg-gården, ikke langt derfra. Her startedes omkring 1876 en forening for hjemmemusik, det vil sige, at man kom sammen i hjemmene og dyrkede musikken. Da der var gået en halv snes år, opløstes foreningen, men ikke længe efter opstod Vestfyns musikforening, som gav nogle offentlige koncerter rundt på egnen og vandt ry for sin gode musik. Den rummede i sig både det hjemlige præg og den færdighed i udførelsen, som hævede

den op over, hvad der tidligere var ydet. Ved siden af den virkede også Brenderup-musiken fra begyndelsen af 1890'erne, og i det ny århundredes andet årti dannedes Asperupkvintetten og De unges musikforening. Navnlig Asperupkvintetten blev kendt for sin kammermusik.

I 1915 stiftedes Nordvestfyns Privatorkester under ledelse af proprietær C. Simonsen, Hølsegaard, som ydede en stor og fortjenstfuld indsats for højnelsen af musikinteressen på Nordvestfyn. Orkestrets opførelse af værker fra den klassiske og den romantiske tid mindes endnu med glæde af mange koncertgængere. Nordvestfyns Privatorkester har nu 32 orkestermedlemmer, som ledes af landsretssagfører C. Jønsson, Ejby.

På *Nordfyn* samler interessen sig om Otterupegnen, hvor tømrrermester Chr. Knudsen, Ørritslev, og frugtavlere og musiker Peder Hansen, Emmelev, hver for sig har ydet en betydelig indsats for kor- og orkestermusikken, under medvirken af „Hessum Sangforening“ og sangkoret „Lyren“ samt „Otterup musikforenings orkester“, som Chr. Knudsen var sjælen i. De koncerter, Chr. Knudsen gav med korene, kan tages som typisk eksempel på, hvordan folk i de tider gerne bød sig selv også noget mindre behageligt for at komme til koncert, for det var bestemt ikke rart at sidde en hel koncert på en stiv bænk i et forsamlingshus. Men andagten svigtede ikke i de to timer, koncerten varede, og hvor man hørte korene eller den deltagende strygekvartet.

Otterup musikforening føres iøvrigt stadig videre, og Peder Hansens datter, fru Elisabeth Fribo, svinger taktstokken.

På Østrupgaard har musikken i sin tid også været dyrket i stor stil, idet hofjægermester Holger Møller, som selv var en habil violinist, afholdt en række koncerter, hovedsagelig strygekoncerter, arrangeret af Østrup kommunes sygeplejeforening, som hofjægermesteren var formand for. Ved disse koncerter medvirkede kunstnere som Anton Svendsen, Neruda, Peder Møller,

Vilh. Herold, Peder Cornelius, Ellen Beck, Johanne Stockmar og Thorvald Nielsen.

Ude på *Hindsholm* er der i godt et par menneskealdre to mænd, som særlig får lejlighed til at gøre en smuk indsats for musikken. Oprindelsen går tilbage til omkring år 1870, da husmand og musiker Lars Olsen i Midskov begyndte at spille. Han var en venlig og beskeden mand, meget musikalsk og musikinteresseret, så han f. eks. en aften, da han var i Odense for at høre violinvirtuosen Willy Burmester, blev siddende koncerten ud, skønt hans tog i mellemtiden gik. „Han var jutte færdig med og spille,“ sagde Lars Olsen, som efter koncerten spadserede den lange vej hjem til Hindsholm.

Lars Olsen dyrkede sammenspil med sine elever og andre interesserede på Hindsholm, blandt andre Hindsholms orkestrets stifter, skomager H. P. Christiansen, Dalby, der omkring 1910 blev den førende indenfor musikken på Hindsholm. Også han dyrkede sammenspil og holdt en del koncerter, men rigtig liv kom der først i sammenspillet, da hans søn, den nuværende kgl. kapelmusikus, ivrigt tog del i arbejdet, hvad han for resten stadig gør ved koncerter, hvor andre unge talenter også får lov at udfolde sig til glæde for sig selv og tilhørerne.

Går man nu længere sydpå, finder man stadig en levende musikinteresse, men under en lidt anden form. Her i *Østfyn* synes det ikke, som om enhver giver sig i lag med at spille et eller andet instrument, man lytter snarere til god sang eller musik, og navnlig i sangforeningerne. Ofte er det sognets lærer, der tager fat og samler de unge, som vil synge. En gang eller to om ugen samles de og dyrker i fællesskab tonerne til stor glæde, ikke alene for de aktive, men også for de passive medlemmer, som møder frem i stort tal. Oftest var det vel til at begynde med mandskor, men nu møder man snarere blandede kor, og flere af dem har bestået en anselig årrække, således Vindinge sangfor-

ening, der nylig har fejret sin 75 års fødselsdag. Mens første-lærer Sofus Taarup dirigerede, var dette kor af betydelig kvalitet. Et andet kor har også gennem tiden høstet laurbær for sine udmærkede fremførelser af de store korværker. Det er Bovense sangforenings kor, oprettet 1928 af gårdejer Laur. Pedersen, Andkjærsgaard, som prægede koret med fine præstationer i godt en halv snes år, indtil krigens restriktioner vanskeliggjorde dets sammenkomster. Efter krigen har det navnlig givet sig af med den gamle kirkemusik. En central skikkelse i amatørmusikernes kreds var også nu afdøde gårdejer Anders Pedersen, Bovense, en usædvanlig begavet og kunstnerisk interesseret skikkelse, hvem navnlig musikken stod nær. Han var sammen med gårdejer Laur. Pedersen sjælen i dannelsen af et orkester, som medvirkede ved en række sangforeningskoncerter, hvor man ikke veg tilbage for de største værker i litteraturen, og som havde så stor succes, at kor og orkester blev kaldt til mange af de omliggende sogne for at glæde deres beboere. Anders Pedersen samlede og nedskrev for øvrigt en del gamle spillemandsmelodier, som derved undgik at gå tabt for eftertiden, foruden at han komponerede melodier til sange og salmer.

I det hele taget har kormusiken haft en god vækst på Østfyn, ikke mindst takket være førstelærer K. D. Madsen, Refsvindinge, i mange år førstedirigent for De fynske sangkor og leder af sit eget sogns kor, et udmærket blandet kor, som i tidens løb præsterede gode ting. På samme linie skal nævnes Flødstrup sangforenings kor, som i en aarrække har arbejdet fortrinligt under ledelse af uddeler Holger Rasmussen.

I *Nyborg* by finder man naturligvis stadig spor af den gamle militærmusik, som under ledelse af Aug. Knudsen prægede byen indtil 1912. Men ved siden heraf var der også en kreds, som dyrkede kammermusiken og sangen. Det var kirkens organist, den dygtige og talentfulde violinist Jørgen Ernst Simonsen, som

i 1840'erne oprettede Nyborg sangforening. Den består endnu i dag og kan med stolthed se tilbage på et hundrede års virke, hvorunder mange af landets fineste kunstnere har gæstet Nyborg. Selv spillede Simonsen ofte på Nyborg rådhus, både med egne violinkompositioner og med værker for mandskor. I mere end en menneskealder ledede han også Nyborg musikforening og dens udmærkede koncerter med fremmede gæstekunstnere.

I dag tænker de fleste ved at høre om Nyborg vel sagtens mest på den fælles anstrengelse, som de årlige musikspil på danehofvoldene er. Men ved siden af disse skal man ikke glemme Nyborg korforening, oprettet i 1934 af organist Kaj W. Hansen, eller de andre kor, som virker i bæltbyen.

Følger man nu kystlinien videre og går til *Svendborg*, vil „Hans Emil“ være det første blandt navnene på udmærkede mænd, som har præget musiklivet i sundbyen siden århundredskiftet. Grosserer Hans Emil Pedersen fandt ligesindede i købmand A. Sponholtz, vinhandler P. Hyllested og musikdirektør Carl Hingst, sammen med hvem han i 1915 kunne danne Svendborg Kammermusikforening. Det var i bedste forstand amatører, men de veg ikke tilbage for at spille ting, som krævede den alvorligste indleven i musikens verden, og efterhånden gik foreningen ogsaa over til at give koncerter med fremmede kunstnere som solister og medvirkende. Det tør vist siges at være temmelig enestående, at en forening som denne stadig er i live og kan tælle et saa enestaaende stort antal som 1100 medlemmer.

Hans Emil Pedersen blev ogsaa leder af Skaarup private Symfoniorkester, således kaldet fordi det efter oprettelsen i 1921 begyndte med at holde sine øvelsesaftener på Skaarup seminarium, hvis forstander, dr. phil. Eduard Larsen, uden selv at spille noget instrument bidrog til at indgive orkestermedlemmerne den rette begejstring. Senere har orkestret skiftet bynavn og sat „Svendborg“ som hjemsted. Det ledes nu af sognepræst, mag. art,

Komponisten Carl Nielsen og billedhuggerinden Anne Marie Carl Nielsen.
Radering af Anne Marie Telmányi.

og organist Karl Bak, Skrøbelev, og som en slags forskole er der dannet et ungdomsorkester, som cand.mag. Bendt Kallenback Pedersen leder. Denne udmærkede pædagog har også på Svendborg statsgymnasium samlet eleverne om større koropgaver med så krævende ting som for eksempel Brittens „A Ceremony of Carola“. Af blivende betydning for musiklivet ikke blot på Sydfyn, men forhåbentlig ud over hele landet er det også, at der på gymnasiet er oprettet en musiklinie.

Iøvrigt har der altid været stor interesse for korsang i byen, hvad man kan slutte ud fra den Kendsgerning, at Svendborg Sangforening har bestået i hundrede år.

Det må også nævnes, at komponisten Oluf Ring gennem mange år ledede et kor, som blev kendt over det ganske land gennem hyppige udsendelser i radioen. Og fra de senere år bør man lægge mærke til seminarielærer Ebbesens kor, som blandt andet arbejder i tilknytning til symfoniorkestret.

Videre mod vest kommer vi til *Faaborg* og *Horne*. Her er det musikeren Johannes Madsen, man særlig vil mindes.

I 1845 oprettedes Horne sangforening og i 1870 Horne musikforening, som i 1897 sluttedes sammen under navn af Horne sang- og musikforening og siden har virket i et frugtbart samarbejde under udøvelsen af god sang og musik. Johannes Madsen var musikforeningens stifter og første dirigent. Han gik til arbejdet med sit lille orkester med en enestående ildhu og kærlighed til musikken, og det blev en festlig tid for de unge musikere, en tid, hvorom Johs. Madsen selv skrev: „ . . . Unge i musik og unge i sind nød vi en jublende lykke . . .“

Det var ikke så almindeligt den gang at købe noder, og Johs. Madsen brugte flittigt pennen, når der var lejlighed til at skrive af, foruden at han selv skrev ikke så få kompositioner. Af disse er 32 bevarede, spændende fra enkle sange til lette danse. Johs. Madsen passede ved siden af musikken sine erhverv som murer og husmand. Målt med datidens forhold havde han en stor teknisk færdighed, og han arbejdede med enestående tålmodighed med sine elever. At se ham løse violinen ud af posen og varsomt klimpre hen over strengene var, som tog han et kostbart kle- nodie frem. Der var næsten andagtsstille i stuen, når han i sit spil fandt udtryk for den ene eller den anden stemning.

Orkestrets nuværende dirigent er maler og musiker Laur. Larsen, Horne, selv en habil violinist, som har forståelse af de krav, der stilles, hvis musiklivet på en egn skal holde sig.

Assens har i lange tider haft en musikforening, som er baseret på engagement af fremmede kunstnere. Der har været perioder, hvor foreningen måtte hvile, men den er altid blevet kaldt til live igen. I egnsorkestrene, som samler både professionelle musikere og amatører til koncerter et par gange om året, såvelsom i de talrige, blandede kor på egnen, vækkes og vedligeholdes interessen for musik og sang.

Endelig skal vi høre lidt om *Fynske Musikantere*, vel det navnkundigste, og det orkester, som har haft den største betydning for musiklivet på landet, og dette sagt uden forklejning for andre. På en måde kan man føre orkestrets tilblivelse tilbage til Thorvald Aagaards barndom, da han hørte musikforeningen „Braga“, stiftet af lærer Hansen i Stenløse. I dette orkester spillede blandt andre Carl Niensens fader, „Niels maler“, hvis to farbrødre hørte med blandt de musikere, som aften efter aften spillede for folk på øen.

Thorvald Aagaard gav feltråbet: „Det bedste er ikke for godt for folket“, og ud fra dette hvervede han sig medkæmpere, landsbyspillemand, håndværkere, landmænd, lærere og mange andre. Der var til at begynde med en kvartet, af hvilke kun nu er tilbage bager H. C. Andersen, Rudme, som trods sine mere end 80 år spiller i en kvartet af tidligere Aagaard-musikere.

Aagaard var i besiddelse af en enorm energi og begejstring for de opgaver, han foresatte sig at løse, og denne begejstring smittede af på hans musikere og tilhørere. Den første koncert blev givet på Ryslinge højskole den 31. januar 1907, og siden har højskolen været „Fynske Musikantere“s faste tilholdssted. Mange af vore fremragende musikere har haft deres første orkesteroptagelse i dette orkester, og Carl Nielsen har ikke alene dirigeret egne værker med orkestret, men har også sat sig ved en af pultene og spillet med. Dette at Carl Niensens værker opførtes her, antyder noget om, hvilke fremragende programmer orkestret har givet sig i kast med, og det kan tilføjes, at ensembler med dansk og fremmed ry har ladet sig kalde til Ryslinge for at spille her.

Efter Thorvald Aagaards død var organist Karl Bak dirigent. Nu er ledelsen overtaget af den meget energiske gårdejer Hans Larsen, Møllegaard, Pederstrup.

Som en værdig afslutning på denne rundfart til de musikalske

fynboere kommer vi til *Odense*, der i den sidste halve snes år har fået sit officielle musikalske ansigt. Det begyndte i 1929 med oprettelsen af Det fynske Musikkonservatorium, og efter krigen blev konservatoriet så at sige fader til Odense Byorkester, hvis fortræffelige leder nu er kapelmester Martellius Lundqvist.

Den fynske opera, som har givet en række fortrinlige forestillinger, skal teaterdirektør Helge Rungwald have æren for.

Det er glædeligt at kunne nævne disse tre institutioner, fordi deres tilblivelse og virksomhed — idet der ydes tilskud fra kommune og stat — er udtryk for, at myndighederne, som repræsentanter for borgerne i landet, har forståelse af den betydning, man må tillægge det musikalske liv, som udfolder sig.

Der kunne naturligvis fortælles endnu mere fra den musikalske udvikling i Odense end fra det øvrige Fyn, men man må nøjes med nogle antydninger, hvorunder man glimtvis ser musikforeninger og militærmusik i indbyrdes konkurrence eller arbejdende sammen, og iøvrigt med glæde ser, hvilken virksomhed der er øvet af Odense musikforening, hvor det er navne som kammerråd Karl Larsen, borgmester V. Bloch, komponisten Chr. Danning, stadsingeniør H. V. Rygner og violinisten J. Chonovitsch, man gennem årene særlig hefter sig ved. Philharmonisk orkester, som blev til på initiativ af organist Kai Senstius, samlede nogle år mange tilhørere til koncerter med fremmede dirigenter, men ophørte så ligesom det gamle byorkester.

Kirkemusiken indtager en hæderfuld plads i det odenseanske musikliv, selv om denne musik vel aldrig samler de store skarer, der går til mere populær orkestermusik. Det var domorganist N. O. Raasted, som indledede kirkemusikaftenerne, der senere videreførtes af komponisten Kai Senstius, domorganist Georg Fjelrad, organist, mag. art. Chr. Vestergaard-Pedersen og organist Sv. Å. Spange. Som naturligt led i disse koncerter må nævnes Odense Madrigalkor og Motetkoret, samt det af Vester-

HJEMMEMUSIKEN PÅ FYN

gaard-Pedersen stiftede a capella kor, som er ført op til et meget højt kunstnerisk stade.

Vi har i dette strejftog samlet os om interessen for hjemmemusiken på Fyn. Og jeg bringer her en hjertelig tak til de mange, som har været behjælpelige med at give meddelelse om musiklivet i de enkelte egne af øen. Det synes desværre, som om den levende musik i hjemmene delvis er forstummet. Måtte den opstå igen! Men i en mere tidssvarende form med opfyldelse af de kunstneriske krav, som i dag stilles til musikens udøvere, og som musikens *hørere* i stadig stigende grad stiller både til hjemmemusiken og den musik, man hører på offentlige koncerter.

I vore dage er der rig lejlighed til at stifte bekendtskab med musikens storværker gennem radio og grammofon, og det kan ikke være andet, end at dette bekendtskab må skærpe kravene til musikens udøvere. Den musikalske uddannelse trænger derfor til en forbedring, og der er også brug for en bedre almen musikopdragelse, så både de udøvende og de lyttende ved lidt mere om, hvad de giver sig i kast med. Lad det begynde med, at børnene i skolerne får musik som et fag, der virkelig lærer dem noget mere end plapren på en sangmelodi eller klimpren på et instrument. I dag er mulighederne for en sådan musikopdragelse helt anderledes end på Hans Chr. Hjulmands tid.

**FYENS STIFTSBOGTRYKKERI
ODENSE**